

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Verslo administravimo studijų programa
Kodas 62103S101

DIANA KAZLAUSKIENĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

MIGRACIJOS POVEIKIS ŠALIES EKONOMIKAI IR DARBO RINKAI

Kaunas 2007

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

DIANA KAZLAUSKIENĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

MIGRACIJOS POVEIKIS ŠALIES EKONOMIKAI IR DARBO RINKAI

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslo laipsnis, mokslo
pedagoginis vardas, vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2007

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS.....	5
1. TEORINIAI MIGRACIJOS ASPEKTAI.....	8
<i>1.1 Migracijos sąvoka ir tipai.....</i>	<i>8</i>
<i>1.2 Ekonominių migracijos motyvų ir pasekmių vertinimas</i>	<i>11</i>
<i>1.3. Darbo jėgos rinka ir mobilumo tipai</i>	<i>13</i>
<i>1.4 Darbo jėgos mobilumą apsprendžiantys veiksniai</i>	<i>15</i>
<i>1.5 Migracijos pasekmės ir pašaliniai efektai</i>	<i>25</i>
2. DARBO JĖGOS MIGRACIJOS YPATUMAI ŠALYJE.....	36
<i>2.1 Darbo jėgos migracijos mastai.....</i>	<i>36</i>
<i>Ikisovietinis laikotarpis.....</i>	<i>36</i>
<i>2.2 Šiandieniniai emigracijos ir migracijos mastai.....</i>	<i>40</i>
<i>2.3 Darbo migracija</i>	<i>44</i>
<i>2.4 Emigracijos problemos darbo rinkoje</i>	<i>46</i>
3. ATLIKTO TYRIMO ANALIZĖ	48
<i>3.1. Tyrimo metodologija</i>	<i>48</i>
<i>3.2. Visuomenės apklausos duomenų analizė.....</i>	<i>49</i>
<i>3.3. Ekspertų apklausos duomenų analizė.....</i>	<i>58</i>
<i>3.4. Tyrimo rezultatų aptarimas.....</i>	<i>67</i>
IŠVADOS	71
PASIŪLYMAI.....	73
SANTRAUKA (anglų kalba)	74
LITERATŪRA	75
1 PRIEDAS	78
2 PRIEDAS	84

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Gyventojų migracijos rūšys	11
2 lentelė „Stūmimo-traukimo“ veiksniai	12
3 lentelė Emigracijos poveikis	12
4 Lentelė Imigrantų procentinė dalis nuo visos populiacijos ir darbo jėgos pasirinktose šalyse 1991-1993m.....	20
5 Lentelė JAV migracijos normos 30-34 metų amžiaus grupei pagal išsilavinimo lygį, 1993-1994m. (procentais).....	22
6 lentelė Emigracijos poveikio vertinimas	27
7 lentelė Pasiskirstymo efektyvumas: darbo jėgos judėjimo vaidmuo	30
8 lentelė Emigracija iš Lietuvos į JAV, 1899-1914 m.	37
9 lentelė Emigracija iš Lietuvos, 1923-1939 m.....	38
10 lentelė Ilgalaikės tarptautinės migracijos apimtys ir santykiniai rodikliai 1985 – 2002 m.....	42
11 lentelė Tarptautinė migracija Lietuvoje 2003 – 2005 m.	43
12 lentelė Visuomenės ir ekspertų apklausos duomenų Cross analizė	67

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. pav. Mobilumo tipai	14
2. pav. Migracija ir darbo užmokesčio pasiskirstymas	19
3 pav. Migracijos sąlygojamos naudos efektyvumo srityje	31
4 pav. Emigracija iš Lietuvos 1923-1939 m.	39
5 pav. Tarptautinės migracijos dinamika Lietuvoje	41
6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių , proc.	50
7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal socialinę padėtį, proc.....	50
8 pav. Migracijos kaip proceso vertinimas, proc.	51
9 pav. Migracijos įtaka šalies ekonomikai vertinimas, proc.	51
10 pav. Migracijos neigiamos įtakos šalies ekonomikai įvertinimas, proc.....	52
11 pav. Migracijos teigiamos įtakos šalies ekonomikai įvertinimas, proc.....	53
12 pav. Neigiamos migracijos įtaka darbo rinkai įvertinimas, proc.....	54
13 pav. Teigiamos migracijos įtaka darbo rinkai įvertinimas, proc.	54
14 pav. Migraciją įtakojančių veiksnių įvertinimas , proc.	55
15 pav. Migracijos problemos sprendimo vertinimas, proc.	56
16 pav. Migracijos mažinimo priemonių efektyvumo įvertinimas, proc.	56

17 pav. Visuomenės sluoksniai reikalaujantys didžiausio valstybės dėmesio kovojant su migracija, proc.....	57
18 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal amžių , proc.....	58
19 pav. Migracijos kaip proceso vertinimas, proc.	59
20 pav. Migracijos įtaka šalies ekonomikai įvertinimas, proc.	59
21 pav. Neigiamos migracijos įtakos šalies ekonomikai įvertinimas , proc.	60
23 pav. Neigiamos migracijos įtakos šalies darbo rinkai įvertinimas , proc.....	61
24 pav. Teigiamos migracijos įtakos šalies darbo rinkai įvertinimas , proc.	62
25 pav. Politinių, ekonominių, socialinių veiksnių labiausiai įtakojančių migracijos didėjimą Lietuvoje įvertinimas, proc.	63
26 pav. Kovos su migracija priemonių ekonominėje politikoje įvertinimas, proc.	64
27 pav. Kovos su migracija priemonių įvertinimas socialinėje politikoje, proc.	64
28 pav. Kovos su migracija priemonių įvertinimas darbo rinkoje, proc.	65
29 pav. Kovos su migracija priemonių įvertinimas švietimo sistemoje, proc.....	66
30 pav. Visuomenės sluoksniai, kuriems vyriausybė turi skirti daugiausiai dėmesio kovojant su migracija, proc.....	66

IVADAS

Lietuvoje besikeičianti politinė, ekonominė ir socialinė aplinka turi įtakos migracijai. Panaikinus administracinius emigracijos iš Lietuvos apribojimus ir vis daugėjant šalių, atveriančių savo sienas, emigracija iš Lietuvos ėmė labai augti. Todėl yra svarbu išanalizuoti, kokie veiksniai turi įtakos migracijos mastui ir kokią įtaką migracija daro šalies ekonomikai ir darbo rinkai. (Matiušaitytė R., 2003, p. 1)

Mažėjantis gyventojų skaičius – ne tik ateinančio šimtmečio problema. Jau šiandien pranešama, kad kai kurie šalies ūkio sektoriai susiduria su darbo jėgos trūkumu. Statybos bendrovėms trūksta statybininkų, tekstilininkams – siuvėjų, informacinių technologijų įmonėms – programuotojų. Vis garsiau pasigirsta kalbos apie tai, kad šalies ūkiui trūkstamus specialistus, norim to ar nenorim, teks įsivežti iš užsienio. Lietuvoje darbo jėgos deficitas ateityje neišvengiamas. Ir spręsti šią problemą teks tradiciškai, pritraukiant darbo jėgą iš užsienio. Norint išvengti emigrantų atskirties problemos, jau dabar būtina galvoti, kaip sukurti jų įsiliejimo į šalies visuomenę sistemą. Būtina emigrantams ar jų vaikams užtikrinti lygiai tokias pačias karjeros galimybes kaip „seniesiems“ gyventojams (Buzienė L., 2004, p. 1).

Temos **aktualumą** lemia šiuo metu dėl įvairių priežasčių išaugęs migracijos mastas. Šalyje vykstantys politiniai, socialiniai ir ekonominiai pokyčiai daro įtaką tarptautinei migracijai. Visais laikais vyko gyventojų judėjimas. Tiek prieš milijonus metų, tiek ir dabar, žmonės migravo ir tebemigruoja, kadangi visada žmogus ieškojo palankesnių gyvenimo sąlygų. Keičiantis istoriniams laikotarpiams keitėsi migracijos požymiai. Šiuo metu dėl įvairių priežasčių išaugo migracijos mastas, taip pat pasikeitė migracijos geografija ir tipai.

Problemos ištyrimo lygis – Stanaitis A.,(1984) nagrinėjo migracijos rūšis, Gliosaitė K.,(2004) - stūmimo ir traukimo veiksniai, Wicksellis K.,(2002) – darbo rinkos procesus, emigracijos naudą valstybei, Cambell R., McConnell., Stanley L., (1986) – darbo jėgos judėjimo rūšis, atstumo kaštus, migracijos naudos efektyvumą, Daugėla V., Kazlauskienė A., Sniečka V., (2000) – migracijos aplinkas, darbo užmokesčio dydžio skirtumus, mokesčių politiką, Matiušaitytė R. (2003) – makroekonominiai veiksniai, Račkus V.K., Vaitiekūnas S., (1997) – emigracijos srautus, Ronald G.Ehrenberg, Robert S.Smith, (1996) – mikroekonominiai veiksniai.

Nei vienas iš mano minėtų autorių nepalietė temos apie migracijos poveikį šalies ekonomikai ir darbo rinkai. Visi šie autoriai migracijos poveikį šalies ekonomikai ir darbo rinkai nagrinėjo atskirais aspektais.

Tyrimo objektas – darbo jėgos migracija.

Darbo tikslas – remiantis mokslinės literatūros analize, statistinių duomenų analize bei anketinės apklausos rezultatais, išanalizuoti migracijos poveikį Lietuvos ekonomikai ir darbo rinkai.

Darbo uždaviniai:

- Išnagrinėti teorijas, apibūdinančias migracijos reiškinį ir jo pasekmes;
- Išanalizuoti emigracijos raidą bei nustatyti jos priežastis;
- Pateikti migracijos rūšis ir išanalizuoti veiksniai, įtakojančius migraciją;
- Aptarti šiandienines šalies migracijos tendencijas;
- Įvertinti migracijos pasekmes šalies ekonomikai ir darbo rinkai;
- Pateikti pasiūlymus, kurie galėtų sumažinti emigraciją.

Analizuojant migraciją, būtina įvertinti jos įtaką šalies ekonomikai ir darbo rinkai, kur būtina identifikuoti priežastis bei veiksniai, kurie susiję su atliekamu tyrimu. Darbe iškeltos sekančios **tyrimo hipotezės**:

1. migraciją Lietuvoje įtakoja ekonominių, socialinių ir politinių veiksnių visuma, kurią apjungia visuomenės nuomonė;
2. trumpalaikėje perspektyvoje migracija teigiamai įtakoja šalies ekonomiką; ilgalaikėje perspektyvoje migracijos pasekmės šalies ekonomikai yra neigiamos;
3. pagrindinė migracijos priežastis yra ekonominiai motyvai, padidinus atlyginimus galima būtų sumažinti migraciją;
4. migracijos problemų sprendimas, tai pirmiausiai visuomenės ekonominės ir socialinės gerovės kūrimas ir vystymas, pereinant prie visuomenės nuomonės keitimo.

Atlikto tyrimo rezultatai leis objektyviau įvertinti padėtį šalyje ir darbo rinkoje bei nustatyti migravimo priežastis ir padėtį darbo rinkoje, taip pat bus įdomūs įmonių vadovams, kurie siekia svarbaus tikslo – suburti ir išlaikyti vieningą komandą, o teisingas sprendimas padeda pasiekti šio tikslo. Tačiau vieni vadovai, be valstybės pagalbos, nepajėgs tai padaryti.

Darbo struktūra – magistrinis darbas susideda iš trijų dalių. Pirmoje apibūdinama migracija, jos tipai, paaiškinamos pagrindinės sąvokos, reikalingos tolesnei analizei. Antroji dalis platesnė. Joje apibūdinama emigracijos iš Lietuvos situacija, pateikiami statistiniai duomenys bei diagramos. Pereinama prie teigiamų ir neigiamų emigracijos aspektų, kurie plačiau analizuojami ir aprašomi. Trečioje dalyje pateikiamas atliktas tyrimas.

Tyrimo metodai – empirinis tyrimas atliekamas pateikiant klausimyną atsitiktine tvarka pasirinktiems respondentams. Atsakymai buvo renkami nuo 2006 m. lapkričio mėnesio iki 2007 m. kovo mėnesio. Taip pat atlikta mokslinės literatūros analizė, kuri nagrinėja migracinius reiškiniai bei statistinių duomenų sisteminė analizė bei jų apibendrinimas, grafinė statistinių duomenų analizė, palyginimas.

Magistriniame darbe naudotasi straipsniais, monografijomis, disertacijų tezėmis ir kitomis publikacijomis. Taip pat statistikos rinkiniais, leidiniais, knygomis, straipsniais ir t.t.

Darbo apribojimai ir sunkumai – rengiant darbą susidūriau su šiais sunkumais:

1. labai mažai autorių nagrinėjo apie migracijos rūšis, todėl nėjo palyginti autorių nuomonių;
2. mažai užsienio autorių (rusų, vokiečių kalbos) literatūros;
3. statistikos departamentas nesuteikia jokių duomenų apie 2007 m.

Darbo apimtis: 74 puslapiai, jame yra pateikta 30 paveikslų ir 12 lentelių. Literatūros sąrašą sudaro 38 šaltiniai. Darbo pabaigoje pateikiami 2 priedai.

1. TEORINIAI MIGRACIJOS ASPEKTAI

Jau žiloje senovėje pradėję migruoti gyventojai intensyviai migruoja ir mūsų dienomis. Tai turi didelę įtaką ne tik atskirų miestų ar rajonų, bet ir ištisų kontinentų ar valstybių gyventojų struktūrai, jų nacionalinei, rasinei, religinei sudėčiai. Migracijos lemia gyventojų persiskirstymą pasaulyje, naujų teritorijų ar net ištisų kontinentų apgyvendinimą. Dėl jų įtakos keičiasi gyventojų amžiaus struktūra, vyrų ir moterų skaičiaus santykis, miesto ir kaimo gyventojų skaičius, krašto ekonominės raidos tempai.

1.1 Migracijos sąvoka ir tipai

R.Marcinkevičienė (2004) apie *emigracijos* sąvoka lietuvių kalboje išreiškia keliais žodžiais: tarptautiniais žodžiais emigracija, emigruoti, emigrantas, emigravimas ir pan. Emigracija pavadina ir savos šalies apleidimą, ir emigrantų visumą. Šia reikšme yra vartojamas ir lietuviškas žodis išėivija kaip išėivių bendrija. Kiek rečiau pavartojami skoliniai egzilis, diaspora arba šiuolaikinė emigracija įvardijama fraze „Lietuva išsivaikšto“.

„*Išėivija, išėiviais* paprastai vadinami karo ir pokario metų emigrantai, dažniausiai lietuviai, nors minimi ir lenkai, rusai, žydai, ypač tie, kurie išvyko į Ameriką. Emigrantais labiau linkstama vadinti pastarųjų dešimtmečių persikėlėlius ne tik iš Lietuvos, bet ir iš kitų šalių – Alžyro, Irano, Indijos, Vidurio ir Rytų Europos. Taigi tarptautinis žodis emigracija vartojamas plačiau ir šių dienų, o išėivija siauriau ir praėjusios kartos emigrantams pavadinti. Be to, semantinė skirtis išryškėja ir iš kontekstų pobūdžio. Išėivija, išėiviai spaudoje minimi neutraliuose ar teigiamai kontekstuose, kai kalbama apie ryšius su išėivija, išėivijos veikėjus – poetus, rašytojus, dailininkus, istorikus, išėivijos įnašą į lietuvių kultūrą, jų organizacijas, pagalbą Lietuvai, fondus, rėmimą ir pan. Itin dažnos frazės yra „mirė žymus išėivijos atstovas“, „užmegzti glaudesnius ryšius su išėivija“, „tiltas tarp išėivijos ir Lietuvos“. Esama ir minorinių pasakymų kaip antai išėivija jau išsisėmusi, „išėivija savo jau atliko“, „kiekviena išėivija yra pasmerkta mirti“, tačiau jie nesuteikia negatyvumo šiam žodžiui.“ (Marcinkevičienė, R., 2004, p. 2)

A.Stanaitis (1984), migracijos sąvoką išverčia iš lotynų kalbos, kuri reiškia (lot. *Migration* – kėlimasis, kraustimasis) žmonių kėlimąsi gyventi iš vienos gyvenamosios vietos į kitą. Ji daro poveikį gyventojų pasiskirstymui, skaičiui, sudėčiai.

Dabartinėje mokslinėje literatūroje terminas „gyventojų migracija“ neturi tikslaus apibrėžimo. Plačiaja prasme migracija apima įvairias gyventojų persikėlimo formas pradedant nuo išvykimo iš vieno kontinento į kitą ir baigiant kasdieninėmis kaimo ar mažesnio miesto gyventojų

kelionėmis į kitas gyvenvietes. Migracija apima ir tokius gyventojų judėjimus kaip vykimą atostogauti, mokytis, kasdienį važinėjimą į darbovietę, mokyklą. Migracijomis laikoma tik tuos gyventojų persikėlimus, kurie susiję su nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimu. Dėl to kasdieną vykimas į darbą iš vieno miesto į kitą neturėtų būti laikomas gyventojų migracija.

D.K.Kuzmickaitė (2004) šiandieninę emigraciją apibūdina kaip dinamišką ir įvairialypį moderniosios tarptautinės migracijos procesą; ypač turint omenyje tai, jog šiuolaikinė migracija nėra izoliuota nuo pasaulyje vykstančio migrantų srautų judėjimo. Tarptautinė lietuvių migracija yra dalis vientisos globalioje bendruomenėje besireiškiančių pokyčių grandinės. Todėl šiuolaikiniai lietuvių migracijos ypatumai nėra nauji, jie tiesiog išsiskiria istoriniuose santykiuose ir susiformavę sąveikaujant įvairiems faktoriams: politiniams, demografiniams, socioekonominiams, geografiniams ir kultūriniais. Iš to kyla migracijos reiškinio definavimo ir koncepcinės problemos, nes migracija vienaip ar kitaip paliečia ne tik siunčiančias ar priimančias migrantus valstybes, bet ir įvairių šalių visuomenes.

Neišvengiama ir teorinė emigracijos ir migracijos sąvokų aptartis, kuri sietina su migracijos teoretikų pastaruoju metu pamėgtu transnacionalizmo diskursu.

Transnacionalizmas – tai reiškinys, migracijos įtakoje suformavęs daugialypių ryšių ir sąveikų tinklą, rišantį (ir vienijantį) asmenis ir institucijas už nacionalinės valstybės sienų. Ši sąvoka neatsietina nuo “emigracijos” apibrėžimo, kuris apibūdina statišką vienkryptį judėjimą iš kilmės šalies į priimančiąją (Kuzmickaitė, D.K, 2004, p. 4).

Transnacionalizmo paradigma migraciją iš esmės studijuoja plačiau – kaip pragyvenimo ir gyvenimo būdo problemą. Šia prasme – tai šiuolaikinis istorinis reiškinys, sąlygotas globalizuoto kapitalo, paprastai virstantis įpročiu iš pradinio vienakrypčio judėjimo iš valstybių, kurios praeityje turėjo pragyvenimo sunkumų. Lietuva – geras pavyzdys, kai praeityje patirti istoriniai trūkiai iššaukė migracijos proveržį. Tokie panašaus pobūdžio masiniai veiksmai, pasižymintys ilgesne trukme, įsirašo šalies atmintyje ir tampa įpročiu, atsikartojančiu atsiradus palankioms sąlygoms.

Migravimas nebūtinai reiškia kilmės vietos apleidimą, ši sąvoka transnacionalizme labiau implikuoja daugiavietį buvimą, netgi keleto pilietybių turėjimą. Kita migracijos teorijoje minima - inkorporacijos paradigma teigia, kad migracija nereiškia vienos šalies apleidimą (iškeitimą) dėl kitos, nes migrantai linkę išlaikyti ryšius su kilmės šalimi. Tai yra aiški nuoroda į daugialypį prierašumą – kelių tėviškių sampratą, kuri vėlgi vienareikšmiai sietina su gyvenimo būdu ir pragyvenimu.

Siekiant paryškinti socialinį, ne tik ekonominį migracijos aspektą, verta paminėti, kad pati gyvenimo būdo ir pragyvenimo samprata istorijoje evoliucionavo. Jeigu Viduramžiais gyvenimo būdas vertintas kaip kultūrinis ir socialinis būvis, tai vėliau jis peraugo į ekonominį, materialųjį. Net ir šiandieninėse migracijos teorijose migrantas dažniausiai vertinamas kaip ekonominių interesų

tenkintojas. Migruojančiųjų pasirinkimai yra kur kas sudėtingesni – jų motyvai apima ne tik ekonominius interesus, bet ir kitas, bent jau dvi būtinas paminėti formas: mobilumo įpročius ir gyvenamąją vietą, susijusius tiek su migracijos iššauktais pokyčiais, tiek ir su gyvenimo būdo tęstinumu per susiformavusius socialinius ryšius ir kultūrinės vertybes. Todėl transnacionalizmo diskurse migravimas laikytinas neužbaigtu procesu – tai yra migravimas vertintinas kaip pasikartojančios kelionės. (Kuzmickaitė, D.K., 2004, p. 5)

Kad ir kaip būtų, nė viena valstybė neišvengia vienokios ar kitokios migracijos padarinių – migracijos, dažnai susijusios su tokiais neigiamais veiksniais kaip demografiniai pokyčiai, vykstantys šalyse.

Gausios praeities ir dabarties gyventojų migracijos paprastai skirstomos į kelias grupes. Pagal A.Stanaitį migracijos rūšis galima išskirti pagal (Stanaitis, A., 1984, p. 120):

1. **Kryptį.** Migracijos yra vidinės ir išorinės. Vidinėms migracijoms priklauso gyventojų persikėlimas vienos valstybės ribose, iš vieno rajono ar miesto į kitą. O išorinė – gyventojų persikėlimas iš vienos valstybės ar kontinento į kitą. Išorinė migracija, kitaip nei vidinė, veikia bendrąjį gyventojų skaičių. Jei daugiau gyventojų iš šalies išvyksta nei atvyksta, šalies gyventojų gali mažėti, o jei daugiau atvyksta nei išvyksta – gausėti, bet tai dar priklauso ir nuo natūraliojo prieaugio;
2. **Išvykimą ar atvykimą.** Išvykimas iš šalies vadinamas emigracija, o sugrįžimas anksčiau išvykusių – reemigracija. Imigracija – tai atvykimas gyventi iš kitos šalies. Kartais, kalbant apie gyventojų persikėlimus, vartojamas terminas „repatriacija“. Tai prievarta perkeltų karo ir civilių belaisvių, pabėgėlių sugrįžimas į tėvynę.
3. **Trukmę.** Nuolatinės migracijos yra tokios, kai išvykęs žmogus daugiau jau negrįžta į ankstesnę gyvenamąją vietą, o įsikuria naujoje vietoje visam laikui. Laikinosios – kai išvykusieji po kurio laiko sugrįžta į anksčiau gyventą vietą, t. y. naujojoje vietoje apsigyvenama laikinai. Laikinos migracijos trukmė tiksliai neapibrėžta. Ji gali trukti nuo keleto dienų iki metų ir daugiau. Sezoninės – tai tokios migracijos, kai žmonės išvyksta kuriam nors sezonui, pvz. žemės ūkiui ar kitiems darbams. Kasdienė migracija trunka trumpiausią laiko tarpą (mažiau kaip parą). Tai žmonių vykimas kasdien iš vienos vietos į kitą.
4. **Formą.** Laisvanoriškos migracijos, kai gyventojų persikėlimui nevartojama prievarta. Žmonės migruoja ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų, darbo, asmeninės laisvės ir pan. Priverstinės migracijos susijusios su prievartos panaudojimu, kai žmonės neturi kito pasirinkimo kaip palikti gyvenamąją vietą, pvz. dėl karo, stichinių nelaimių, ekonominių, religinių, socialinių priežasčių.

Gyventojų migracijos rūšys

Pagal kryptį	Pagal atvykimą ar išvykimą	Pagal trukmę	Pagal formą
Vidinė (šalies viduje)	Emigracija (išvykimas gyventi į kitą šalį)	Nuolatinė (migrantų pasilikimas gyventi nuolat)	Laisvanoriška (persikėlimui nevertinama prievarta)
Išorinė (tarp įvairių šalių)	Imigracija (atvykimas gyventi iš kitos šalies)	Laikinoji (keliems ar keliolikai metų)	Priverstinė (kai panaudojama prievarta)
	Reemigracija (sugrįžimas anksčiau išvykusių)	Sezoninė (keliems mėnesiams ar savaitėms)	
	Repatriacija (prievarta perkeltų sugrįžimas į tėvynę)	Kasdienė (nuolatinis vykimas iš vienos vietos į kitą)	

Šaltinis: sudaryta autorės pagal STANAITIS, A. Gyventojų geografija, 1984, p. 122

1.2 Ekonominių migracijos motyvų ir pasekmių vertinimas

Ekonominiu požiūriu migracija yra atsakas į ekonomines galimybes geriau gyventi, kurios keičiasi priklausomai nuo darbo rinkos sąlygų (pvz., darbo užmokesčio skirtumų). Migracija negali būti vertinama vienareikšmiškai: viena vertus, tai galimybės šaliai, į kurią migruojama (augantis darbo jėgos skaičius), kita vertus, galimybės šaliai ir iš kurios migruojama (nedarbo lygio mažėjimas). Tačiau šalyje, iš kurios išvykstama, mažėja dirbančiųjų skaičius, dėl to aštrėja socialinės pašalpos, ekonominės plėtros problemos. Migracijos procese svarbios dvi veiksmų grupės – stūmimo ir traukos. (Gliosaitė, K., 2004, p. 10)

„Stūmimo-traukimo“ veiksniai

Stūmimo veiksniai	Traukos veiksniai
Demografiniai (darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas ir dėl to silpstanti socialinė sistema). Ekonominiai veiksniai: <ul style="list-style-type: none"> • atlyginimų skirtumai (tiek tarpregioniniai, tiek ir tarpsektoriniai); • lėtas pereinamasis laikotarpis; • silpna socialinė sistema; • nedarbo lygio augimas; • mažos pajamos vienam gyventojui. 	Demografinė politika (pvz., siekis pritraukti kuo daugiau jaunos darbo jėgos) Geografinė padėtis Kultūrinis suderinamumas Santykiniai pranašumai Didesnės pajamos Geresnė gyvenimo aplinka/ infrastruktūra.

Šaltinis: GLIOSAITĖ, K. „Stūmimo-traukimo“ veiksniai, 2004, p.10

Emigracijos poveikis

		Poveikis „kilmės“ valstybei	Poveikis „tikslų“ valstybei
Ilgalaikė migracija	Trūkumai	Prarandamos lėšos, kurios buvo investuotos į žmogaus išsilavinimą Prarandamas specialistas Demografinės situacijos blogėjimas	Asimiliaciniai iššūkiai ir su tuo susiję kaštai
	Privalumai	Migrantų sugrįžimas su nauja patirtimi	Imigrantai linkę investuoti į savo gebėjimus ir prisitaikymą prie naujų sąlygų BVP didinimas, mokami mokesčiai
Trumpalaikė migracija	Trūkumai	Socialinio draudimo einamojo finansavimo sumažėjimas Staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga	Išvežamos lėšos Imigrantų vartojimas mažas, nes jie tikisi sukaupti lėšų ir grįžti į kilmės valstybę
	Privalumai	Nedarbo lygio sumažėjimas Migrantų sugrįžimas su nauja patirtimi	Sukuriamas BVP Mokami mokesčiai Užpildomos darbo vietos, kurios vietinių gyventojų tarpe nepageidaujamos

Šaltinis: GLIOSAITĖ, K., Emigracijos poveikis, 2004, p. 19

Ilgalaikė migracija kilmės valstybei yra žalingesnė: prarandamos lėšos, investuotos į žmonių išsilavinimą, prarandami specialistai, blogėja demografinė situacija. Tarp privalumų galima paminėti nebent su grįžtančiais emigrantais įgyjamą patirtį ir kompetenciją (tačiau tik tuo atveju, jeigu emigrantai grįžta dar darbingo amžiaus). Geresnė išeitis kilmės valstybei yra trumpalaikė migracija.

Trumpalaikės migracijos trūkumai: socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas ir staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga. Jos privalumai: nedarbo lygio sumažėjimas, migrantų su nauja patirtimi grįžimas, į kilmės šalį srūvantys pinigų srautai. (Gliosaitė K., 2004, p. 9)

Kai kurie ekonomistai mano, kad apskritai emigracijos poveikis valstybei gali būti naudingas. Straipsnyje „Kiek žalingas „protų nutekėjimas““, Knutas Wicksellis teigė, jog emigracija gali padėti valstybei sutvarkyti darbo rinkos procesus, nes skurdas yra darbo jėgos pertekliaus ir neefektyvios žemės rinkos padarinys. Tai reikalauja kaip įmanoma mažinti skurdą šalyje.

Besikeičiantis požiūris į migraciją verčia ieškoti ir teigiamų šio proceso aspektų. Emigracija gali padidinti aukštojo mokslo populiarumą – galimybė išvykti ir užsidirbti daugiau skatina jaunas žmones siekti aukštojo mokslo. Kadangi vis tiek ne visi išvažiuos, valstybėje bus daugiau išsilavinusių žmonių, galinčių tapti kvalifikuota darbo jėga. Be to, jeigu baigę aukštąjį mokslą emigrantai grįžta namo, jie parsiveža naudingus įgūdžius bei ryšius – ekspertai randa požymių, rodančių, kad tarp valstybių, eksportuojančių bei importuojančių darbo jėgą, plėtojasi aktyvesnė užsienio prekyba.

Vertinant poveikį šaliai, kaip teigiamus emigracijos aspektus galima nurodyti: tikėtinumą, kad nemaža dalis migrantų sugrįš (nors dėl šios prognozės ir kyla daugiausia abejonių); didelė dalis lėšų suvartojamos ir investuojamos šalyje; mažėja bedarbių skaičius, kartu ir socialinės paramos poreikis; migrantai įgyja naujos patirties.

Neigiami emigracijos poveikiai: demografinės situacijos pokyčiai (darbingo amžiaus žmonių mažėjimas, produktyvumo mažėjimas, socialinei sistemai išskylančios problemos dėl mokesčių mokėtojų pasitraukimo), investicijų į žmogų praradimas; staigus atlyginimų šuolis kai kuriuose sektoriuose. Ne gana to, vis didės kvalifikuotų specialistų poreikis. Jeigu jų išvykimo nepavyks pristabdyti tikslinėmis socialinio bei ekonominio pobūdžio priemonėmis, o jų skaičiaus mažėjimas nebus kompensuotas strategiškai orientuoto švietimo svertais, tokių specialistų reikės įsivežti iš svetur. Tai savo ruožtu sukels naujų socialinio, kultūrinio ir politinio pobūdžio problemų (Gliosaitė K., 2004, p.10).

1.3. Darbo jėgos rinka ir mobilumo tipai

Darbo rinka atlieka visą eilę įvairių ekonominių funkcijų, tame tarpe teikia informaciją rinkos dalyviams. Žinios apie alternatyvius atlyginimus ir darbo galimybes leidžia darbuotojams įvertinti savo dabartinio įdarbinimo alternatyvinius kaštus, kai tuo tarpu žinios apie alternatyvias darbo rūšis įgalina firmas samdyti išteklius su minimaliais kaštais ir su maksimaliais pelnais. Kai keičiasi tokios sąlygos kaip paklausa produktams, darbo produktyvumas, investicijų į žmogiškąjį kapitalą laipsnis, šeimyninės aplinkybės ar bendros ekonominės sąlygos, kai kuriems *darbuotojams* yra naudinga pakeisti darbdavį, užsiėmimą, geografinę vietą ar visų jų derinį. Kita vertus, *darbdaviai* į besikeičiančias ekonomines sąlygas reaguoja samdydami, perkeldami arba atleisdami

darbuotojus; plėsdami ar mažindami turimas patalpas; arba perkeldami operacijas į kitas geografines zonas. Kartu paėmus visi šie darbuotojų ir firmų veiksmai sąlygoja nemažą darbo jėgos judėjimą arba mobilumą iš vienos darbo vietos į kitą, iš vienos geografinės zonos į kitą.

I paveikslėlyje parodytos pagrindinės darbo jėgos judėjimo rūšys. *Stulpeliai* paveikslėlyje reiškia vietos charakteristikas, o *eilutės* – užsiėmimo charakteristikas.

		Vieta	
		Ta pati	Kita
Užsiėmimas	Tas pats	II	IV
	Kitas	I	III

Šaltinis: CAMPBELL, R.McConnell; STANLEY, L.Brue, Contemporary labor economics, 1986, p. 380

1. pav. Mobilumo tipai

I kvadratas: Pakeičiamas darbas / Nepakeičiamas užsiėmimas ar gyvenamoji vieta. Toks judėjimas yra pakankamai dažnas (pvz., elektrikas-inžinierius iš vienos firmos Kalifornijoje pereina dirbti pas kitą panašią firmą Kalifornijoje). Ši kategorija taip pat apima darbuotojų perkėlimą iš vieno firmos padalinio į kitą, esantį toje pačioje geografinėje srityje kaip ir pirmasis (pvz., kai bankininkas iš vieno filialo pervedamas dirbti į kitą to paties banko filialą tame pačiame mieste) (Campbell R.McConell, Stanley L.Brue, 1986, p. 379).

II kvadratas: Pakeičiamas užsiėmimas / Nepakeičiama gyvenamoji vieta: Šio tipo darbo jėgos judėjimas apima judėjimą tarp tarpusavyje panašių arba susijusių užsiėmimų (pvz., kai dailidė nusprendžia pereiti dirbti į miško medžiagos sandėlį). Tačiau kitais atvejais gali būti, kad užsiėmimas pasikeičia iš esmės. Pvz., pusę darbo dienos dirbęs sandėlio darbininkas gavęs universiteto diplomą, tame pačiame mieste gali pradėti dirbti vertybinių popierių brokeriu. Maždaug vienas iš dešimties amerikiečių dirba kitokią darbą nei prieš metus. Maždaug 70% visų šių užsiėmimo pakeitimų vyksta 35 metų amžiaus ir jaunesnių žmonių tarpe. Kai kurie šių užsiėmimo pakeitimų apima ir geografinį judėjimą (IV kvadratas) (Campbell R.McConell, Stanley L.Brue, 1986, p. 380).

III kvadratas: Pakeičiama geografinė vieta / Nepakeičiamas užsiėmimas. Geografinis mobilumas apima darbuotojų judėjimą iš vieno miesto, šalies ar tautos į kitą. Per 3 metų laikotarpį (nuo 1975 iki 1978m.) daugiau kaip 6% visų JAV suaugusiųjų persikėlė iš vienos valstijos į kitą, o dar 7,5% papildomai persikėlė į kitą apygardą toje pačioje valstijoje. Kompanijų pervedamų darbuotojų skaičius svyruoja nuo 300.000 iki 500.000 darbuotojų (nuo 1979m.). Maža to metinis imigrantų į JAV skaičius 1950-aisiais siekė 250.000, 1960-aisiais – 30.000, o per 1970-uosius – 400.000. Taip pat per 1980-uosius į JAV atvyko maždaug 500.000 nelegalių imigrantų. Daugeliu

atvejų tai reiškia, kad yra pakeičiama darbo vieta, bet užsiėmimas lieka tas pats. Pvz., firmos teisininkas išvyksta iš Niujorko, kad įsidarbintų kitoje firmoje Bostone (Campbell R.McConnell, Stanley L.Brue, 1986, p. 380).

IV kvadratas: geografinės vietos pakeitimas / Užsiėmimo pakeitimas. Apytiksliai 30 proc. geografinės vietos pakeitimų dėl darbo vyksta pakeičiant ir patį užsiėmimą. Taigi, tai reiškia, kad keičiama ir geografinė vieta, ir užsiėmimas. Pvz., iš darbo atleistas mokytojas, gali išvykti dirbti draudimo agentu į mažą kaimyninį miestelį.

Tam, kad apsiriboti tik esminiais dalykais ir išlaikyti kaip galima daugiau aiškumo, visą savo dėmesį sutelksime į geografinį mobilumą (t.y., į III ir IV kvadratus). (Campbell R.McConnell, Stanley L.Brue, 1986, p. 381)

1.4 Darbo jėgos mobilumą apsprendžiantys veiksniai

Darbo jėgos mobilumas ir migracija dažnai yra tapatinamos, bet jų esmė yra skirtinga. Darbo jėgos mobilumą galima apibūdinti kaip darbo veiksnio judėjimą iš vieno regiono į kitą. O pačią migraciją kaip ilgalaikės gyvenamosios vietos kaitą.

Darbo jėgos mobilumą veikia daugybė makroekonominių ir mikroekonominių veiksnių.

Makroekonominiai veiksniai – tai tam tikros objektyvios sąlygos, kuriomis gyvena ir dirba žmogus. Jos formuoja tam tikrą migracijos aplinką. Daugėla V., Kazlauskienė A. ir Snieška V. išskiria šiuos veiksnius : (2000, p. 17)

- nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai;
- šalių gyvenimo lygio skirtumai;
- darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai;
- užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse;
- valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika ir t.t.

Matiušaitytė R. išskiria šiuos makroekonominius veiksnius: (2003, p .2)

- **Darbo rinkos situacija.** Didžiausią įtaką darbo jėgos migracijai daro ekonominiai veiksniai. Teoriškai asmuo emigruos, jei nauda iš to viršys kaštus. Investicijos į migraciją – tai persikėlimo kaštai, psichologiniai išsiskyrimo su artimaisiais ir gimtine kaštai, pensijos draudimo praradimas. Įtaką migracijai daro ir darbo rinkos galimybės. Dar 1962-1979 m. ekonometriniai testai parodė, kad emigruojančių skaičius buvo tuo didesnis, kuo didesnis buvo nedarbo lygis ir kuo daugiau laisvų darbo vietų svetur. JAV atliktas tyrimas parodė, jog bedarbių emigravimo tikimybė didesnė nei dirbančiųjų. Kuo didesni darbo užmokesčio skirtumai, tuo didesnė migracijos tikimybė. Prieš du dešimtmečius darbo užmokesčio skirtumai tarp

šiaurinių (Prancūzijos, Vokietijos) ir pietinių (Ispanijos, Portugalijos, Graikijos) šalių buvo 6:1, kas sąlygojo didelius migrantų srautus iš pietinių į šiaurines šalis, o pastaruoju metu esant darbo užmokesčio skirtumams 3:1, migruojama žymiai mažiau, nors migravimo galimybės šiuo metu palankesnės (Matiušaitytė R., 2003, p. 2-3).

Kuo labiau išsilavinę, kvalifikuoti asmenys, tuo labiau linkę migruoti, nes dažnai gerai moka užsienio kalbas, o aukštos kvalifikacijos darbo jėga labiau paklausi ir yra didesnės jos įsidarbinimo bei darbo užmokesčio didėjimo galimybės. Taip pat šie asmenys sugeba pasiekti ir surinkti reikiamą informaciją tiek apie ekonominę situaciją kitose šalyse, tiek ir apie situaciją ir darbo užmokestį tų šalių darbo rinkose. Kuo labiau bus suartinami ES šalių teisiniai ir kt. Reikalavimai, kuo labiau bus naudojama viena – anglų kalba, tuo labiau migruos aukštos kvalifikacijos darbo jėga. Paprastai darbo rinkos situacija yra geresnė didmiesčiuose nei periferijose, todėl emigruojama daugiau į metropolijas. (Matiušaitytė R., 2003, p. 2-3).

- **Žmogaus kapitalo didinimo galimybės.** Darbo jėgos migraciją išsamiai nagrinėja ekonomistai, sociologai, demografai ir geografs. Vienas iš būdų kaip ekonomistai prisidėjo prie geografinio mobilumo suvokimo yra žmoniškojo kapitalo migracijos modelio sukūrimas ir patikrinimas. Žmogiškasis kapitalas susideda iš pajamas generuojančių sugebėjimų, žinių ir žmogaus sukauptos patirties. Šią kapitalo dalį galima padidinti imantis tam tikrų veiksmų – investicijų į žmoniškąjį kapitalą – kas reikalauja tam tikros aukos dabar, vardan to, kad būtų padidintas uždarbis ateityje. Tokie veiksmai – tai geresnio išsilavinimo įgijimas, papildomi apmokymai ir sveikatos priežiūra. Migravimas į darbą, kur mokama aukštesnė alga taip pat yra investicija, kuri reikalauja kai ką paaukoti dabar vardan to, kad ateityje būtų galima uždirbti daugiau.

Ar visada, kai yra galimybė ateityje gauti didesnę atlyginimą, atsiranda migracija? Atsakymas yra ne. Kadangi su migracijos investicijomis yra susiję tam tikri kaštai, kuriuos reikia pasverti palyginant su būsimosiomis naudomis. Pagrindiniai kaštai – kelionių išlaidos, prarastos pajamos persikėlimo metu, psichologiniai paliekant šeimą ir draugus ir įdirbio bei pensijos praradimas. Jeigu dabartinė didesnio uždarbio vertė yra didesnė nei dabartinė tų investicijų kaštų vertė, tai asmuo nuspręs persikelti. Priešingu atveju, asmuo nuspręs, kad migruoti neverta, net jei potencialus uždarbis yra didesnis už dabar jo uždirbamą sumą (Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, 1986, p. 381-382).

- **Teisinės mobilumo kliūtys.** Darbo jėgos migracijai didelę įtaką daro teisiniai migracijos ribojimai ir šalių atstumai. Didėjant atstumui, kaštai didėja dėl dviejų priežasčių. Pirmiausiai, kaip jau buvo minėta, gauti informacijos apie įsidarbinimo galimybes kitur gali būti labai sunku (brangu). Savaime suprantama, kad daug lengviau susirinkti informaciją apie įsidarbinimo galimybes arčiau gyvenamosios vietos, negu kažkur toli; daug lengviau gauti laikraščius, skambučiai kainuoja pigiau, gali padėti draugai ir pažįstami, be to ir darbdaviai turi daugiau žinių. Antra, piniginiai kaštai kelionei pirmyn ir kelionėms atgal, kad aplankyti gimines bei draugus, o taip pat psichologiniai persikėlimo kaštai yra, savaime suprantama, tuo didesni, kuo didesnis yra atstumas. Taigi, visiškai suprantama, kad žmonės linkę migruoti trumpesniais, o ne ilgesniais atstumais.

Tiesą sakant, šią prielaidą pagrindžia statistiniai duomenys. 41,6 mln. amerikiečių, kurie per 1993 – 1994m. pakeitė savo gyvenamąją vietą, 64% persikėlė į kitą namą, bet toje pačioje apygardoje, 20% persikėlė į kitą apygardą toje pačioje valstijoje, ir tik 7% persikėlė į visiškai kitą valstiją kitame regione. Aišku, polinkis keltis gyventi toliau yra mažesnis, nei keltis gyventi toli. (Ronald G.Ehrenberg, Robert S.Smith, 1996, p. 340)

Pasak Campbell R.McConnell ir Stanley L.Brue migravimo tikimybė yra atvirkščiai proporcinga atstumui, kurį asmuo turi nukeliauti. Kuo didesnis atstumas, tuo mažiau informacijos apie įsidarbinimo galimybes migruojantis asmuo gauna. Taip pat atstumui didėjant, didėjant ir transporto kaštai. Galiausiai, kuo didesnis fizinis atstumas, tuo didesnė tikimybė, kad patiriami psichologiniai kaštai bus didesni. Atsižvelgiant į visus šiuos kaštus, vienas reikalas yra persikelti į kitą miesto galą, kitas išvykti į kitą valstiją, o dar kitas persikelti į visai svetimą šalį. Psichologinius kaštus galima iš dalies sumažinti (bet ne visiškai pašalinti), keliaujant jau “pramuštais keliais” ir renkantis darbą kaimyniniame regione. Kitaip sakant, migrantai labai dažnai seka paskui šeimos narius, draugus ir giminaičius, išvykusius anksčiau. Pastarieji palengvina kelią paskui juos sekantiems migrantams, nes suteikia informacijos apie galimus darbus, įsidarbinimo kontaktus, laikiną gyvenamąją vietą, kultūrinį testinumą. Bet kuo didesnis yra atstumas, tuo mažiau yra informacijos apie atlyginimų skirtumus, ir tuo didesni yra psichologiniai kaštai. Tuo mažesnė tikimybė, kad asmuo nuspręs persikelti.

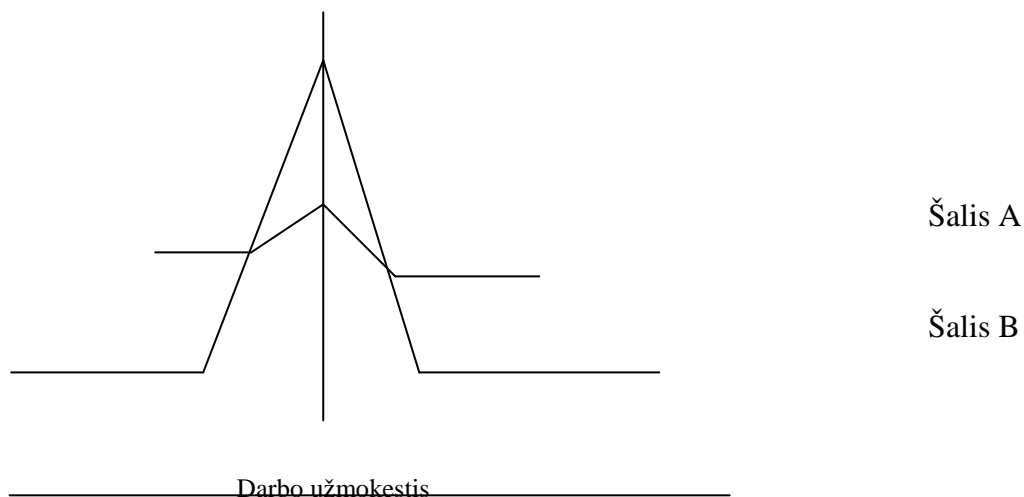
Daugėla V., Kazlauskienė A., ir Snieška V. (2000) išskiria šiuos makrolygio migracijos veiksnius, kaip nevienodus šalių ekonominio išsivystimo lygius, šalių gyvenimo lygio skirtumus, darbo užmokesčio dydžio skirtumus, užimtumo ir nedarbo lygius šalyje bei valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygas, mokesčių politika.

Atskirai išskirti šių veiksnių įtaką migracijai labai sunku, jie tarpusavyje susiję, sąveikauja. Ekonomiškai motyvuotas migracijos potencialas kyla, kai ekonominio išsivystymo lygiai tarp šalių skirtingi, kai vyrauja ryškūs skirtumai tarp grynųjų pajamų lygių, ypač tarp darbo užmokesčio lygių emigracijos ir imigracijos šalyse. Sudėtingesnė problema yra darbo užmokesčio pasiskirstymo įtaka migracijai. Kai kurie autoriai tai laiko vienu svarbiausių migracijos veiksnių.

Vienose šalyse vienodesnis uždarbių pasiskirstymas nei kitose (pvz., JAV). Šiose šalyse vidutinis uždarbių skirtumas tarp kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų yra mažesnis ir parodo, kad žmogiškojo kapitalo investicijų grąža žemesnė nei kitose šalyse. Kvalifikuoti ir profesionalūs darbuotojai iš šalių (pvz., Šiaurės Europos šalys) turi didžiausią pelną iš emigracijos į šalis, kuriose vidutinis uždarbių skirtumas tarp kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų yra didelis (pvz., JAV). Nekvalifikuoti darbuotojai šalyse su vienodesniais darbo užmokesčiais yra gerai apmokami, palyginti su vietiniais nekvalifikuotais darbuotojais, ir todėl mažiau linkę migruoti.

Net jei dvi vietovės turi vienodą vidutinį darbo užmokestį, dalis žmonių vis tiek norės migruoti iš vienos vietos į kitą. Kaip matyti iš 2 paveikslo, hipotetinis darbuotojų pasiskirstymas pagal darbo užmokesčio lygį dvejose šalyse, kuriose vidutinis darbo užmokesčio lygis vienodas.

Darbo užmokesčiai B šalyje daug nelygiau paskirstyti nei A šalyje, kur didelė darbo jėgos dalis sutelkta apie šį darbo užmokestį. Tarkime, kad aukštą darbo užmokestį gaunantys darbuotojai bus toje pačioje darbo užmokesčio paskirstymo padėtyje kiekvienoje šalyje. Aukštą darbo užmokestį gaunantys darbuotojai, kurie migruoja iš A šalies į B šalį gali tikėtis pagerinti savo darbo užmokestį, kadangi šalyje B darbuotojai gauna aukštesnį nei vidutinį darbo užmokestį ir yra patenkinti. Iš tikrųjų, kiekvienas, kuris gauna aukštesnį nei vidutinį darbo užmokestį A šalyje, ir tikisi įsitvirtinti toje pačioje darbo užmokesčio paskirstymo padėtyje, išloš migruodamas į B šalį.

Šaltinis: DAUGĖLA, V.; KAZLAUSKIENĖ, A.; SNIEČKA, V. Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje, 2000, p. 18

2. pav. Migracija ir darbo užmokesčio pasiskirstymas

Priešinga situacija yra žemą darbo užmokestį gaunančių darbuotojų požiūriu. A šalis teikia daug garantijų žemą užmokestį gaunantiems žmonėms. Dauguma gauna darbo užmokestį, kuris artimas vidutiniam darbo užmokesčiui. Šie žmonės nenorės migruoti į B šalį, kurioje daug darbuotojų gauna daug mažesnę nei vidutinį darbo užmokestį. Tuo tarpu žemo darbo užmokesčio darbuotojai B šalyje labai linkę migruoti į A šalį.

Šalyse, kuriose pirmenybė teikiama lygaus darbo užmokesčio paskirstymo politikai, gali smukti vidutinė darbuotojų kokybė. Todėl savaime susiformuoja imigrantų ir emigrantų atranka. Labai produktyvūs darbuotojai migruos į šalis, kuriose galės gauti didesnę pelną iš savo talento. Mažiau produktyvūs darbuotojai trauks į šalis, kuriose vykdoma darbo užmokesčio perskirstymo politika padidins jų pajamas. Šis efektas geriausiai matomas ten, kur nėra teisinių migracijos apribojimų. (Daugėla V., Kazlauskienė A., ir Snieška V., 2000, p. 18)

Mikroekonominiai veiksniai – tai subjektyvios sąlygos, žmonių individualūs motyvai, lemiantys migracijos pasirinkimą (Ronald G.Ehrenberg, Robert S.Smith, 1996, p. 341).

Išskiriami šie mikroekonominiai veiksniai:

- geografinis judėjimas;
- amžius;
- išsilavinimas;
- kiti veiksniai

Geografinis judėjimas. Darbuotojų judėjimas tarp šalių ir tarp atskirų regionų šalies viduje yra svarbus ekonominio gyvenimo faktas. 4 lentelėje matyti, kad didžiosios pasaulio ekonomikose imigrantai sudaro nuo 5 iki 20 proc. visos darbo jėgos. Vienas tyrimas parodė, kad iš 5 milijonų

žmonių, kurie 1975-1980m. laikotarpiu migravo į kitą šalį, du trečdaliai nuvyko į JAV, Kanadą arba Australiją. (Ronald G.Ehrenberg, Robert S.Smith, 1996, p. 341)

4 Lentelė

**Imigrantų procentinė dalis nuo visos populiacijos ir darbo jėgos
pasirinktose šalyse 1991-1993m.**

Šalis	Imigrantų procentinė dalis nuo	
	bendros populiacijos	darbo jėgos
Australija	22,7	24,8
Kanada	15,6	18,5
Prancūzija	6,3	6,2
Vokietija	8,5	8,8
Italija	1,7	n.d.
Japonija	1,1	n.d.
Švedija	5,8	5,1
Didžioji Britanija	3,5	3,6
Jungtinės Amerikos Valstijos	7,9	9,3

Šaltinis: RONAL, G.Ehrenberg; SMITH, S.Robert, Modern Labor Economics: Theory and Public Policy, 1996, p. 341

Jungtinių Valstijų viduje per vienerių metų (1993-1994) laikotarpį daugiau kaip 3 milijonai darbuotojų – 2,5 proc. visų dirbančiųjų – keliavo tarp valstijų, ir maždaug pusė jų keliavo į skirtingus regionus (Pietiniams regionams būdingas didžiausias darbo jėgos įtekėjimas, o Šiauriniams – ištekėjimas). Užklausus, dėl kokių priežasčių jie persikėlė, 70-85 proc. darbuotojų nurodė ekonomines priežastis. Maždaug vienas trečdalis keliaujančių tarp valstijų, pasilieka su savo dabartiniais darbdaviais, tačiau kalbant apie tuos, kurie keliauja dėl ekonominių priežasčių ir kurie keičia darbdavius, beveik pusę visų jų skatina įdarbinimo pokyčiai. Toks darbo pakeitimo akcentavimas rodo, kad žmogiškojo kapitalo teorija gali padėti suprasti, kurie darbuotojai labiausiai yra linkę investuoti į geografinį judėjimą, o taip pat nustatyti kryptis, kuriomis vyks tie judėjimo srautai (Ronald G.Ehrenberg, Robert S.Smith, 1996, p. 341).

Žmogiškasis kapitalas – tai tos žmogaus savybės, kurių dėka jis gali gauti pajamas, t.y. žmogaus kvalifikacija, žinios, patirtis ir pan. (Daugėla V., Kazlauskienė A. ir Snieška V., 2000, p. 19)

Žmogiškojo kapitalo teorija teigia, kad migracija vyks iš mažo užmokesčio vietų į tas vietas, kur galimybės užsidirbti yra geresnės. Nesvarbu, ar kalbėsime apie migracinius srautus iš JAV į Meksiką, ar apie vidaus srautus iš Pietų į Šiaurę šeštajame dešimtmetyje – akivaizdu, kad migravimo srautai paklūsta tai prielaidai. Tačiau šią prielaidą galima patikrinti analizuojant konkrečias sritis iš kurių ir į kurias juda žmonės. Iš esmės tokių tyrimų rezultatai rodo, kad geresnės galimybės “traukia” labiau, nei blogos galimybės “stumia”. Kitaip sakant, nors žmonės labiau traukia tos vietos, kur užsidirbti yra didesnės galimybės, jie nebūtinai čia atvyksta iš blogesnių sąlygų.

Beveik visi tokio pobūdžio tyrimai nustatė, kad žmones traukia tos vietos, kur pilną darbo dieną dirbančio darbuotojo realus uždarbis yra didžiausias. Galima tikėtis, kad tokios vietos patrauklumui įtakos taip pat turi ir galimybės susirasti naują darbą.

Dauguma tyrimų yra nustatę, kad priešingai nei galima tikėtis, gimtosios vietos charakteristikos turi labai mažai įtakos migracijai. Viena iš priežasčių yra ta, kad nors vargingiausiose teritorijose gyvenantys asmenys turi didžiausią stimulą keliauti kitur, tačiau vargingiausiose teritorijose paprastai gyvenantys žmonės prastu išsilavinimu ir sugebėjimais – tai žmonės, kurie mažiausiai nori (arba gali) kur nors persikelti. Tam, kad suvokti šį reiškinį, reikia pereiti nuo klausimo, kur žmonės keliauja, prie klausimo kokie žmonės arba kas keliauja.

Amžius. Migracija yra labai selektyvi ta prasme, kad tai yra veikla, kurios ne visi žmonės imasi vienodai. Kalbant tiksliau, mobilumo laipsnis daug didesnis jaunų ir gerą išsilavinimą turinčių žmonių tarpe (kaip kad teigia žmogiškojo kapitalo teorija).

Amžius - tai vienas svarbiausių veiksnių, apsprendžiančių, kas migruoja. Dažniausiai migruojama 20-24 metų amžiaus; 12 proc. visų šių migrantų kasmet kerta valstijos arba JAV sienas. Pasiekus 32 metų amžių, migracijos laipsnis tesiekia 8%, o 47 metų amžių – tik 4% (Ehrenberg R.G., Smith R.S, 1996, p. 342).

Yra du paaiškinimai, kodėl migracija yra pirmiausiai jaunų žmonių užsiėmimas. Pirmiausiai, kuo asmuo jaunesnis, tuo didesnis grąžos potencialas iš žmogiškojo kapitalo investicijų. Antra, didelė migracijos kaštų dalis yra psichologinė – nuostoliai susiję su draugų atsisakymu, visuomeninių ryšių nutraukimu. Jaunam asmeniui šie nuostoliai santykinai yra nedideli, nes jis dar nėra įsitvirtinęs suaugusiųjų pasaulyje. Tačiau senstant visuomeniniai ryšiai darosi vis stipresni, o nuostoliai jų atsisakant darosi vis didesni, todėl polinkis migruoti mažėja. Tokią pagrindimo seką dar labiau pabrėžia tai, kad amžiaus grupių viduje šeimos nesukūrę asmenys yra labiau linkę migruoti tarp šalių nei tie, kurie jau turi šeimą, ir šeimos be vaikų yra mobilesnes nei šeimos, turinčios vaikų. (Ronald G.Ehrenberg, Robert S.Smith, 1996, p. 343)

Amžiaus veiksnį Campbell R.McConnell ir Stanley L.Brue apibrėžė sekančiai, jog migracijos tyrimais nustatyta, kad amžius yra pagrindinis veiksnys, turintis įtakos migracijos tikimybei. Laikant, kad visos kitos sąlygos yra vienodos, kuo asmuo yra vyresnis, tuo mažiau tikėtina, kad jis nuspręs persikelti kitur dirbti ir gyventi. Tam yra keletas priežasčių, kurios arba susijusios su persikėlimo kaštų padidėjimu arba su gaunamos naudos sumažėjimu. Paanalizuokime šias priežastis išsamiau.

Visų pirma, vyresni migrantai turi mažiau laiko, kad susigrąžintų investicijų kaštus. Antra, vyresni žmonės paprastai turi sukaukę daugiau žmogiškojo kapitalo, kuris jų dabartiniams darbdaviams yra labai specifinis. Amžius, kiek laiko dirbama toje pačioje vietoje (įdirbis) ir metinė alga – visi šie aspektai glaudžiai koreliuoja. Kuo ilgiau asmuo yra išdirbęs toje pačioje darbo

vietoje, tuo daugiau jis praėjęs įvairių kursų ir apmokymų, kuriuos finansavo darbdavys. Tas įgytas specifinis žmogiškasis kapitalas negali būti perkeltas į kitą darbo vietą. Taigi, atlyginimas, kurį asmuo gauna kelis metus pradirbęs kokioje nors įmonėje, iš dalies atspindi specifinių investicijų į žmogiškąjį kapitalą grąžą, ir paprastai jis yra didesnis nei atlyginimas, kurį jam pasiūlytų kitoje įmonėje. Todėl nepriklausomai nuo termino, likusio kaštams padengti, vyresni žmonės yra mažiau nusiteikę migruoti.

Galiausiai atvirkštinis ryšys tarp amžiaus ir migracijos egzistuoja iš dalies dar ir dėl to, kad žmonės yra mobilesni kol nėra daug investavę į žmogiškąjį kapitalą. Tik pabaigę mokyklą ir būdami 18-19 metų amžiaus jaunuoliai ieško bet kokio darbo ir dėl to jų tarpe migracija yra didelė. Universitetą baigusių studentų tarpe migracija yra dar didesnė. Jie patenka į darbo rinkas, kurios yra regioninės ir nacionalinės. Todėl nieko nuostabaus, kad JAV dažniausiai migruoja 23 metų amžiaus jaunuoliai.

Išsilavinimas. Nors amžius yra bene geriausias veiksnys, apsprendžiantis, kas migruoja apskritai, išsilavinimas yra geriausias veiksnys, parodantis, kas migruoja kiekvienoje amžiaus grupėje. Kaip matyti 5 lentelėje pateiktų JAV migracijos normų 30-34 metų JAV žmonėms, kuo geresnis išsilavinimas, tuo didesnė tikimybė, kad tas asmuo bus linkęs migruoti.

5 Lentelė

**JAV migracijos normos 30-34 metų amžiaus grupei pagal išsilavinimo lygį,
1993-1994m. (procentais)**

Išsilavinimo lygis (metais)	Judėjimas tarp regionų Valstijų viduje	Judėjimas tarp Valstijų
9 – 11	3,9	2,7
12	4,4	2,6
13 – 15	4,8	3,3
16	4,9	4,4
17 ir daugiau	6,7	5,0

Šaltinis: RONAL, G.Ehrenberg; SMITH, S.Robert. Modern Labor Economics: Theory and Public Policy, 1996, p. .343

Vieni iš migracijos kaštų yra tai, kad reikia įvertinti *kur* galimybes ir *kiek jos yra geros*. Jei asmuo dirba nacionalinėje darbo rinkoje (kaip dauguma universitetą baigusių žmonių), tai susirasti maždaug panašią darbo vietą kitur yra santykinai nesunku. Skelbimai apie laisvas darbo vietas pateikiami nacionaliniuose laikraščiuose. Darbuotojų ieškantys firmų atstovai dažnai lankosi universitetuose. Įdarbinimo agentūros skelbia paiešką šalies mastu. Tokiais atvejais žmonės iš savo dabartinės vietos dažniausiai išvyksta jau turėdami naują darbą.

Campbell R.McConnell ir Stanley L.Brue (1986) teigia, kad amžiaus grupėse aukštesnio nei mokyklinio išsilavinimo turėjimas yra pagrindinis veiksnys, apsprendžiantis asmens migravimo tikimybę Jungtinių Valstijų viduje. Kuo išsilavinimas aukštesnis (laikant, kad kiti veiksniai yra lygūs), tuo didesnė migravimo tikimybė. Yra keletas šio sąryšio priežasčių. Koledžo absolventai ir

aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys (bakalaurai, magistrai, teisininkai, kvalifikuoti apskaitininkai) darbo ieško regioninėje ir nacionalinėje darbo rinkoje, kur darbdaviai ieško kvalifikuotų darbuotojų. Šioms rinkoms paprastai būdinga daug informacijos apie darbo vietas, o joje esantiems asmenims – puikūs sugebėjimai išanalizuoti tą informaciją. Ekonominės naudos iš migracijos potencialas gali padidėti dėl darbuotojų ir pareigų įvairių rūšių. Darbo sąjungų nustatytos atlyginimų normos ir minimalios algos lygis mažina skirtumus tarp mokamo uždarbio konkrečioje profesinėje srityje, kuri nereikalauja aukštesniojo išsilavinimo. Kita vertus, didžiulis skirtumas, lyginant su vadybininkams ir specialistams mokamais atlyginimais, užtikrina jiems didesnes galimybes judėti tarp didesnę atsakomybę ir užmokestį siūlančių darbų. Prastesnės specializacijos darbininkai turi galimybę padidinti savo uždarbį pakeisdami savo darbo pobūdį toje pačioje geografinėje zonoje. Šis kelias gali būti neprieinamas labai siauros specializacijos darbuotojams, kurie tokiu atveju, gali naudoti geografinę migraciją, kad užsitikrintų sau didesnę atlyginimą.

Čia taip pat veikia ir kiti veiksniai. Koledžą pabaigę darbuotojai turi daugiau galimybių būti perkelti į naujas geografines zonas, o jeigu ir nebus perkelti, tai vis tiek yra didesnė tikimybė, kad išvykę kitur susiras darbą nei tie, kurių išsilavinimas yra prastesnis. Todėl tikimybė, kad išvykę kitur jie nesugebės susirasti darbo, yra lygi nuliui, ir galima tikėtis, kad per visą gyvenimą uždirbta alga bus didesnė. Ir galiausiai, žmonės pabaigę koledžą, patiria mažesnius psichologinius kaštus. Dauguma koledžo studentų pirmiausiai migruoja į naujas geografines zonas tam, kad galėtų lankyti tuos koledžus, nes tai užtikrina jiems geresnes galimybes vėliau susirasti darbą, kai atsiras naujų ekonominių galimybių. Arba tas faktas, kad šie žmonės persikėlė į kitą vietą vien tam, kad galėtų baigti koledžą, rodo, jog iš pradžių jų psichologiniai kaštai yra mažesni arba kad jie teikia mokslui pirmenybę, nei tie, kurie tokio sprendimo nepadarė. Kokios priežastys bebūtų, tyrimai rodo, kad kartą persikėlę į kitą vietą žmonės yra linkę migruoti dar kartą.

Campbell R. McConnell ir Stanley L. Brue išskyrė dar keletą migracijos veiksnių: (1986, p. 383)

Šeimyninė padėtis. Potencialūs migravimo kaštai didėja, didėjant šeimos dydžiui. Todėl galima numanyti, kad šeimą sukūrę darbuotojai mažiau yra linkę persikelti kitur nei vienišiai (laikant, kad kiti veiksniai, tokie kaip amžius ir išsilavinimas, yra lygūs). Be to visai logiškai galima numanyti, kad daugiau migruoti yra linkę tie darbuotojai, kurių sutuoktiniai yra bedarbiai arba dirba mažai apmokamą darbą. Jei abu sutuoktiniai einamuoju momentu uždirba daug, tai jų persikėlimo kitur kaštai bus didesni (dėl prarasto uždarbio), o atsižvelgiant į tai, kad vienam iš sutuoktinių gali nepavykti susirasti darbą naujoje vietoje, tai dar labiau sumažina dabartinę vertę, kurią šeima gauna iš migravimo. Galiausiai mokyklinio amžiaus vaikai šeimoje dar labiau sumažina migravimo tikimybę. Tėvai pasitarę su vaikais gali nuspręsti, kad psichologiniai persikėlimo kaštai yra paprasčiausiai pernelyg dideli, ir kad gaunama piniginei nauda jų nepadengs.

Visus šiuos spėjimus išvestus iš žmogiškojo kapitalo modelio galima pagrįsti empiriniais tyrimais. Campbell R. McConnell ir Stanley L. Brue (1986) kaip vieną iš pavyzdžių pateikia mokslininko Jacob Mincer atliktą tyrimą, kuris nustatė, kad:

- šeimos nesukūrę asmenys labiau linkę persikelti;
- jei žmona šeimoje dirba, tai mažina migracijos tikimybę;
- kuo ilgesnė yra žmonos darbo patirtis, tuo mažesnė tikimybė, kad šeima persikels kitur;
- mokyklinio amžiaus vaikai šeimoje taip pat mažina migravimo tikimybę.

Bedarbystės laipsnis. Remiantis žmogiškojo kapitalo modeliu, aukštas bedarbystės laipsnis savo “gimtojoje” vietoje turėtų padidinti grynąją migracijos sąlygojamą naudą ir atstumti darbuotojus. T.y., darbo neturintis asmuo turi įvertinti tikimybę įsidarbinti “namuose” ir palyginti su įsidarbinimo tikimybe svetur. Tačiau tas išvažiavimas iš šalies ne visada yra toks didelis kaip galima tikėtis, kai sprendimus priima daugiausiai vyresni ir mažiau išsilavinę darbuotojai, arba kai bedarbio pašalpa ir kitos kompensuojamosios pajamos yra pakankamai didelės.

Kiti faktoriai. Migraciją gali įtakoti daugybė kitų veiksnių. Pateiksiu vos keletą iš jų. Visu *pirma*, teigiama, kad nuosavo namo turėjimas yra kliūtis migracijai. *Antra*, darbas pagal patentą apriboja migracinius srautus, nes skirtingose šalyse skirtingiems specialistams keliami ne vienodi reikalavimai. *Trečia*, valstijos ir vietos vyriausybės politikos paprastai taip pat smarkiai veikia darbo jėgos migraciją. Tokios politikos pavyzdžiai: (1) mokesčių įstatymai, kurie apsprendžia piliečių gaunamas pajamas, (2) vyriausybės išlaidos (vienam kapitalo vienetui) visuomeninėms paslaugoms toje srityje. *Ketvirta*, tarptautinės migracijos atveju, tos vietovės, į kurią planuojama vykti, kalba yra esminis migraciją apsprendžiantis veiksnys. Imigracijos kvotos ir emigracijos apribojimai taip pat smarkiai įtakoja tarptautinę migraciją. Be to, nemažai tarptautinių migrantų iš savo gimtųjų vietų išstumia represijos ir karai. *Penkta*, narystė profsajungoje gali būti lemtingu veiksmu. Suteikiant darbuotojams balsą, kurio dėka jie gali pakeisti nepalankias jiems darbo sąlygas (per profesines sąjungas) galima sumažinti mobilumą ir migracijos apimtį. Arba žiūrint iš kito taško, greičiausiai didesni atlyginimai, kuriuos profesinės sąjungos išrūpina savo nariams, stabdo darbuotojų migraciją į kitus darbus ir kitas vietas. *Šešta*, kai kurie mokslininkai teigia, kad žmonės priimdami sprendimą persikelti kitur ar ne, vis labiau vertina aplinkos kokybę.

Įdomu, kad išsilavinimo trūkumas yra labiau atgrasinantis veiksnys persikelti didesniu atstumu nei amžius (laikant, kad visos kitos sąlygos yra vienodos). Tai faktas, kuris šiek tiek paaiškina, kodėl informaciniai arba psichologiniai kaštai yra pirminis stabdantis veiksnys. Amžius yra glaudžiai susijęs su psichologiniais kaštais, o išsilavinimo lygis su informacijos prieinamumu. Iš čia matyti, kad informaciniai kaštai turi didesnės įtakos sąryšiui tarp migracijos ir atstumo. (Campbell R. McConnell ir Stanley L. Brue, 1986, p. 386)

1.5 Migracijos pasekmės ir pašaliniai efektai

Migracijos iš šalies neigiamos pasekmės

Emigracija stipriai veikia tos šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą, keičias amžiaus struktūra, prarandamas jaunimas, visuomenė sensta, mažėja santuokų, gimstamumas. Pastebimas "protų nutekėjimas", aukštos kvalifikacijos specialistų migravimas. Finansinės įplaukos (nors neapskaičiuojamos, tačiau labai žymios) tarsi prilyginamos valstybės eksporto rūšims. Šalies migracijos potencialas yra labai didelis, norinčiųjų išvykti iš Lietuvos skaičius siekia 40-60 proc. Daugiausia to siekia 14-24 m. jaunimas, net iki 90 proc. norintis išvykti į užsienį keleriems metams padirbėti, ir dalis (mažiau nei 10 proc.) - ten apsigyventi, kiti sugrįžti į šalį. Ko išvykstama? Tai rodo tyrimai: 75 proc. dirbti, 8 proc. pamatyti, 7 proc. mokytis, 6 proc. gyventi. Emigracijos motyvu tampa noras užsidirbti pinigų. Lietuvoje nematoma perspektyvos, tad norima įsitvirtinti užsienyje (Ekonomikos ir regioninės plėtros grupė, 2004).

Vis labiau senstant visuomenei išsivysčiusiose Vakarų Europos valstybėse ir trūkstant kvalifikuotos darbo jėgos, su kuo susiduria JAV, jų vyriausybės atsigręžia į kvalifikuotą darbo jėgą besivystančiose valstybėse ir sukuria geresnes sąlygas šiai darbo jėgai privilioti. Tuo tarpu besivystančiose valstybėse, kurios negali konkuruoti darbo užmokesčiais su išsivysčiusiomis, ekspertai prognozuoja, jog per tam tikrą laiką dėl kvalifikuotos darbo jėgos sumažėjimo gali sulėtėti ūkio plėtra. Šalies mokslininkai taip pat susirūpino, kad iš šalies bėga patys gabiausi jauni mokslininkai, kurie dirbdami galėtų prisidėti prie šalies ekonomikos augimo. Atvėrusi duris į ES, aukštą kvalifikaciją turinčių gyventojų emigracija į Vakarų Europos valstybes padidėjo – dėl siūlomų geresnių darbo sąlygų, aukštesnių darbo užmokesčių. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdytas tyrimas rodo, kad dažniau į užsienį dirbti rengiasi vykti jaunesnio amžiaus, aukštesnio išsilavinimo žmonės. „Vilmorus“ atliktas visuomenės nuomonės tyrimas rodo, jog žmonės, turintys nebaigtą vidurinį išsilavinimą, geriausiai save realizuoja savo šalyje, tuo tarpu labiausiai norėtų išvykti mokytis arba dirbti, t.y. laikinai, vidurinį, specialųjį ar aukštąjį mokslą baigę žmonės. Visam laikui išvykti gyventi į užsienį taip pat norėtų daugiau žmonių, turinčių aukštąjį ar vidurinį išsilavinimą, nei tie, kurie turi tik pagrindinį ar nebaigtą vidurinį. Tačiau tiriami tikrai socialiniai padariniai, t.y. įvertinamas darbo jėgos perteklius ar trūkumas. Kol kas neteko girdėti, kad valstybiniu lygmeniu būtų galvojama, kaip racionaliau būtų galima panaudoti užsienyje dirbančius šalyje protus, ar kaip juos privilioti atgal bent trumpalaikių projektų ruošimui ir jų įgyvendinimui. Kvalifikuotų žmonių emigracija ir toliau didės į išsivysčiusias valstybes, nes pastaruoju metu jose kuriamos palankesnės sąlygos privilioti žmonių, turinčių aukštą kvalifikaciją. Dažniausiai protus „eksportuojančios“ valstybės labai nukenčia. Ne vien tik vargingos valstybės nukenčia dėl protų nutekėjimo, valstybės tampa „surogatinėmis“ tėvynėmis, kur gaunama pilietybė,

įgyjamas išsilavinimas tam, kad vėliau dalyvautų turtingesnėje ir platesnėje pasaulio darbo rinkoje. Ar svarbu, kad išsilavinę žmonės palieka savo valstybes? Bendroje darbo rinkoje tai yra natūralūs procesai, kai protingiausi siekia gauti už savo įgūdžius didžiausią atlygį. Bet tai, kas tinka globaliai darbo rinkai, netinka atskiroms valstybėms, kurios praranda didesnę dalį savo protų.

Protų praradimas kenkia valstybei. Šie žmonės iš esmės kuria darbo vietas kitiems. Jų netekimas išbalansuoja vidutinės klasės politinės įtakos svorį. Jeigu tai įvyksta staigiai ir netikėtai, gali sunaikinti visą mokslinį valstybės potencialą. Negana to, moksliniai tyrimo projektai, kurių vykdymas užtrunka, paprasčiausiai sugriūva, kai žmonės, kurie yra pakankamai kvalifikuoti atlikti tokį darbą, išvažiuoja. Be to, būtina tirti ir finansinius migracijos aspektus. Besivystančių valstybių mokesčių mokėtojai apmoka emigrantų išsilavinimą, o šie palieka didesnę socialinio draudimo našta. Nors emigrantai padidina mokesčių mokėtojų gretas valstybėse, kuriose jie apsistoja, tačiau kartu sumažina jų skaičių tėvynėje.

Migracijos iš šalies teigiamos pasekmės

Aukščiausią kvalifikaciją turinčių gyventojų emigracija – žalinga valstybės ekonomikai, tačiau gali turėti ir naudos.

Kai kurie ekonomistai mano, kad apskritai emigracijos poveikis valstybei gali būti naudingas. 1882 m. Knutas Wicksellis teigė, jog emigracija gali padėti valstybei sutvarkyti darbo rinkos procesus, nes skurdas yra darbo jėgos pertekliaus ir neefektyvios žemės rinkos padarinys. Tai reikalauja kaip įmanoma mažinti skurdą šalyje. Besikeičiantis požiūris į migraciją verčia ieškoti ir teigiamų šio proceso aspektų. Emigracija gali padidinti aukštojo mokslo populiarumą – galimybė išvykti ir užsidirbti daugiau skatina jaunos žmones siekti aukštojo mokslo. Kadangi vis tiek ne visi išvažiuos, valstybėje bus daugiau išsilavinusių žmonių, galinčių tapti kvalifikuota darbo jėga. Be to, jeigu baigę aukštąjį mokslą baigę emigrantai grįžta namo, jie parsiveža naudingus įgūdžius bei ryšius – ekspertai randa požymių, rodančių, kad tarp valstybių, eksportuojančių bei importuojančių darbo jėgą, plėtojasi aktyvesnė užsienio prekyba.

Kitas svarbus teigiamas aspektas, tai, jog dirbusių kitose valstybėse ir sugrįžusių į savo šalį sukauptos lėšos yra sunaudojamos ir investuojamos šalyje. Be to, išvykusieji į kitas šalis palieka laisvas darbo vietas pasilikusiems toje šalyje, taip mažėja bedarbių skaičius ir tuo pačiu poreikis socialinei paramai.

Emigracijos poveikio vertinimas

PRIVALUMAI	TRŪKUMAI
Tikėtina, kad didžioji dauguma emigrantų grįš į savo šalį.	Demografinės situacijos pokyčiai (socialinės sistemos problemos, produktyvumo mažėjimas).
Didelė dalis uždirbtų lėšų suvartojamos ir investuojamos savo šalyje.	Investicijų į žmogų praradimas.
Mažėja bedarbių skaičius, tuo pačiu ir poreikis socialinei paramai.	Staigus atlyginimų šuolis kai kuriuose sektoriuose, jei nėra susiję su produktyvumo didėjimu.
Migrantai įgyja naujos patirties.	Gali dar labiau paskatinti kai kurių regionų socialinę atskirtį.

Šaltinis: Ekonomikos ir regioninės plėtros grupė, 2004

Migracijos nauda

Vietinės ir tarptautinės migracijos rezultatai susideda iš kelių aspektų. Pirmiausiai analizuosiu *individualias* naudas iš migracijos, išskeldama klausimą: kokia yra tokio investavimo į žmogiškąjį kapitalą nauda? Po to analizuosiu bendrą migracijos naudą *visuomenei*. Bandysiu atsakyti į klausimus: Kas laimi? O kas pralaimi?

➤ *Asmeninės naudos*. Žmonės patys nusprenddami migruoti iš vienos geografinės srities į kitą, savaime suprantama, tikisi padidinti savo gyvenimo naudingumą, tikisi gauti didesnę naudą. Vienas iš įdomesnių būdų, kaip galima konceptualizuoti tokią laukiamą naudą, yra užduoti klausimą: “Kokią sumą pinigų mes turėtume sumokėti tam, kad suviliotume migrantą atsisakyti naujo darbo galimybės?” Ši pinigų suma yra migranto iš persikėlimo laukiamos naudos vertinimas.

Empiriniais tyrimais įrodyta, kad vidutiniškai migracija padidina per visą gyvenimą uždirbto atlyginimo sumą. Priskaičiuojama gražos norma yra panaši į kitų investicijų į žmogiškąjį kapitalą, o tai reiškia, kad graža yra 10-20% (Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, 1986, p. 387).

1. Sprendimai dėl migracijos yra pagrįsti laukiama grynąja nauda, ir dauguma jų priimami prie neapibrėžtų aplinkybių bei turint nepakankamai tikslią informaciją. Didelė vidutinė gražos norma dar nereiškia, kad tokia norma yra prieinama visiems migrantams.

Daugeliu atvejų laukiama migracijos nauda paprasčiausiai neišsipildo – numatyto darbo susirasti nepavyksta, pragyvenimo kaštai naujoje vietoje paprastai būna aukštesni nei buvo planuota, psichologiniai kaštai atsidūrus toli nuo draugų ir artimųjų pasirodo besą aukštesni nei buvo tikėtasi, numatytas paaukštinimas taip ir nebūna suteiktas. Todėl nei kiek nestebina, kad migrantai labai dažnai grįžta. Nors tokia grįžtamoji migracija patiems migrantams brangiai kainuoja, ji atlieka naudingą ekonominę funkciją: kitiems potencialiems migrantams suteikia daugiau informacijos apie šalį, į kurią planuojama vykti, o tai savo ruožtu leidžia jiems geriau

įvertinti persikėlimo naudas ir kaštus. Dėl šios priežasties, po to sekanti migracija tampa efektyvesnė.

Be to reikia žinoti, kad ne visa grįžtamoji migracija reiškia nepelningą investiciją į žmogiškąjį kapitalą. Kai kurie žmonės laikinai persikelia į kitą šalį tam, kad ten sukauptų lėšų arba pagerintų savo žmogiškąjį kapitalą per apmokymus ar stažuotes. Pasiekę šiuos tikslus, dauguma jų grįžta namo.

2. Naudos iš migracijos nebūtinai reiškia, kad migrantai gauna naudos iš atlyginimo per pirmuosius darbo svetur metus.

Tyrimais nustatyta, kad kai kurie migrantai per pirmuosius metus po persikėlimo gauna mažesnius atlyginimus nei gaudavo prieš tai savo gimtoje šalyje. Tačiau po to atlyginimai jiems yra padidinami ir padidinami tiek, kad ne tik kompensuoja, bet ir gerokai viršija tą praradimą pirmaisiais metais. Kitaip sakant, migrantai sutinka per kelis pirmus metus po migracijos gauti mažesnę atlyginimą ir priima tai kaip investicijų kaštus vardan to, kad vėliau jų atlyginimas būtų didinamas greičiau.

3. Didesnis atlyginimas gyvenimo trukmės bėgyje dar nereiškia, kad naujieji imigrantai gaus tokį patį aukštą atlyginimą kaip tie, kurie jau seniau yra ten įsikūrę. Kartais migrantų turimi įgūdžiai nėra taip paprastai perkeliama iš vienos vietos į kitą (dėl specifinių apmokymų, dėl kalbų skirtumų ir kt. veiksnių). Toks įgūdžių perkėlimo trūkumas gali reikšti, kad migrantams bus mokama mažiau nei kitiems panašų išsilavinimą ir įgūdžius turintiems žmonėms, jau dirbantiems toje šalyje. Kita vertus migracijai būdingas asmeninis apsisprendimas. Vieni žmonės nusprendžia migruoti, o kiti pasilikti, todėl galima teigti, kad pirmieji turi didesnę motyvaciją siekti asmeninių ekonominių pasiekimų ir didesnę norą aukoti dabartinio vartojimo apimtį vardan didesnio vartojimo ateityje. Kaip teigia Chiswik:

“Tokie asmeniškai apsisprendę migrantai gautų aukštesnius atlyginimus nei gauna vietiniai tos šalies gyventojai, jei tik jie būtų gimę ne užsienyje. Kartu paėmus [neigiamus] įgūdžių perkėlimo efektus ir palankų asmeninį apsisprendimą gaunasi, kad užsienyje gimusių darbuotojų atlyginimas galiausiai susilygina ir vėliau net viršija vietinių algas”. (Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, 1986, p. 388)

Tai ypač būdinga į Jungtines Valstijas imigruojantiems darbuotojams. Pvz., jeigu išsilavinimas yra toks pats ir darbo patirtis iki migracijos vienoda, vyrai imigrantai maždaug po 10-15 metų jau gauna tokį patį atlyginimą kaip vietiniai, o vėliau jų atlyginimas 5% būna netgi didesnis” (Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, 1986, p. 389).

4. Migruojančiai šeimai uždarbio nauda iš imigracijos nebūtinai reiškia, kad *abu* situoktiniai uždirbs daugiau. Tyrimais yra nustatyta, kad vidutiniškai vyrų atlyginimas dėl migracijos padidėja, o moterų – sumažėja, bent jau per pirmus 5 metus. Tokiu būdu padidėja persikėlusios šeimos

pajamos, bet sumažėja stimulus žmogui eiti dirbti (pajamų efektas), jos galimybės rinkoje arba ir tai, ir tai.

5. Teigiama investicijų į migraciją grąžos norma dar nereiškia, kad uždarbis bus didesnis nei būtų uždirbta dirbant senajame darbe už tą patį atlyginimą. Kai kurie darbuotojai yra priversti migruoti dėl to, kad praranda darbą arba kad prieš juos yra vykdomos represijos. Tačiau toks migravimas nėra visiškai laisvas. Todėl dar kartą pabrėžiame: daugeliu atvejų migracija padidina uždirbamą per gyvenimą atlyginimą; tačiau ne visada atlyginimas viršija tą lygį, kuris buvo iki darbo praradimo.

► *Algų mažėjimas ir efektyvumo išlošimas*. Laikoma, kad šalis yra ekonomiškai efektyvi tada, kai ji pasiekia didžiausią įmanomą išėigą arba pajamas iš turimos žemės, darbo, kapitalo ir verslininkišku ištekliu. Darbo jėgos mobilumas yra *lemiamas* veiksnys, siekiant šio tikslo. Paprastumo dėlei pateikiu keletą prielaidų. Visų pirma sakykime, kad iš viso yra tik dvi rinkos, kiekviena jų – tobula konkurencija, ir abi jos įsikūrusios skirtingose geografinėse zonose. Antra, sakykime, kad kiekviena darbo rinka turi fiksuotą darbuotojų skaičių ir kad nei vienoje iš jų nėra bedarbystės. Trečia, sakykime, kad privilegijos (ne uždarbio forma) abiejose šalyse yra vienodos. Ir ketvirta prielaida yra, kad kapitalas yra nemobilus. Galiausiai sakykime, kad darbuotojai turi pilną informaciją apie algas ir darbo sąlygas abiejose rinkose ir kad migracija tarp tų dviejų rinkų nieko nekainuoja.

1. Ilustravimas skaičiais. Pirmiausiai šią temą paanalizuosiu skaičiais, o po to grafiškai 7 lentelės stulpeliai 1A ir 2A rodo paklausą darbo jėgai rinkoje A, o stulpeliai 1B ir 2B rodo tą pačią paklausą tik rinkoje B. Pabrėžiame, kad algos pateikiamos *metinės* ir dėl prielaidos, kad produktų ir darbo jėgos rinkose yra tobula konkurencija, šios algos yra lygios ribiniam darbo produktui (VMP). 3A ir 3B susumuoti VMP duomenys, kad parodyti bendro produkto vertę (VTP), susijusią su kiekvienu įdarbinimo lygiu. Taip pat atkreipiame dėmesį, kad VMP kiekvienu atveju rinkoje A yra didesnis nei rinkoje B. Šis darbo jėgos skirtumas nėra lemiamas mūsų analizėje, bet jį sąlygoja A rinkos didesnis kapitalas ir technologinė pažanga, todėl A rinkoje ribinis darbo produktas yra didesnis nei B.

Dabar sakykime, kad A rinkoje *iš pradžių* dirba 2 darbuotojai ir kiekvienas iš jų per metus uždirba po 23.000\$. O B rinkoje dirba 7 darbuotojai, per metus uždirbantys po 7.000\$. Dabar atsisakyje prielaidos, kad tai yra atskiros rinkos ir laikydamiesi visų kitų prielaidų sakykime, kad darbuotojai ieškodami didesnių atlyginimų migruoja iš rinkos B į A.

Pasiskirstymo efektyvumas: darbo jėgos judėjimo vaidmuo

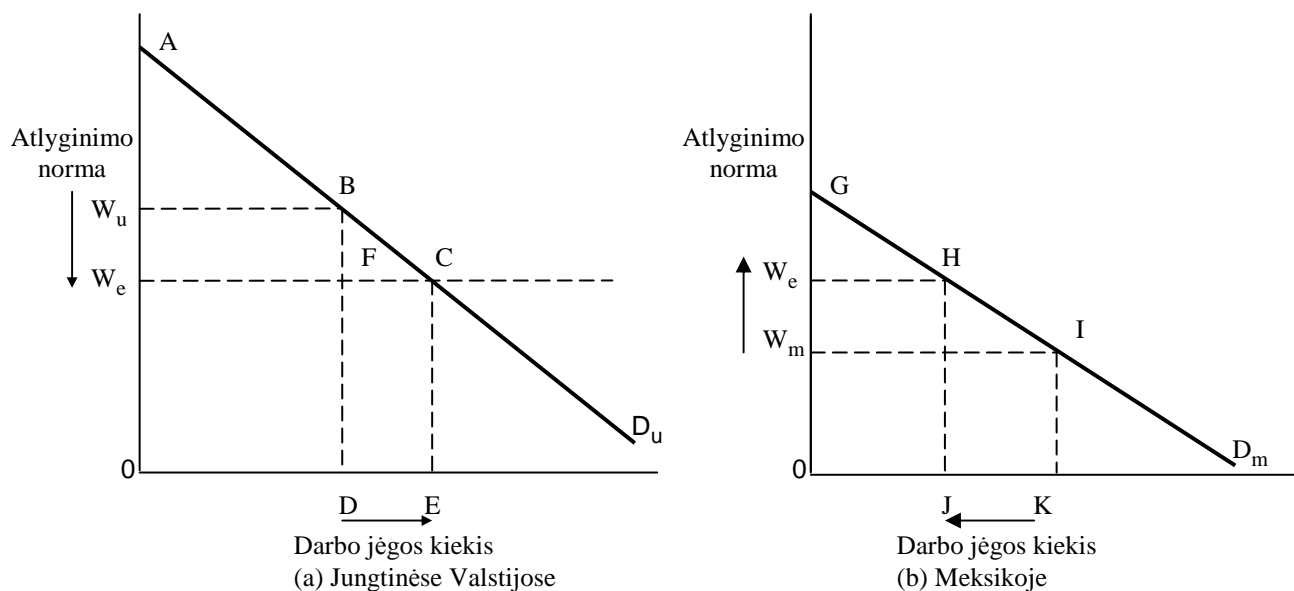
Darbo rinka A			Darbo rinka B		
1A Darbuotojai	2A VMP _A Metinė alga	3A VTP _A	1B Darbuotojai	2B VMP _B Metinė alga	3B VTP _B
1	25.000\$	25.000\$	1	21.000	21.000\$
2	23.000	48.000	2	19.000	40.000
3	21.000	69.000	3	17.000	57.000
4	19.000	88.000	4	15.000	72.000
5	17.000	105.000	5	13.000	85.000
6	15.000	120.000	6	11.000	96.000
7	13.000	133.000	7	9.000	105.000
8	11.000	144.000	8	7.000	112.000
9	9.000	153.000	9	5.000	117.000
10	7.000	160.000	10	3.000	120.000

Šaltinis: CAMPBELL, R.McConnell; STANLEY, L.Brue. Contemporary labor economics, 1986, p. 390

Kas atsitinka su metiniais uždarbiais atsiradus migracijai? Darbuotojų skaičius A rinkoje padidėja ir dėl to rinkos alga ten krenta. B rinkoje darbo jėgos apimtys atitinkamai sumažėja, o tai verčia augti vidutinį atlyginimą. Migracija tęsis tol, kol algos perviršis A rinkoje visiškai dings. Pagal 4 lentelę, tai turėtų būti prie 15.000\$. Prie tokio metinio atlyginimo darbdaviai technologiškai gerai išsivysčiusioje A rinkoje samdys 6 darbuotojus, o mažiau išsivysčiusioje B rinkoje bus pasamdyti 4 darbuotojai. Apibendrinimas: Kai konkurencija yra tobula, informacija ir migracija nieko nekainuoja, rinkoje nusistovėjusios algos bus lygios darbo jėgos ribinio produkto vertei ($W = VMP$), ir darbo jėga persikėlinės tol, kol VMP visose darbo rinkose susivienodins ($VMP_A = VMP_B$).

Ar tokia darbo jėgos migracija didina bendrą produkcijos vertę mūsų hipotetinėje šalyje? Tam, kad atsakyti į šį klausimą, dar kartą pažvelkime į 7 lentelės 3A ir 3B stulpelius. Prieš atsirandant migracijai, bendro produkto vertė (VTP) rinkoje A buvo 48.000\$, o B rinkoje – 112.000\$. Bendras GNP iki migracijos buvo 160.000\$ (48.000\$ + 112.000\$). O po migracijos atsiradimo? Iš lentelės gauname lygiai 192.000\$. 6 darbuotojai rinkoje A pagamina produkcijos, kurios vertė siekia 120.000\$, o 4 darbuotojai rinkoje B pagamina produkcijos, kurios vertė lygi 72.000\$. Šiuo paprastu modeliu norėjau parodyti, kad skirtingi atlyginimai suformuoja stimulą darbo jėgai judėti iš vienos rinkos į kitą. Toks judėjimas arba kitaip migracija sulygina atlyginimus ir užtikrina paskirstymo efektyvumą; t.y., generuoja didžiausią įmanomą bendros produkcijos vertę.

2. *Grafinis iliustravimas.* Tiek siaurėjanti algų diapazoną, tiek efektyvumo naudas, sąlygojamas migracijos, nesunkiai galima pavaizduoti grafiškai. Kad analizė būtų įvairesnė, dabar paimkime tarptautinį, o ne tarpregioninį pavyzdį. 3 (a) paveiksle pavaizduota darbo jėgos paklausa Jungtinėse Valstijose, o (b) dalyje – paklausa darbo jėgai Meksikoje.

Šaltinis: CAMPBELL, R.McConnell; STANLEY, L.Brue. Contemporary labor economics, 1986, p. 391

3 pav. Migracijos sąlygojamos naudos efektyvumo srityje

Sakykime, kad atlyginimų ir įdarbinimo lygis Jungtinėse Valstijose ir Meksikoje yra D , W_u ir K , W_m atitinkamai. Laikoma, kad informacija yra pilnai tiksli, o migracija nieko nekainuoja, ir todėl darbo jėga keliaus iš Meksikos į Jungtines Valstijas tol, kol kiekvienoje šalyje bus pasiektas atlyginimų pusiausvyros taškas W_e . Atkreipkime dėmesį į teigiamas naudas efektyvumo požiūriu, kurias “pasaulis” gauna iš tokios migracijos. Jungtinių Valstijų gaunama nacionalinė *nauda* (išreikšta per produkciją) yra lygi plotui DBCE grafike (a), o Meksikos patiriamas *nuostolis* (irgi produkcijos kiekiu) lygus plotui JHIK grafike (b). Kadangi JAV gaunama nauda viršija Meksikos patiriamus nuostolius, tai abiejų šalių pagamintos produkcijos bendroji vertė išauga. Kitaip sakant, plotų OACE grafike (a) ir OGHJ grafike (b) suma viršija iki migracijos buvusių plotų OABD ir OGIK sumą. Kokia išvada? Turint omenyje visas mūsų prielaidas, skirtingų atlyginimų paskatinta migracija – nepriklausomai nuo to, ar ji vidinė, ar tarptautinė – padidina bendrąsias pajamas ir produkciją bendrai paėmus tas abi šalis. Gana paprasta: migracija sąlygoja didesnę bendrą produkcijos išėigą iš turimų išteklių.

Iš 7 lentelės ir 3 paveikslėlio padarytos išvados kelia vieną svarbų klausimą: Jeigu efektyvumo naudos dėl migracijos yra tokios tiesioginės ir akivaizdžios, tai kodėl žmonės tiek gimtoje šalyje, tiek svetur į migraciją žiūri taip neigiamai? Nors šiuo atveju svarūs ir kai kurie neekonominiai faktoriai, tačiau šio fenomeno paaiškinimas didžiaja dalimi yra ekonominio

pubūdžio ir gali būti suprastas analizuojant *migracijos pašalinius poveikius* arba *trečiųjų šalių efektus*. Šie efektai gali būti realūs arba piniginiai, ir teigiami arba neigiami.

1. Realūs neigiami pašaliniai poveikiai. Tai privačių veiksmų efektai, kurie pasklinda tarp trečiųjų šalių ir netinkamai paskirsto išteklius (ekonominis neefektyvumas). Čia puikiai tinka vandens teršimo pavyzdys. Jeigu firma gamindama kokį nors produktą teršia vandenį, kurį naudoja pasroviui įsikūrę miestai, rekreacinių veiklų entuziastai ir pramonės šakos, vadinasi firma nepadengia visų savo veiksmų kaštų. Dėl to firmos gaminamo produkto kaina yra per maža, daugiau išteklių skiriama šios produkcijos gamybai nei socialiniu požiūriu reikėtų, o pasroviui įsikūrę vartotojai patiria kaštus, kurie “absorbuoja” tolimesnius išteklius. Prie tam tikrų aplinkybių masinė migracija iššaukia panašius neigiamus pasklidimus. Turow teigia:

“Asmeninės pajamos gali padidėti daugiau nei reikia persikėlimo kaštams padengti, tačiau socialiniai kaštai, kurie atsiranda dėl to, kad tenka gyventi sausakimšoje miesto zonoje, gali gerokai viršyti grynąją asmeninę naudą. Tenka suteikti daugiau visuomeninių paslaugų ir tas perpildymas gali dar labiau padidėti. Tose teritorijose, iš kurių žmonės iškeliauja socialinių paslaugų “gamybos” srityje (pvz., mokyklos) gali išsivystyti pajėgumo ir atliekų perviršis, o tada prireiks investicijų į socialines paslaugas tose srityse, į kurias tie migrantai atvyksta”. (Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, 1986, p. 392).

Kalbant paprasčiau, tose teritorijose, kur neigiamas pašalinis migracijos poveikis yra didžiulis ir plačiai pasklidęs, asmeninės migrantų ir darbdavių gaunamos naudos atsveria grynąją naudą visuomenei. Susiklosčius tokioms aplinkybėms, migracijos apimtys išsiplės daugiau nei reikia, kad visuomeniniai ištekliai būtų paskirstyti efektyviai. Taip atsitinka tada, kai sparčiai išauga migrantų srautas į kokį nors itin populiarų vieną miestą, o tai savo ruožtu labai padidina grūstį, nusikalstamumą ir kitus pašalinius kaštus.

2. Piniginiai pašaliniai poveikiai: pajamų perskirstymas. Kaip bebūtų, didžioji dalis argumentų prieš imigraciją ir emigraciją kyla ne iš ką tik minėtų realių pašalinių poveikių, bet iš piniginių arba finansinių pašalinių poveikių. Piniginius pašalinius poveikius galima apibrėžti kaip veiksmus, kurie neįtakoja bendrosios produkcijos išėigos, bet vietoj to perskirsto pajamas tarp asmenų ir jų grupių. Toks perskirstomasis efektas sukelia stiprų pasipriešinimą iš neigiamą poveikį patiriančių grupių pusės ir sukeli karštus politinius debatus. Iš 3 paveikslėlio galima išskaityti kelis perskirstomuosius migracijos efektus.

Nors imigracija iš Meksikos į Jungtines Valstijas padidina bendrą Jungtinių Valstijų produktą, ji sumažina Meksikos bendrą produktą. Kitaip sakant, migracija padidina bendrojo produkto, pagaminto ir vienoje, ir kitoje šalyje, vertę, tačiau dažniausiai visa ta papildoma nauda atitenka tai šaliai, į kurią darbuotojai imigruoja. Aišku būna ir išimčių. Pvz., jeigu JK darbuotojai, kurie migruoja į Jungtines Valstijas, būtų neįdarbinti (ribinio produkto vertė = 0), tai produkcijos

apimtys nepadidėtų ir šalis, į kurią yra atvykę tie migrantai, praloštų, nes jai tektų išlaikyti nedirbančius migrantus. Ir priešingai ta pati šalis turėtų naudoti, jei fiksuotą nacionalinę produkciją tektų dalintis tarp mažesnio žmonių skaičiaus. Taip pat reikia pasakyti, kad nemažai migrantų didelę dalį savo atlyginimo sutaupo ir tas santaupas arba siunčia namiškiams, arba patys galiausiai parsiveža atgal į gimtąją šalį. Tokiu atveju gimtoji migrantų šalis gauna dalį efektyvumo naudoti. Bet tuo atveju, jei migruojama visam laikui ir kai migravimo priežastis yra aukštesni atlyginimai užsienio šalyje, ir kai migrantai išvyksta atsisakydami pasirinktoje šalyje (JAV) turimo darbo, padidėjo tos užsienio šalies nacionalinės pajamos, o šalis, iš kurios darbuotojai išvyksta, ir vėl pralošia. Toks perskirstymo efektas iš dalies paaiškina, kodėl “smegenų nutekėjimas” (kai emigruoja ypatingų sugebėjimų ir įgūdžių turintys specialistai) kai kuriose pasaulio šalyse yra reikšminga ekonominė problema.

Antrąją pajamų perskirstymo dėl migracijos pasekmę taip pat galima paaiškinti 3 pav. pagalba. Imigracija padidina darbo jėgos pasiūlą Jungtinėse Valstijose nuo D iki E, ir dėl to vidutinė atlyginimo norma sumažėja nuo W_u iki W_e , o tai savo ruožtu sumažina vietinių JAV darbuotojų atlyginimus nuo W_uBD iki W_eFD . Atkreipkite dėmesį, kad imigracija gali padidinti, bet gali ir nepadidinti darbo užmokesčio Jungtinėse valstijose – tai priklauso nuo darbo paklausos elastingumo. Tačiau aišku viena, kad DE darbuotojų įtekėjimas sumažina D vietinių JAV gyventojų gaunamus atlyginimus. O Meksikoje darbo jėgos pasiūlos sumažėjimas padidina atlyginimo normą (nuo W_m iki W_e) šalyje liekantiems darbininkams. Taigi galima daryti dar vieną išvadą: neigiamai imigracijos atžvilgiu paprastai būna nusiteikę šalies, į kurią vykstama, nekvalifikuoti darbininkai, kai tuo tarpu “namie” liekantys darbininkai ją palaiko. Šios skirtingos perspektyvos vėlgi atspindi tikrovę: nors migracija užtikrina grynojo efektyvumo padidėjimą, ji taip pat sukuria perskirstomuosius efektus, dėl ko atsiranda išlošiančių ir pralošiančių.

Trečia priežastis, dėl ko kai kurios visuomenės grupės yra neigiamai nusiteikusios dėl migracijos, yra migracijos įtaka darbo įplaukoms santykinai su kapitalo įplaukais. Grįžkime prie 3 pav. (a) dalies. Imigracija padidina bendras neimigracines nacionalines įplaukas į Jungtines Valstijas trikampio FBC plotu. Kodėl? Todėl, kad JAV bendro produkto vertė padidėja nuo ABD iki ACE. Iš visos tos naudoti arba padidėjimo (DBCE) migrantams tenka DFCE. Tokiu būdu lieka trikampis FBC, kuris ir yra visuminių neimigracinių įplaukų padidėjimas. O dabar prisiminkim, kad vietinių darbuotojų gaunami atlyginimai sumažėja. Tai kas gauna tą naudą, kurią praranda vietiniai darbuotojai? Atsakymas, savaime suprantama, yra JAV įmonės. Vietinių JAV darbuotojų sąskaita įmonės gauna naudoti, kuri yra lygi plotui W_eW_uBF ir taip pat dar gauna pridėtinį produktą, kurį vaizduoja trikampis FBC. Taigi, šis paprastas modelis rodo, kad iš imigracijos naudoti turi įmonės – bent jau trumpu laikotarpiu – ir priešingai, kai emigracija yra didelė, jos patiria nemažų nuostolių. Remiantis tuo galima paaiškinti, kodėl JAV įmonės nuo senų laikų verbuoja užsieniečius. Pvz.,

geležinkeliams statyti buvo pasamdyti kinai, o žemės ūkio derliui nuimti iki šiol samdomi darbininkai iš užsienio šalių.

Išvadą, kad įmonės iš migracijos turi naudoti vietinių darbuotojų sąskaita, reikėtų sušvelninti tuo faktu, kad tai yra trumpo laikotarpio dalinės pusiausvyros modelis. Visos šios teorinės galimybės ilgu laikotarpiu, absoliučios pusiausvyros atveju ir atsisakius kai kurių prielaidų tampa labai komplikotos. Pvz., naujieji imigrantai dalį savo gautų pajamų yra linkę išleisti Jungtinėse Valstijose. Tai padidina įvairių rūšių darbo jėgos paklausą ir gali padidinti atlyginimus tu darbuotojai, kurie nėra artimi imigrantų dirbamo darbo pakaitalai. Maža to, įmonių įplaukų į JAV kapitalą padidėjimas didina kapitalo gražos normą. O tai savo ruožtu didina vidaus investicijas ir galiausiai padidina JAV kapitalo atsargas. Tais atvejais, kai kapitalas ir darbas yra papildai, padidėja ribinis darbo jėgos produktas ir darbo jėgos paklausa. Taigi ilgu laikotarpiu galima sumažinti dalį neigiamo migracijos poveikio algų dydžiui. Tačiau esmė išlieka tokia: Skirtingus požiūrius į atviros migracijos politikos pageidaujamumą, nelegalių svetimšalių problemas ir “smegenų nutekėjimą” iš dalies galima pateisinti, turint omenyje tikruosius ir suvokiamus perskirstomuosius migracijos efektus.

Verta paanalizuoti dar vieną paskirstymo pasekmę. Imigrantų įtekėjimas į kokią nors šalį gali paveikti disponuojamų pajamų apimtį toje šalyje, nes jis turi įtakos perleidžiamiems mokėjimams ir surenkamiems mokesčiams. Jeigu pvz., į JAV imigruojantys asmenys būtų aukštą išsilavinimą turintys darbuotojai ir aukšto lygio specialistai, tai tikriausiai JAV visuomenė nebūtų neigiamai nusiteikusi jų atžvilgiu. Šie darbuotojai greičiausiai taptų mokesčių mokėtojais ir jiems nebūtų reikalingos jokios pašalpos. Tačiau jei imigrantai yra neraštingi, jokių įgūdžių neturintys asmenys, kurie nesitiki gauti nuolatinį darbą, tai tokių darbininkų įtekėjimas į JAV greičiausiai pareikalaus padidinti valstybės išlaidas pašalpoms ir socialinio aprūpinimo programoms. Rezultate konkrečiai tokio pobūdžio imigracija gali padidinti JAV piliečiams nustatomus mokesčius, sumažinti vidutinį pašalpų dydį vietiniams vargšams. Taigi, tiek JAV mokesčių mokėtojai, tiek mažas pajamas gaunantys asmenys bus nusiteikę prieš imigraciją. Dėl padidėjusių mokesčių ir pašalpų gali atsirasti realus pašalinis poveikis – darbo pasiūla bus stabdoma. Aišku tai remiasi prielaida, kad imigrantai turi teisę į pašalpas ir socialines aprūpinimo programas bei jomis naudojasi. Tiesą sakant, empiriniais tyrimais yra nustatyta, kad imigrantai kur kas rečiau gauna pašalpas nei vietiniai gyventojai.

Atliktos analizės išvados. Pastebėjau, kad migracija (1) padidina vidutinio migranto per gyvenimą uždirbtos algos sumą; (2) padidina abiejų šalių (ir tos, į kurią imigruojama, ir tos, iš kurios emigruojama) bendrosios produkcijos vertę ir įplaukas/pajamas; (3) iššaukia atlyginimų mažėjimą panašių darbuotojų tarpe; ir (4) iššaukia pašalinius poveikius, kurie, jeigu yra realūs, gali

sumažinti migracijos sąlygojamų naudų efektyvumą, o jeigu piniginiai, gali iššaukti pajamų perskirstymo efektus.

2. DARBO JĖGOS MIGRACIJOS YPATUMAI ŠALYJE

Išryškėjus intensyvesnei darbo jėgos migracijai, valstybėse pradėjo formuotis valstybiniai valdymo metodai migracijos srautams reguliuoti. Iškilusios problemos dėl darbo jėgos migracijos privertė jas sukurti plačią sistemą priemonių, kurių dėka būtų galima reguliuoti šį procesą. Kiekviena valstybė, besirūpinanti savo ekonomika ir stengdamasi reglamentuoti darbo jėgos migraciją, pasirenka tam tikrą migracijos politiką.

Normatyvinė ir teisinė bazė, garantuojanti darbo jėgos migracijos reguliavimą, susideda iš kiekvienos valstybės konstitucijos straipsnių, nacionalinių teisės aktų, dvišalių ir daugiašalių tarptautinių susitarimų. Kai kuriose šalyse ją papildo specialios migracijos programos.

2.1 Darbo jėgos migracijos mastai

Ikisovietinis laikotarpis

V.K.Račkauskas (1915) pirmuosius duomenys apie emigraciją iš Lietuvos sieja su XVII a., kai 1654 m. riteriui iš Kuršo (kuršių žemės) Jokūbui Kelteriui jo krikštaitėvis Anglijos Karalius Jokūbas I padovanojo Tobago salą Karibų jūroje, kurioje buvo įkurta naujakurių kolonija iš Kuršo (Lietuva). Nuo tada iki XIX a. yra surinkti tik paskiri duomenys apie individualius emigracijos atvejus iš Lietuvos.

Sipavičienė, A. (1997) duomenis apie emigraciją iš Lietuvoje randa tik nuo XIX a. vidurio, žlugus Lietuvos-Lenkijos valstybei. Pirmiausia, 1831 m. ir 1863 m. sukilimai prieš rusus vertė nemažą gyventojų dalį, ypač dvasininkus ir smulkius bajorus, palikti Lietuvą.

Račkauskas V.K., straipsnyje „Emigracija ikisovietinio laikotarpio“ aprašo kaip 1867-1868 m. badas (ekonominiai veiksniai), privalomos 25 m. karinės tarnybos Rusijos Armijoje įvedimas ir tautinė priespauda (politiniai veiksniai), silpna ekonomikos ir gamybos plėtra bei didėjantis gyventojų perteklius kaimo vietovėse buvo pagrindinės emigracijos augimo priežastys.

Jis teigia, kad XIX a. pabaiga gali būti charakterizuojama kaip pirmosios masinės emigracijos bangos iš Lietuvos į vakarus, daugiausia JAV, pradžia, beveik tuo pat metu sutampanti su šių procesų pradžia ir kitose Rytų Europos šalyse.

1869-1899 m. emigrantų skaičius iš Lietuvos vien tik į Jungtines Valstijas siekė 50.000 žmonių. Šie duomenys nėra itin tikslūs, nes iki 1899 m. JAV Imigracijos biuras neregistravo lietuvių kaip „lietuvių“. Dažniausiai jie buvo laikomi lenkais ar rusais. Tik nuo 1899 m. pradėta gauti daugiau ar mažiau tiksli lietuvių emigrantų į JAV statistika. Pagal oficialią statistiką, nuo

1899 iki 1914 m. į JAV, t.y. į šalį, kuri buvo emigrantų iš Lietuvos galutinis tikslas, emigravo 252.594 lietuvių. (Račkauskas, V., 1915, p. 23)

A.Sipavičienė (1997) išskiria kitą didelę emigrantų dalį, kurią sudarė vadinamieji “laisvieji žmonės”, pavyzdžiui, žmonės, turintys skolų ir besiviliantys užsidirbti pakankamai pinigų joms sumokėti (Sipavičienė, A. 1997, p. 2).

8 lentelė

Emigracija iš Lietuvos į JAV, 1899-1914 m.

Metai	Iš viso	Vyrai	Moterys	Vyrai
1899	6858	5291	1567	77,15
1900	10311	7683	2628	74,52
1901	8815	6499	2316	73,73
1902	11629	8576	3053	73,75
1903	14432	10721	3711	74,29
1904	12780	8834	3926	69,3
1905	18604	13842	4762	74,35
1906	14257	9429	4828	66,14
1907	25884	18716	7168	72,31
1908	13720	8522	5198	62,12
1909	15254	10284	4970	67,42
1910	22714	15360	7354	67,63
1911	17027	10473	6554	61,51
1912	14078	8098	5980	57,53
1913	24647	16069	8578	65,20
1914	21584	12282	9302	59,91
Iš viso	252946	170699	81895	67,58

Šaltinis: RAČKAUSKAS, V.K. Jungtinės Amerikos Valstijos, 1915, p. 23

Amžiaus struktūra (90,2% emigrantų buvo 14-45 metų) rodo, kad visų pirma tai buvo darbo migracija. Be to, emigrantams, turintiems daugiau kaip 60 metų, nebuvo leidžiama važiuoti į JAV (Sipavičienė, A 1997, p. 3).

Emigracijos srautas per šiuos metus buvo labai didelis, beveik toks pat kaip natūralus prieaugis, todėl Lietuvos populiacijos augimas vyko labai lėtai. Be to, grįžtamosios migracijos atvejai nebuvo dažni - tik 17% emigravusių po kurio laiko grįždavo į Lietuvą. Grįžusių migrantų skaičius galėjo būti daug didesnis, jei Lietuvos ekonominė situacija būtų buvusi palankesnė (Sipavičienė, A 1997, p. 3).

Galima pamėginti apibūdinti migraciją, vykusią rytų kryptimi. Remiantis apytikriais duomenimis, 1897-1914 metais apie 35.000 lietuvių apsistojo Rygoje, 30.000 - Sankt Peterburge, 15.000 - Liepojoje, 7.000 - Odesoje, 2.000 - Maskvoje (Sipavičienė, A., 1997, p. 4). Šie

persikėlimai gali būti charakterizuojami tik kaip emigracija de facto, nes tais laikais Lietuva buvo Rusijos Imperijoje.

I pasaulinio karo metu masinė emigracija iš Lietuvos sustojo ir pokario metais nepakilo aukščiau ankstesniojo lygio. Pagrindinė priežastis - griežti JAV Kongreso išleisti imigracijos įstatymai, nustatantys nežymią lietuvių kvotą - tik 382 žmonės per metus (Sipavičienė, A 1997, p. 4). Taigi JAV prarado lyderiaujančios šalies, kaip pagrindinio lietuvių emigrantų tikslo, poziciją. Emigracija į kitas šalis tęsėsi, bet mastai buvo daug mažesni, imigracija netgi viršijo išvykimų skaičių iš Lietuvos

9 lentelė

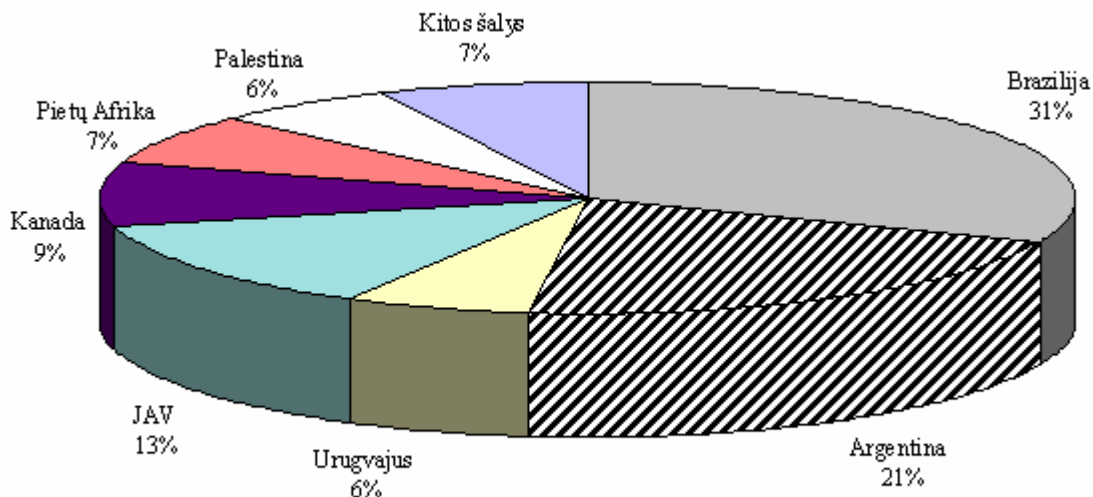
Emigracija iš Lietuvos, 1923-1939 m.

Metai	Pietų Amerika	Kitos šalys	Iš viso
1923-1925	1638	6975	8631
1926-1930	41482	17886	59368
1931-1939	2969	8621	11590

Šaltinis: Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, Vilnius, 1978, p. 3

Nepaisant to, kad emigracija iš Lietuvos, lyginant su prieškarinio laikotarpio, žymiai sumažėjo, pagal emigracijos mastą Lietuva vis dar tebebuvo tarp pasaulio lyderių, nedaug teatsilikdama nuo klasikinio imigracijos pavyzdžio - Airijos Respublikos (Vaitiekūnas S., 1977, p. 10). 1926 m. 10 000 Lietuvos gyventojų teko 47 emigrantai. Tuo tarpu kitose Europos šalyse, išskyrus Airiją (101), šis rodiklis buvo daug žemesnis: Estija - 22, Lenkija - 20, Vokietija - 10, Ispanija - 20, Italija - 32 (Sipavičienė A., 1997, p. 4)

Šiuo laikotarpiu pasikeitė ir emigracijos kryptys: Pietų Amerika (Argentina, Brazilija, Urugvajus).

Šaltinis: VAITIEKŪNAS, S. Gyventojų migracijos Lietuvoje 1918-1939 m., 1997, p. 13

4 pav. Emigracija iš Lietuvos 1923-1939 m.

Tuo tarpu emigracija iš Lietuvos buvo netgi skatinama - Kaune (laikinoje Lietuvos sostinėje 1920-1940 m.) buvo įkurti keli biurai, kuriuose buvo teikiama informacija ir konkreti pagalba, emigruojant į Pietų Ameriką ir kitas šalis. Neturtingi ar bežemiai valstiečiai bei darbininkai sudarė emigrantų daugumą, todėl buvo manoma, jog emigracija sumažins šalies nedarbo lygį.

Iš kitos pusės, priimančios šalys, ieškodamos papildomos darbo jėgos taip pat rėmė imigrantus. Pietų Amerikos žemvaldžiai netgi padengdavo visas kelionės išlaidas, o imigrantus atgabenusio laivo komanda gaudavo premiją. Todėl emigracija, ypač į Braziliją, Argentiną ir Urugvajų - padidėjo.

Iš tikrųjų emigrantų skaičius buvo didesnis nei atsispindi 6 lentelėje - oficiali 1923 -27 m. emigracijos apskaita rėmėsi išduotų užsienio pasų skaičiumi, tuo tarpu daugelis imigrantų paliko Lietuvą, neturėdami legalių dokumentų. Tikslėsi statistikos duomenys galimi tik nuo 1928 metų, tačiau net ir šiuo laikotarpiu žmonės, vykstantys dirbti į Vokietiją ar Latviją, nebuvo laikomi emigrantais.

Tuo tarpu šios sezoninės emigracijos apimtys buvo gana stulbinančios. 1928 -38 m. sezoninių darbo migrantų skaičius vien į Latviją kasmet svyrudavo apie 13.000. Tarp darbo migrantų Latvijoje buvo sutikta žmonių netgi iš Vilniaus regiono, kuris buvo gana toli ir tuo metu priklausė Lenkijai (Sipavičienė, A., 1997, p. 4). Pagrindinės šio fenomeno priežastys buvo nepaprastai didelis kaimo gyventojų perteklius (pagal kai kuriuos šaltinius jis sudarė 200.000 - 250.000 žmonių) ir didesnis darbo užmokestis kaimyninėse šalyse. Remiantis nustatyta Lietuvos valdžios darbo migracijos pagal amžių proporcija, vyrai sudarė daugumą.

Kadangi legalios darbo migracijos duomenys yra tik fragmentiški, sudėtinga įvertinti darbo migraciją į Vokietiją. Laikina darbo migracija į kitas šalis nebuvo reikšminga.

Tarpukario laikotarpiu migracija į ir iš Tarybų Sąjungos buvo daugiau simbolinė. Pavyzdžiui, 1931 metais į TSRS emigravo 305 žmonės, 1932 metais – jau tik 52. (Sipavičienė A., 1997, p. 4).

1930 metų ekonominė krizė pasireiškė reikšmingu emigracijos iš Lietuvos sumažėjimu. Jau ir iki Sovietų okupacijos 1940 metais ji buvo negausi. (Sipavičienė A., 1997, p. 4).

2.2 Šiandieniniai emigracijos ir migracijos mastai

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, joje ėmė ryškėti šiuolaikinės pasaulio migracijos tendencijos. Po nepriklausomybės atkūrimo iš Lietuvos įvairiais paskaičiavimais išvažiavo apie 300 tūkst. žmonių, dauguma jų – jaunimas, iš jų grįžo tik apie 70 tūkstančių. Dauguma ieškodami geresnio gyvenimo išvyko į Jungtines Valstijas ar Vakarų Europos šalis. Valdžia tikisi, kad užsidirbę pinigų bent jau didžioji emigrantų dalis, anksčiau ar vėliau, grįš. Įstojimas į ES nesumažino emigracijos mastų. Po to, kai panaikinti administraciniai emigracijos iš Lietuvos ribojimai ir vis daugiau valstybių atvėrė sienas, emigracija labai padidėjo. Iš Lietuvos vien 2003 metais emigravo 9,7 tūkstančio gyventojų, tačiau tai tik deklaruojamų išvykimų statistika, iš tiesų emigracijos mastai kur kas didesni (Lietuvos Statistikos Departamentas, 2006). Lietuvos migracijos potencialas labai didelis: 40–60 procentų gyventojų norėtų išvykti gyventi ir dirbti į užsienį, bet tik ketvirtadalis iš jų mėgina emigruoti. Ypač daug norinčiųjų emigruoti tarp 15–24 metų asmenų (70–90 procentų); su aukštuoju išsilavinimu – 60–75 procentai. Tačiau tik nedaugelis (apie 9 procentai) norėtų emigruoti visam laikui. Dauguma norėtų išvykti trumpam – vidutiniškai nuo 3 mėnesių iki 2 metų. Pastebima, kad asmenys, ketinę išvykti trumpam, į Lietuvą negrįžta (Lietuvos Statistikos Departamentas, 2006).

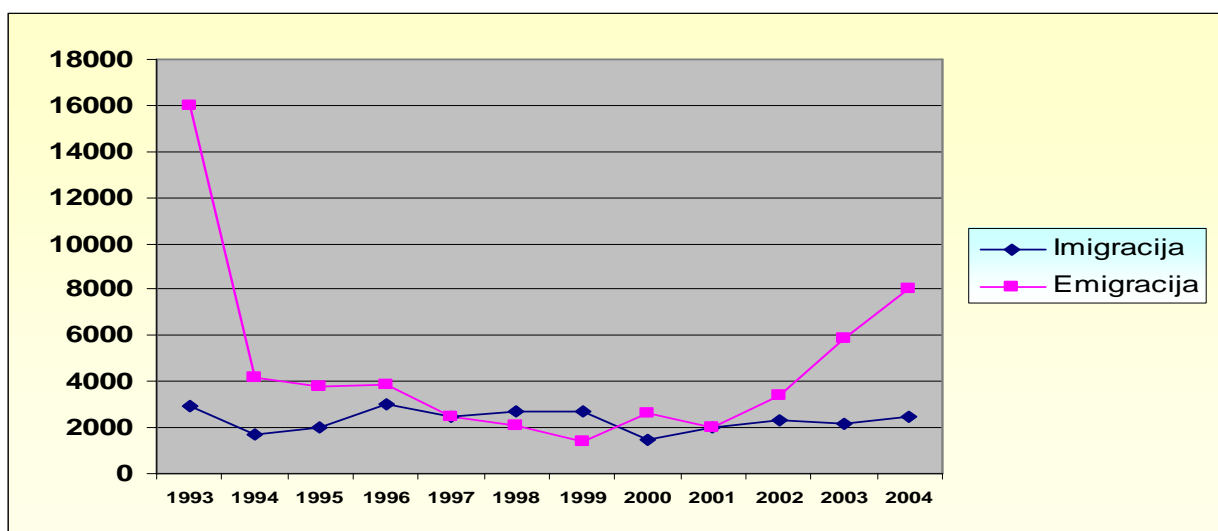
Imigracija. Imigracija yra aktuali ir nesantaiką kurstanti problema. Kai kurie europiečiai imigracijoje išvelgia grėsmę nacionaliniam savitumui, o kiti pritaria jai kaip kultūrinės įvairovės šaltiniui. Remiantis vien tik trumpalaikėmis ekonominėmis prognozėmis, galima teigti, kad Europai reikia imigrantų norint įveikti darbo jėgos trūkumą. Kai kurios pramonės sritys – žemės ūkis, statybos, viešbučiai ir viešasis maitinimas, namų ūkio paslaugų bei privačių paslaugų tarnybos veikia tik nekvalifikuotų darbininkų imigrantų dėka. Europoje darbdaviai taip pat vis dažniau ieško aukštos kvalifikacijos, išsilavinusių imigrantų. Kalbant apie ilgalaikes perspektyvas, Europa susiduria su dviem tendencijomis, neigiamai veikiančiomis pensijų sistema. Tai – gyventojų skaičiaus augimo sulėtėjimas ir staigus vidutinio gyventojų amžiaus padidėjimas. Spėjama, kad 2025 m. ES valstybių narių gyventojų skaičius bus didžiausias, o po to pradės mažėti. Panašios arba

dar blogesnės tendencijos pastebimos visose Vidurio ir Rytų Europos šalyse. Vis dėlto imigracija yra labai sudėtinga problema, turinti ekonominių, socialinių teisinių ir kultūrinių aspektų, todėl ne visada šią problemą valstybės narės gali spręsti pačios (Gliosaitė, K., 2004).

Pirmieji imigracijos mažėjimo požymiai išryškėjo XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje, o pirmaisiais dešimtojo dešimtmečio metais imigrantų skaičius radikaliai kito (žr. 7 lentelę). Dabartiniu metu imigrantų skaičius yra mažas – 2000 metais Lietuvoje užregistruota tik 1510 legalių imigrantų (Demografijos metraštis, 2001). Tai sudaro 0,04 % nuolatinių Lietuvos gyventojų. Kaip rodo lentelėje pateikti duomenys, dabartiniai imigracijos rodikliai sumažėjo daugiau kaip 30 kartų, palyginti su didžiausio imigracijos intensyvumo metais (1985).

Emigracija. Emigracija stipriai veikia Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimą, keičias amžiaus struktūrą, prarandamas jaunimas, visuomenė sensta, mažėja santuokų, gimstamumas. Pastebimas "protų nutekėjimas", aukštos kvalifikacijos specialistų.

Emigracijos mastai praeitame dešimtmetyje taip pat sumažėjo. Tačiau šio proceso raida nepasižymėjo tokiu nuoseklumu kaip imigracija. Dešimtojo dešimtmečio pradžioje išvykstančiųjų skaičius išaugo iš esmės dėl politinių pokyčių Lietuvoje, pasiekė aukščiausią lygį 1995 m., o vėliau sumažėjo. Tokia tendencija tęsiasi iki pat šimtmečio pabaigos. 2000 metais iš Lietuvos legaliai emigravo iš viso 2616 žmonių (Demografijos metraštis, 2001). Tai beveik 10 kartų mažiau negu didžiausiu emigracijos pakilimo laiku – 1992 metais (Šipavičienė A., 2001, p. 78).

Šaltinis: Demografijos metraštis, 2001, p. 28

5 pav. Tarptautinės migracijos dinamika Lietuvoje

Migracijos saldo. XX a. paskutinio dešimtmečio tarptautinės migracijos saldo apimtys labai svyravo ir iš esmės pakartoto emigracijos srautų tendenciją. Dešimtmečio pradžioje labai išaugus emigracijai, daugiau nei 30 metų nuolatos buvęs teigiamas, migracijos saldo nuo 1990 m. tapo

neigiamu. 1992 m. neigiamas migracijos saldo pasiekė piką (žr. 10 lentelę), vėliau sparčiai mažėjo. 1997 – 1999 m. migracijos saldo, nors ir simboliškai buvo teigiamas (Sipavičienė A., 2001, p. 78).

10 lentelė

Ilgalaikės tarptautinės migracijos apimtys ir santykiniai rodikliai 1985 – 2002 m.

Metai	Imigrantai (tūkst.)	Imigracijos rodiklis (tūkst. gyventojų)	Emigrantai (tūkst.)	Emigracijos rodiklis (tūkst. gyventojų)	Migracijos neto (tūkst.)	Migracijos saldo (tūkst. gyventojų)
1985	50,5	14,2	31,0	11,6	19,5	2,6
1989	47,4	12,8	36,1	9,7	11,3	3,1
1990	14,7	4,0	23,6	6,3	-8,9	-2,3
1991	11,8	3,2	20,7	5,5	-8,9	-2,3
1992	6,6	1,8	28,9	7,7	-22,3	-5,9
1993	2,9	0,8	16,0	4,3	-13,1	-3,5
1994	1,7	0,4	4,2	1,1	-2,5	-0,7
1995	2,0	0,5	3,8	1,0	-1,8	-0,5
1996	3,0	0,8	3,9	1,1	-0,9	-0,3
1997	2,5	0,7	2,5	0,7	0,0	0,0
1998	2,7	0,7	2,1	0,6	0,6	0,1
1999	2,7	0,7	1,4	0,4	1,3	0,3
2000	1,5	0,8	2,6	0,7	-1,1	0,1
2001	2,0	0,5	2,0	0,8	0,0	-0,3

Šaltinis: SIPAVIČIENĖ, A. Tarptautinė migracija Lietuvoje, 2001.

Statistikos departamento turimi duomenys pateikia kelis skaičius, padedančius apytiksliai įsivaizduoti procesų mastą, nors galutinio atsakymo dėl emigracijos apimties šie skaičiai neduoda. Statistikos departamento duomenimis, nuo 1990 iki 2003 m. iš Lietuvos išvyko apie 303000 gyventojų, o vien 2004 m. – 15165 gyv. (t. y. Preliminariais Statistikos Departamento duomenimis apie 4000 daugiau negu ankstesniais metais). Skaičiuojant atvykimo-išvykimo saldo, nuo 1990 iki 2003 m. iš Lietuvos išvyko 236500 žmonių daugiau negu atvyko, o 2004 m. saldo – (-9612). Pradedant 1992 m., Lietuvos gyventojų skaičius pradėjo mažėti; iki 2005 m. jis yra sumažėjęs maždaug 250 tūkst. (Demografijos metraštis, 2003, p. 190).

Statistikos departamento turimi duomenys susiję su keleriopomis problemomis, kurias neleidžia jų laikyti tiksliai emigracijos mastu. Emigracijos apibrėžimas – emigravusiais laikomi tik tie žmonės, kurie oficialiai pranešė apie savo išvykimą iš šalies (Demografijos metraštis, 2003 p. 190). Pavyzdžiui, žmonės, pragyvenę užsienyje kad ir daugelį metų, tačiau oficialiai apie tai nepranešę ir vieną ar du sykius per metus į ją sugrįžtantys, emigrantais nelaikomi ir statistikoje neatsispindi, nors jų situacija realiai – socialiai, kultūriškai ir ekonomiškai – atitinka „emigranto“ statusą. Dalis atvykusiųjų į šalį yra imigrantai, o ne grįžtantieji emigrantai; taigi, emigrantų skaičius didesnis, negu atvykimo-išvykimo saldo.

Tarptautinė migracija Lietuvoje 2003 – 2005 m.

	2003			2004			2005		
	Atvyko	Išvyko	Migracijos saldo	Atvyko	Išvyko	Migracijos saldo	Atvyko	Išvyko	Migracijos saldo
Iš viso	4728	11032	-6304	5553	15165	-9612	6789	15571	-8782
vyrų	2594	5173	-2579	3043	7112	-4069	3816	7558	-3742
moterų	2134	5859	-3725	2510	8053	-5543	2973	8013	-5040

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas, 2006.

Išvykstantieji dažnai slepia savo išvykimą ir buvimą užsienio šalyse. Šis reiškinys galėjo iškreipti net periodinio gyventojų surašymo, kuris turėtų pakoreguoti neišsamius ir netikslius turimus statistinius duomenis, rezultatus: surašymo metu galėjo būti „deklaruoti“ iš šalies išvykę žmonės. Jungtinės Karalystės Vidaus reikalų ministerijos (Home Office) duomenimis, po naujųjų narių priėmimo į Europos Sąjungą, 2004 m. gegužės- gruodžio mėnesiais, darbo leidimo Didžiojoje Britanijoje pasiprašė 20095 lietuviai (Accession Monitoring Report, 2004, p. 8). Be abejo, toli gražu ne visi šie žmonės yra naujai atvykę; tačiau tai – tik vienos šalies duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, 2006 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 3403,2 tūkst. gyventojų, tai 22,1 tūkst. mažiau negu 2005 m. pradžioje. Dėl neigiamos natūralios gyventojų kaitos (daugiau mirė nei gimė), gyventojų skaičius sumažėjo 13,3 tūkst., dėl neigiamo migracijos saldo (emigravo – 15,6 tūkst., imigravo – 6,8 tūkst.) – 8,8 tūkst. Viena iš gyventojų skaičiaus mažėjimo priežasčių yra gyventojų emigracija.

Daugiausia darbo jėgos emigravo į Jungtinę Karalystę (4,2 tūkst.), Airiją (2,1 tūkst.), JAV (2,0 tūkst.), Vokietiją (1,5 tūkst.), Rusijos Federaciją (1,1 tūkst.), Ispaniją (0,8 tūkst.).

Daugiausiai emigravo skaičiuojant 1000-iui gyventojų iš Visagino (16,3), Palangos miesto (10,5), Akmenės rajono (8,5), Klaipėdos miesto (8,4) savivaldybių.

2006 m. į Lietuvą imigravo 6,8 tūkst. žmonių, tai 22,3 procento daugiau negu 2005 m. Daugiausiai į Lietuvą imigravo iš Jungtinės Karalystės (1,2 tūkst.), Rusijos Federacijos (0,9 tūkst.), Vokietijos (0,7 tūkst.), JAV (0,6 tūkst.), Baltarusijos (0,6 tūkst.). Didžioji imigrantų dalis (85 proc.) – darbingo 15-59 metų amžiaus gyventojai.

Migracijos stabilizavimo tendencijas iš dalies pagrindžia Didžiosios Britanijos darbo rinkos tyrimai, taip pat ir ankstesnių plėtros etapų patirtis. Tačiau tai labai trumpas laikotarpis ir galutinės išvadas daryti sunku. (Gliosaitė K., 2004, p. 8)

Emigracija po įstojimo į Europos Sąjungą auga ir apie 2008 m. emigrantų kiekis turėtų pasiekti 320 tūkst. žmonių (Potencialaus laisvo darbo jėgos judėjimo į ES valstybes įvertinimas, 2001). Statistikos departamento paskelbtos Lietuvos gyventojų skaičiaus kaitos prognozės teigia,

kad iki 2010 m. iš Lietuvos kasmet emigruos apie 15000 žmonių, po to emigruojančiųjų skaičius mažės, tačiau iki 2030 m. kasmet maždaug 2000–3000 žmonių išvyks daugiau negu atvyks. Iki 2030 m. Lietuvos gyventojų skaičius turėtų sumažėti maždaug 300000 gyv. (Svidlerienė, D., 2004, p. 11). Po įstojimo į Europos Sąjungą emigracijos iš Lietuvos mastai po pirminio „šiuolio“ ilgainiui mažėja ir normalizuojasi. Stabilizacijos priežastys:

1. Migracija daug kainuoja patiems migrantams dėl gana griežtai reguliuojamos darbo rinkos ir darbo santykių;

2. Šalys konverguoja ir pajamų bei užimtumo skirtumai nustoja būti svarbiu emigracijos motyvu (Gliosaitė, K., 2004, p. 9).

2.3 Darbo migracija

Viena pagrindinių migracijos sudedamųjų dalių – darbo migracija. Iki 1990 m. egzistavusią planinę migraciją, vykstančią tarp NVS šalių, pakeitė savanoriška migracija, vis labiau kryptanti į Vakarų. Tikslių duomenų apie šios migracijos mastą nėra, tačiau ekspertų vertinimai ir daugelis darytų tyrimų leidžia teigti, kad iš šiuo metu išvykusių 200 tūkst. Lietuvos piliečių apie $\frac{3}{4}$, arba 150 tūkst., yra darbo migrantai. Numatoma, kad ateityje darbo migracijos mastas gali dar padidėti ir sieks iki 200 tūkst.

Dėl vyraujančio trumpalaikės migracijos pobūdžio (nuo kelių mėnesių iki 2 metų) tikimasi, kad vyks intensyvi migrantų apykaita – naujai išvykstantys keis ten esančius, tad labai didelio poveikio Lietuvos gyventojų skaičiaus pokyčiams neprognozuojama.

Pagrindiniai tokios migracijos veiksniai – ekonominiai: Lietuvoje sunku rasti gerai apmokamą darbą, užsienyje galima gerokai daugiau užsidirbti. Net trečdalis darbo migrantų, Lietuvoje nesuradę jokio darbo ir nesitikintys perspektyvų, darbą užsienyje vertina kaip vienintelę išeitį iš skurdo ir nevilties. Tai ypač būdinga rajonų ir kaimų gyventojams, kurie vis labiau įsitraukia į migracijos procesą.

Besiplečiantis vadinamasis socialinės paramos tinklas, t. y. jau migravę ar tebesantys užsienyje giminės ir draugai, veikia kaip papildomas veiksnys, įgalinantis realizuoti emigracines nuostatas. Sėkmingi migracijos pavyzdžiai, migrantų namų ūkių ekonominės padėties gerėjimas taip pat skatina norą emigruoti. Daugelis neekonominių veiksnių, ypač patrauklių tarp jaunimo ir aukštos kvalifikacijos specialistų, dar labiau padidina darbo migracijos potencialą.

Nors per dešimtmetį Lietuvos darbo biržos įdarbintų užsienyje asmenų skaičius gerokai išaugo – nuo 31 1993 m. iki 737 2002 m., vis dėl to šis įdarbinimo kanalas atlieka daugiau simbolinį vaidmenį, negu realiai padeda realizuoti Lietuvos gyventojų darbo migracijos nuostatas. Kiek svaresnį vaidmenį atlieka privačios įdarbinimo agentūros, kurioms tarpininkaujant (šiuo metu

Lietuvoje tokių yra 35, dar 25 agentūros turi teisę tarpininkauti (d l jūrininkų įdarbinimo užsienio laivuose) per metus užsienio šalyse įdarbinama per 1000 asmenų (daugiausia Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, JAV) ir dar maždaug tiek pat jūreivių.

Kitas būdas – kultūrinės programos, pvz., Au-pair programa. Kadangi tokiam darbui licencijos nereikia, jų darbo rezultatų apskaitos nėra. Tačiau dėl gana menko darbo užmokesčio ir griežtų reikalavimų kandidatams per šį kanalą taip pat išvykstama negausiai.

Įstojus į ES Lietuvos piliečiams taikomas pereinamasis laikotarpis ir laisvo darbo jėgos judėjimo ribojimas. Būtent esami ir prognozuojami darbo migracijos srautai ir lemia pereinamojo laikotarpio taikymą, jo trukmę. Kol kas tik 5 šalys – Airija, Danija, Olandija, Didžioji Britanija ir Švedija – yra pareiškusios ketinimus (tik ketinimus, bet ne sprendimus) netaikyti apribojimų ketinantiems įsidarbinti Lietuvos piliečiams. Tad realios galimybės įsidarbinti keisis pamažu, ir masinės nelegalios darbo migracijos tikimybė, bent netolimoje ateityje, išlieka. Tokiomis sąlygomis susidaro palanki terpė įvairiems tarpininkams, tarp jų ir nusikalstamo pasaulio atstovams, bandyti iš to pasipelnyti, palanki prekybos žmonėmis, ypač moterimis, terpė.

Problemos, kurios susidaro dėl emigracijos ir darbo migracijos (Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 1998-2001, 2002):

- 1) Gyventojų skaičiaus mažėjimas dėl emigracijos.
- 2) Nepalankūs gyventojų struktūros socialiniai demografiniai pokyčiai.
- 3) Migracijos įtaka ateities demografiniams procesams.
- 4) Dideli darbo migracijos mastai ir dominuojantis nelegalus darbo migracijos pobūdis.
- 5) Aukštos kvalifikacijos specialistų praradimas, specialistų trūkumas Lietuvos ūkyje.
- 6) Migrantų socialinis pažeidžiamumas dėl nelegalaus migracijos pobūdžio.
- 7) Mažėjantis šalies ekonominis/inovacinis/konkurencinis potencialas.
- 8) Migracijos virsmas nelegaliu verslu – prekyba žmonėmis.

Dėl emigracijos sulėtėja šalies ūkio plėtra, o be kvalifikuotų specialistų ir reikiamos darbo jėgos šie procesai vyksta nepakankamai intensyviai. Lietuva dar tik pradeda diskutuoti apie emigracijos prevenciją bei galimą reemigraciją, nors tokios tendencijos jau pastebimos.

Naujai išvykusiųjų grįžimui ruoštis jau reikia dabar. Tikėtina, jog išvykę mokytis, uždarbianti grįš dar savo darbinguoju periodu ir galės įgūdžius, žinias pritaikyti Lietuvoje. Tačiau ar grįžtantys į Lietuvą šalies gyventojai sugebės:

- 1) vėl prisitaikyti prie Lietuvoje siūlomų darbo rinkos sąlygų,
- 2) ar jų poreikiai atitinka šiandien siūlomas darbo rinkos sąlygas,
- 3) kokią galimybę reemigrantai turi integruotis Lietuvos darbo rinkoje.

Remiantis minėtais autoriais galima padaryti sekančias išvadas: kad emigrantai linkę grįžti į Lietuvą gyventi ir dirbti, tačiau abejojama kada. Manoma, kad jų apsisprendimą galima įtakoti, o

tai priklausys nuo emigravimą lėmusių veiksnių pokyčių tiek eksportuojančioje tiek importuojančioje šalyje. Dėl nekvalifikuoto darbo užsienyje (apie 64 % aukštąjį išsilavinimą turintys emigrantai, būdami užsienyje dirbą nekvalifikuotą, bet gerai apmokamą darbą) patirties mažėja reemigrantų konkurentabilumas siekiant dirbti kvalifikuotą darbą Lietuvoje. Dėl didelio atlyginimų skirtumo tarptautinėje darbo rinkoje, reemigrantams norint dirbti Lietuvoje reikėtų sutikti su žymiai mažesniu atlyginimu.

Pasak R.Veličkos (2006), dėl atsiradusio socialinio reiškimo, tokio kaip darbuotojų perviliojimas į kitas šalis, valstybė žiūri neatsakingai. Vyriausybė turi skatinti verslo plėtrą, siekiant, kad darbo vietų ne tik nesumažėtų, bet ir kurtųsi naujos darbo vietos, būtina eiti verslo sąlygų ir žmonių gyvenimo kokybės gerinimo keliu. Reikia įtikinti vyriausybę, kad mokesčių mažinimas yra neišvengiamas.

2.4 Emigracijos problemos darbo rinkoje

Nenumatytų arba tik dabar apčiuopiamų problemų gali kilti dėl pasikeitimų darbo rinkoje. Šiuo metu statybos, tekstilės, baldų ir kitų pramonės šakų įmonės jaučia ne tik kvalifikuotų darbuotojų badą. Ši situacija turi pliusą – įmonėms tenka didinti atlyginimus. Į rankas gaunamas atlyginimas išaugo 8 proc., o realus, įvertinus infliaciją – 5,6 proc. (Lietuvos Statistikos Departamentas, 2005). Bet akivaizdu, kad ekonomikai tai trukdis - nes darbo jėgos stygis lėtina ekonomikos augimą. Ilgą laiką turėjusi pakankamai didelius laisvos darbo jėgos išteklius, šiuo metu Lietuva šio pranašumo jau nebeturi, o nemažėjanti emigracija leidžia teigti, kad ateityje kvalifikuotos darbo jėgos stygius tik didės. Rugsėjo 1-osios duomenimis, užimtųjų skaičius antrąjį 2005-ųjų ketvirtį 8,5 proc. viršijo 2004-ųjų rodiklį. Analitikai prognozuoja, kad nedarbo lygis sekančiais metais mūsų šalyje gali sumažėti dar iki 6 proc.

Nors daugėja nuomonių, kad emigracijos procesas kiek prislopo, tačiau tai patvirtinančios statistikos deja nėra. Praėjusiais metais ir toliau mažėjo Lietuvos gyventojų skaičius. Pernai netekome 22,2 tūkst. gyventojų. Į ES šalis 2005-aisiais metais išvyko dvigubai daugiau žmonių nei 2003-aisiais. 2004-aisiais atlikto sociologinio tyrimo duomenimis, netgi 72 proc. aukštųjų mokyklų absolventų norėtų išvykti į užsienį ir ten padirbėti, ir tik 9 proc. teigė atvirkščiai (Savickas, M., 2005). Taigi jau artimiausiais metais emigracija ir blogėjanti demografinė padėtis lems, kad užimtųjų skaičius šalyje nebedidės, ir vienintelis ūkio plėtros šaltinis liks darbo našumo kėlimas, o jo sparta labiausiai priklauso nuo investicinio aktyvumo.

Dar viena problema mūsų valstybei yra – kainų nestabilumas. Pagrindiniai tai lėmę veiksniai buvo maisto produktų, nealkoholinių gėrimų kainų padidėjimas 5 proc., transporto paslaugų kainų augimas 7,7 proc. ir 11,1 proc. Išaugusios sveikatos priežiūros paslaugų kainos.

Taigi, kaip žinome, vienas pagrindiniu ir aktualiausiu šiandien dienos uždaviniu Lietuvai yra euro įvedimas. O norint šį tikslą įgyvendinti, vienas kriterijų, kurių reikia laikytis, yra ne kas kitas, o kainų stabilumas. Ir tai deja gali tapti vienu sunkiausiu įgyvendinamų uždavinių, nes kol kas kainų lygis Lietuvoje sudaro tik 48,2 proc. ES kainų lygio (Lietuvos Statistikos Departamentas, 2006). Esant laisvam kapitalo, prekių ir darbo jėgos judėjimui, kainų konvergencija reiškiasi pirmiausiai, todėl išlaikyti stabilias kainas tikrai nebus lengva.

V. Vikšraitis, Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos viceprezidentas pasisakė už tai, kad reikia: (1) ryžtingiau mažinti gyventojų pajamų mokestį, jaunam žmogui sumažinti iki 18 proc., (2) skatinti darbdavius bendradarbiauti su profsąjungomis. Profesorius V. Jasinavičius sako, kad mes negalime konkuruoti su Kinija, Indija, reikia būti konkurencingiems su Europos įmonėmis.

Profesorius R. Jasinavičius pareiškė, kad Lietuvos ekonomikai esti grėsmė, kuomet per metus atlyginimai padidėja 10%, o BVP augimas per metus 7,2%. Todėl darbdaviai turi stengtis didinti darbo našumą, kelti pridėtinę vertę, kartu didinant valstybės BVP ir tuomet didinti atitinkamai darbo užmokestį.

3. ATLIKTO TYRIMO ANALIZĖ

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo tikslas - ištirti migracijos poveikį šalies ekonomikai ir darbo rinkai.

Tyrimo uždaviniai:

- Išanalizuoti veiksnius, įtakojančius migraciją;
- Įvertinti migracijos teigiamą įtaką šalies ekonomikai ir darbo rinkai;
- Įvertinti migracijos neigiamą įtaką šalies ekonomikai ir darbo rinkai;
- Įvertinti metodus ir priemones, kuriomis galima būtų valdyti migracijos procesus Lietuvoje.
- Pateikti pasiūlymus, kurie galėtų sumažinti emigraciją.

Tyrimo metodika:

Kaip nurodoma teorinėje literatūroje, efektyvus kiekybinio empirinio tyrimo metodas - anketinė apklausa. Jis plačiai taikomas siekiant ištirti tam tikras žmonių grupes, o atliekant šį tyrimą, mums to ir reikia. Pasak G. Merkio, apklausa yra „vienas populiariausių socialinių ir elgsenos mokslų metodų“ (G. Merkys, 1999, p. 26). Apklausiama žodžiu arba raštu. Apklausa raštu dar vadinama anketavimu. Klausimų tekstas vadinamas apklausos lapu, anketa, o jei jis didelės apimties, tai klausimynu. Žodinė apklausa būna standartizuota ir nestandartizuota. Standartizuotoje tiksliai apibrėžiamos apklausos aplinkybės, klausimų formuluotės, nuoseklumas, duomenų statistinio apdorojimo būdai (G. Merkys, 1999, p. 26), nestandartizuotoje apklausoje griežtai apibrėžiamas tik jos tikslas, o visa kita apklausėjo improvizuojama, suteikiama daug kūrybinės laisvės. Šiame darbe atliekamo tyrimo atveju apklausa standartizuota.

K. Kardelio teigimu, apklausa pagrinde taikytina ir efektyvi tada, kai norima ištirti nemenką grupę žmonių dėl ekonomiškumo (K. Kardelis, 1997, p. 116). Tačiau ir šiame tyrime taikome apklausos metodą, nepaisant to, jog apklausiamųjų nėra daug. Mat šis metodas leidžia sustandartizuoti atsakymus, kas padeda duomenis efektyviau apdoroti kiekybiškai, o tai savo ruožtu padeda daryti konkretnes išvadas apie tam tikras tendencijas. Todėl pasirinktas empirinio kiekybinio tyrimo metodas - anketinė apklausa.

Tyrimui atlikti buvo sudaryti du tyrimo instrumentariai:

1. Skirtas visuomenės apklausai;
2. Ekspertų apklausai.

Abu apklausos instrumentarijai sudaryti taip, kad kiekvienas respondentas atliktų vertinimą pagal tam tikrus kriterijus, kurie leis aiškiai apibrėžti jo poziciją. Vertinimas atliekamas 3 balų vertinimo sistemoje: 1 – žemiausias įvertinimas; 3 – aukščiausias įvertinimas.

Tyrimo instrumentarijų skirtą visuomenės apklausai sudaro 12 klausimų (žr. 2 priedas). Klausimai 3; 4; 5; 6; 7; 9 yra skirti migracijos ir migracijos įtakos šalies ekonomikai, bei darbo rinkai įvertinimui. Klausimai 8; 9; 10 yra skirti migracijos valdymo metodų ir priemonių įvertinimui, o klausimai 11 ir 12 skirti informacijai apie respondentą gauti (žr. 2 priedas).

Tyrimo instrumentarijų skirtą ekspertų apklausai sudaro 16 klausimų (žr. priedas). Klausimai 3; 4; 5; 6; 7 yra skirti migracijos ir migracijos įtakos šalies ekonomikai, bei darbo rinkai įvertinimui. Klausimai 9; 10; 11; 12 ir 13 yra skirti migracijos valdymo metodų ir priemonių įvertinimui, o klausimai 15 ir 16 skirti informacijai apie respondentą gauti (žr. 2 priedas).

Tyrimas buvo vykdomas dviem kryptimis, buvo apklausimos dvi tikslinės grupės: visuomenė (įvairių profesijų žmonės, kurie tiesiogiai arba netiesiogiai yra susiję su migracija, bei turi savo nuomone šiuo klausimu) ir ekspertai (apklausti įdarbinimo užsienyje agentūrų, darbo kelionių organizuojančių agentūrų darbuotojai, migracijos tarnybos darbuotojai). Tyrimas buvo pradėtas 2006 m. spalio 20 d. ir užbaigtas 2007 m. kovo 31 d.

Tyrimo duomenų analizė:

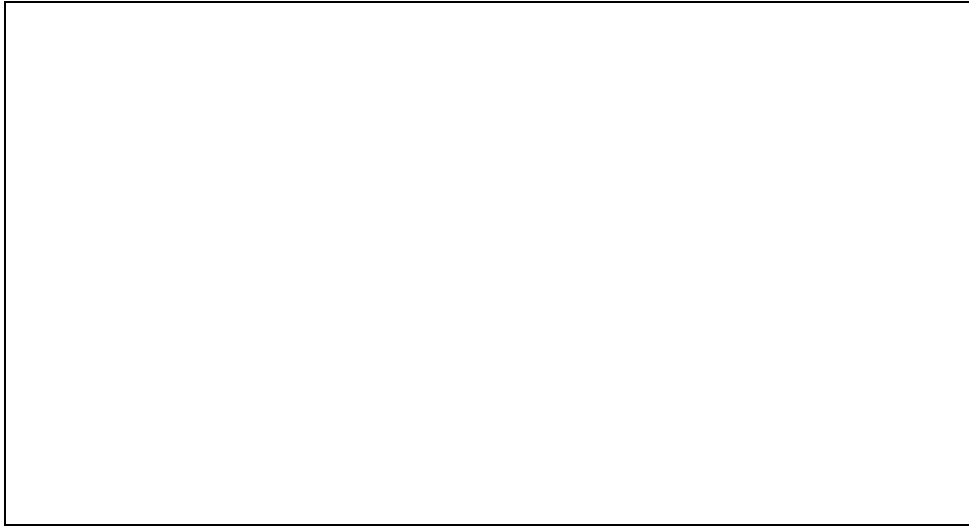
Tyrimo metu apklausta 100 respondentų ir 30 ekspertų. Tyrimas buvo organizuojamas naudojant netiesiogines apklausos metodus. Respondentams kurie sutikdavo užpildyti anketą buvo siunčiamos anketos paštu (įdedant į laišką užpildytą voką su atgaliniu adresu), tiems respondentams, kurie naudojami el.paštu anketos buvo persiunčiamos elektroniniu formatu. Gauti duomenys buvo apdorojami ir analizuojami.

Šiame skyriuje pateikiama apdorotų duomenų analizė. Skyrių sudaro trys poskyriai:

1. Visuomenės apklausos duomenų analizė;
2. Ekspertų apklausos duomenų analizė;
3. CROSS analizė.

3.2. Visuomenės apklausos duomenų analizė

Apklausiant visuomenės narius buvo išsiuntinėta 100 anketų, iš jų 60 buvo užpildytos visiškai teisingai ir tiko apdorojimui. Tyrime daugiausiai dalyvavo 17 vidutinio (36-45 m.) ir 14 vyresnio amžiaus (46-55) kategorijos respondentai (žr. 6 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių , proc.

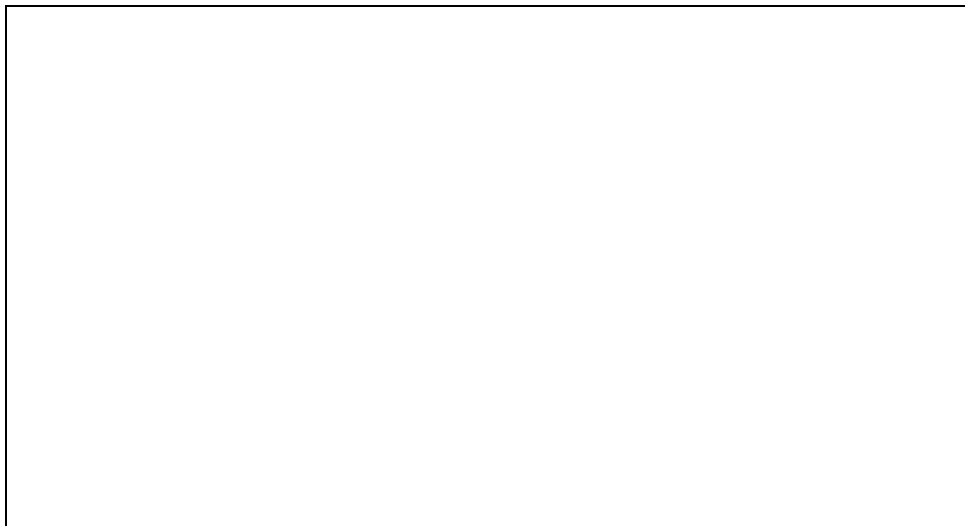
Pagal socialinę padėtį net 47,5 proc. respondentų priklauso darbininkų socialiniam sluoksniui, kuriame migracija yra didžiausia. 20 proc. respondentų sudarė studentai, migracija šiame socialiniame sluoksnyje taip pat yra viena didžiausių (žr. 7 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal socialinę padėtį, proc.

Atliekant visuomenės apklausą pagrindinis dėmesys buvo skiriamas migracijos kaip proceso, jį įtakančių veiksnių, bei migracijos įtakos šalies ekonomikai, bei darbo rinkai įvertinimui. Tyrimu nustatyta, kad daugiau kaip 44 proc. respondentų teigiamai vertina masišką migraciją kaip būdą užsidirbti papildomai pinigų, arba net kaip galimybę susitvarkyti gyvenimą (žr. 8 pav.).

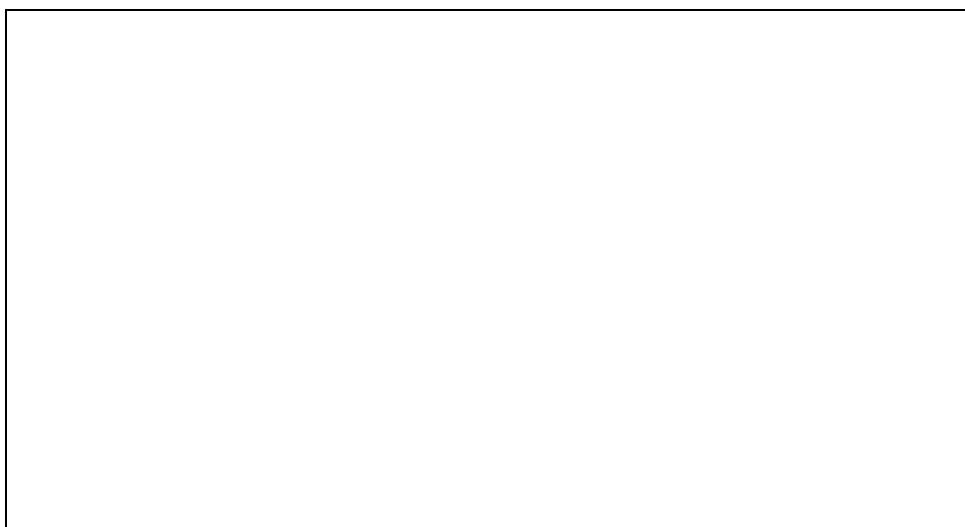

Šaltinis: sukurta autorės.

8 pav. Migracijos kaip proceso vertinimas, proc.

33 proc. respondentų migracijai pritaria iš dalies, kaip laikinai priemonei užsidirbti papildomai pinigų. 23 proc. respondentų migraciją vertina kaip neigiamą procesą ir jai nepritaria.

52 proc. respondentų migraciją tiesiogiai sieja su ekonominiais procesais vykstančiais šalyje. Respondentų nuomone migracija tiesiogiai ir netiesiogiai įtakoja šalies ekonomiką (žr. 9 pav.).

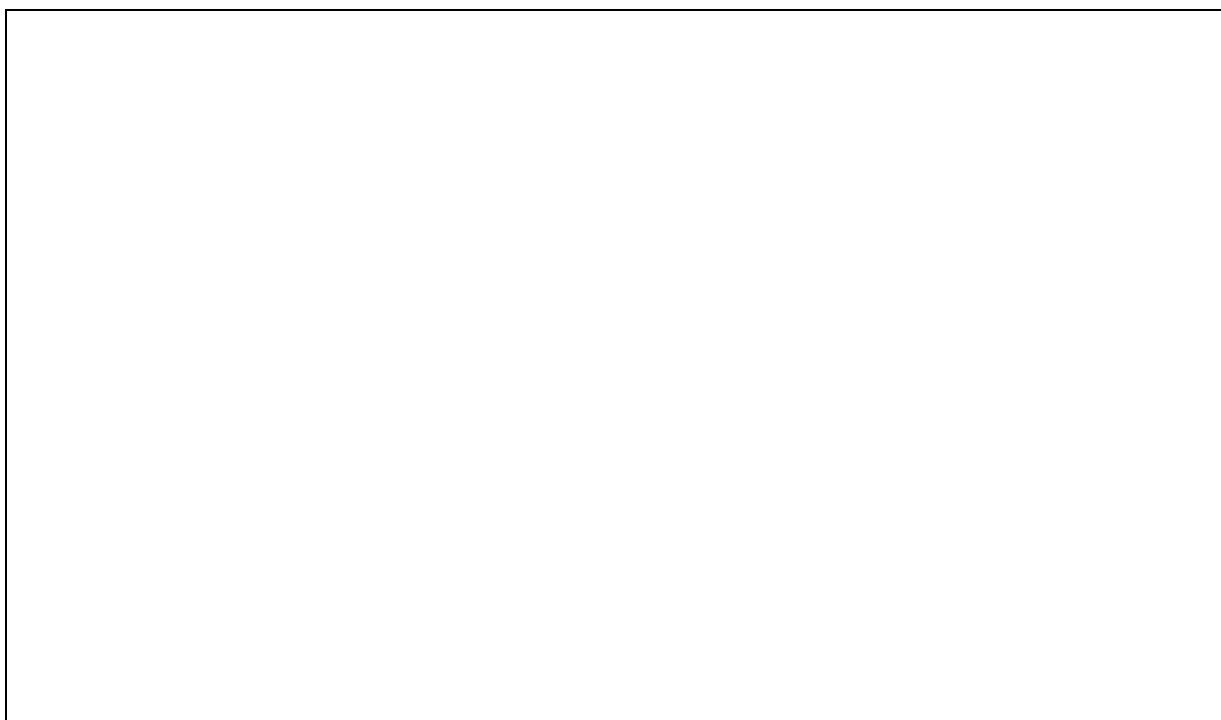

Šaltinis: sukurta autorės.

9 pav. Migracijos įtaka šalies ekonomikai vertinimas, proc.

38 proc. respondentų nuomone migracijos įtaka šalies ekonomikai nėra dalinė, tačiau lemiamos įtakos neturi. 10 proc. respondentų mano, kad migracija neįtakoja šalies ekonomikos. Respondentai vertindami neigiamą migracijos įtaką šalies ekonomikai, kaip pagrindinius neigiamus veiksnius įvardijo specialistų praradimą (65 proc.), neigiamą įtaką ekonomikos vystimuisi (47,5 proc.) ir „protų“ nutekėjimą (42,5 proc.) (žr. 10 pav.).

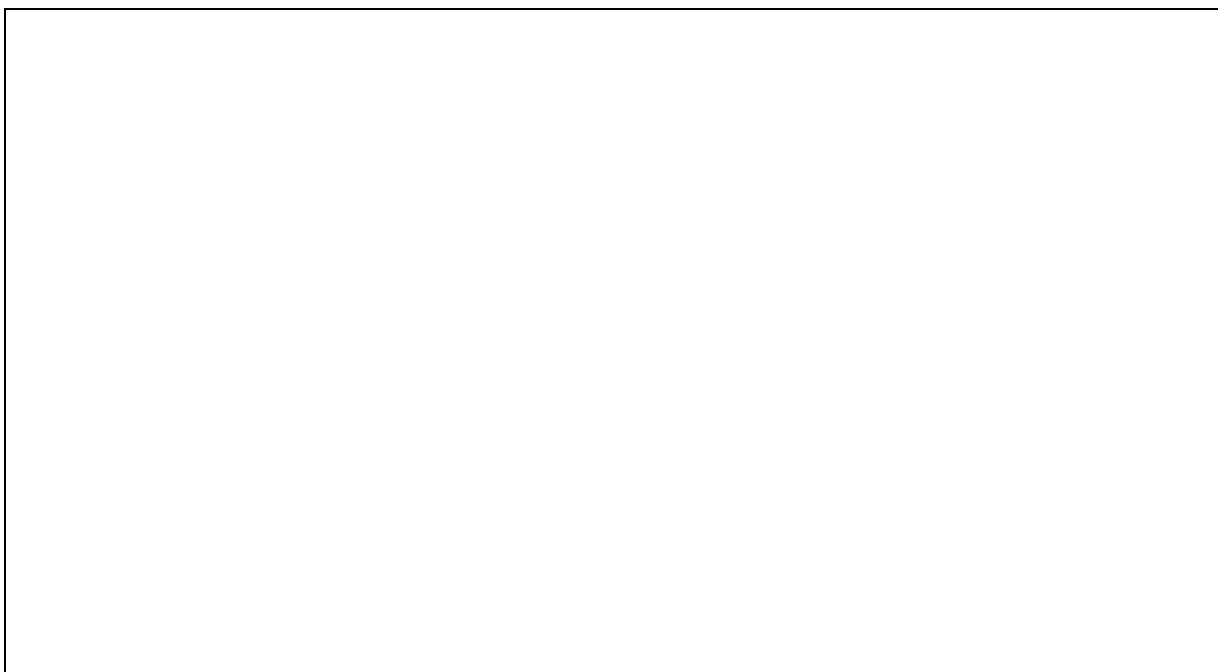
Respondentų nuomone, migracija daro neigiamą įtaką ekonomikos vystimuisi. 27,5 proc. respondentų mano, kad dėl migracijos prarandama dalis mokesčių ir dėl to didesnė mokesčių našta užgula mokesčių mokėtojus.

Šaltinis: sukurta autorės.

10 pav. Migracijos neigiamos įtakos šalies ekonomikai įvertinimas, proc.

Vertindami migracijos teigiamą įtaką šalies ekonomikai, respondentai pagrindinius teigiamus veiksnius įvardijo didėjančią vartojimą (40 proc.) (žr. 11 pav.)

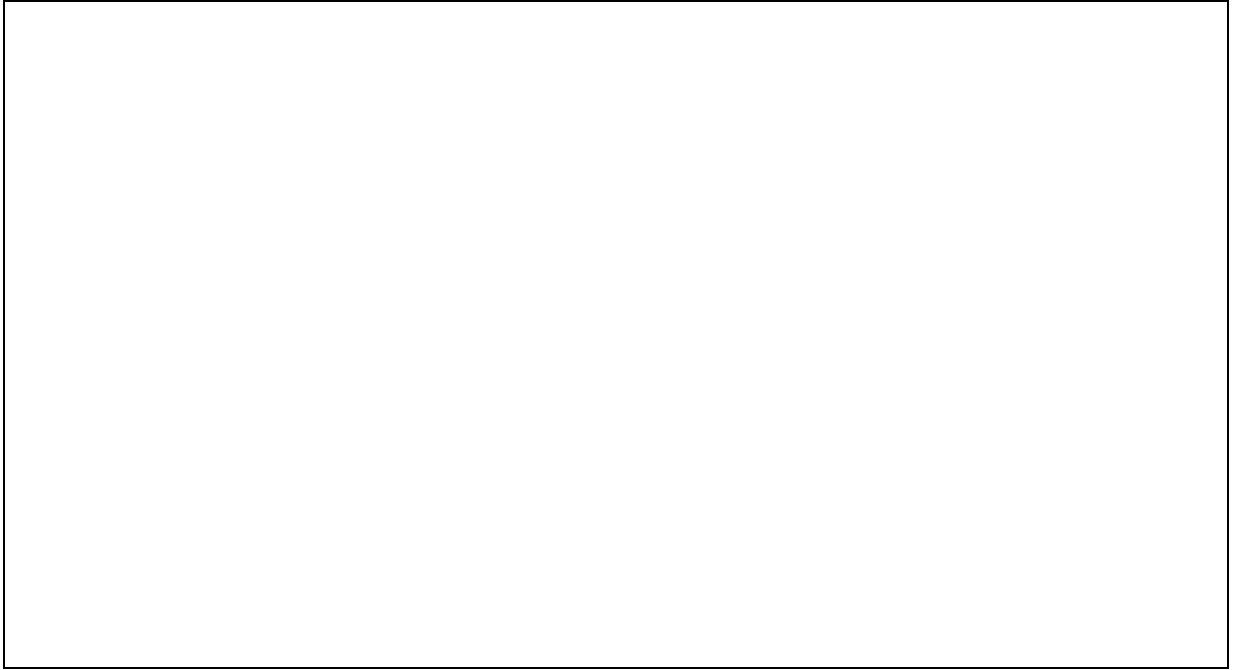
Šaltinis: sukurta autorės.

11 pav. Migracijos teigiamos įtakos šalies ekonomikai įvertinimas, proc.

Kaip mažiausią teigiamą migracijos įtaką šalies ekonomikai respondentai įvertino emigrantų užmezgamus ryšius užsienyje (82,5 proc.).

Neigiama migracijos įtaka darbo rinkai pasireiškia per neigiamų veiksnių kompleksą. Nustatyta, kad migracija formuoja kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą (45 proc.), migracija įtakoja kvalifikuotos darbo jėgos mažėjimą (35 proc.), bei daro neigiamą įtaką atliekamų darbų kokybei (žr. 12 pav.).

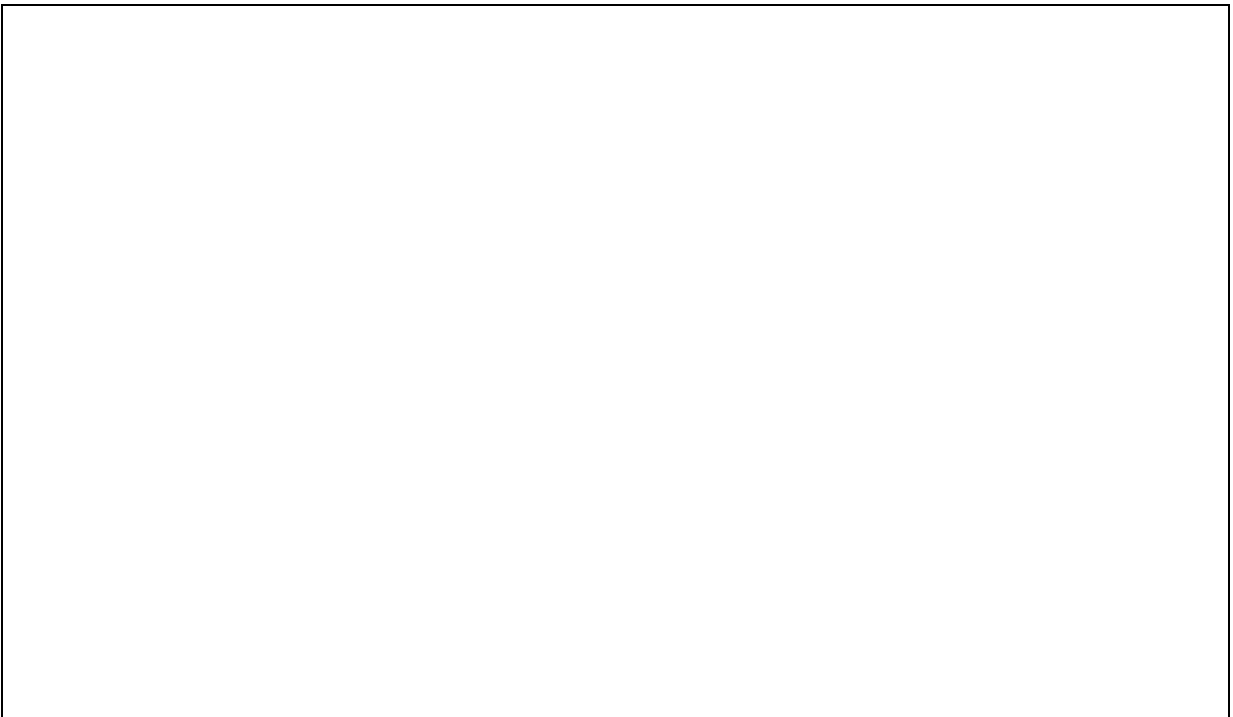
Respondentų nuomone migracija daugeliui darbininkų yra kaip alternatyva, dėl to mažėja jų motyvacija gerai dirbti ir stengtis, nes nepavykus padaryti karjeros Lietuvoje daugelis nesvarstydami renkasi migraciją į užsienį. Masinė kvalifikuotų darbininkų migracija į užsienį, bei ekonomikos vystymasis formuoja paklausą darbo rinkoje (respondentų vertinimu tai yra labai svarbu).

Šaltinis: sukurta autorės.

12 pav. Neigiamos migracijos įtaka darbo rinkai įvertinimas, proc.

Remiantis atliktu tyrimu galima teigti, kad migracija skatina požiūrio į kvalifikuotus darbininkus ir savo srities specialistus kitimą Lietuvoje, kuris pasireiškia per nedarbo mažėjimą (40 proc.) investicijų į žmogiškąjį kapitalą augimą (45 proc.), darbuotojų darbo sąlygų gerėjimą (20 proc.) (žr. 13 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

13 pav. Teigiamos migracijos įtaka darbo rinkai įvertinimas, proc.

Remiantis atlikto tyrimo duomenimis (žr. 13 pav.), didžiausią teigiamą įtaką darbo rinkai migracija turėjo darbo užmokesčio didėjimas. 80 proc. respondentų darbo užmokesčio didėjimą įvardijo kaip svarbiausią teigiamą migracijos poveikį darbo rinkai.

Migracijos poveikis šalies ekonomikai ir darbo rinkai priklauso nuo šio proceso masto. Lietuvoje migracijos augimo tempai stabilizavosi, tačiau pats migracijos procesas yra smarkiai įtakojamas išorės veiksnių. Migracijos didėjimą Lietuvoje labiausiai įtakojantys politiniai, ekonominiai, socialiniai veiksniai yra maži atlyginimai (90 proc.), didelė mokesčių našta (72,5 proc.), prastos darbo sąlygos (65 proc.) (žr. 14 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

14 pav. Migraciją įtakojančių veiksnių įvertinimas, proc.

Migraciją skatina ir politinis nestabilumas (50 proc.), tai rodo, kad mažesnes pajamas turinti visuomenės dalis nesitiki teigiamų pokyčių ir savo socialinės padėties pagerėjimo ateityje. Tokios viešosios nuomonės plitimas formuoja neigiamą požiūrį į gyvenimą Lietuvoje, bei gyvenimo užsienyje romantizavimą, neįvertinant konkrečių faktų.

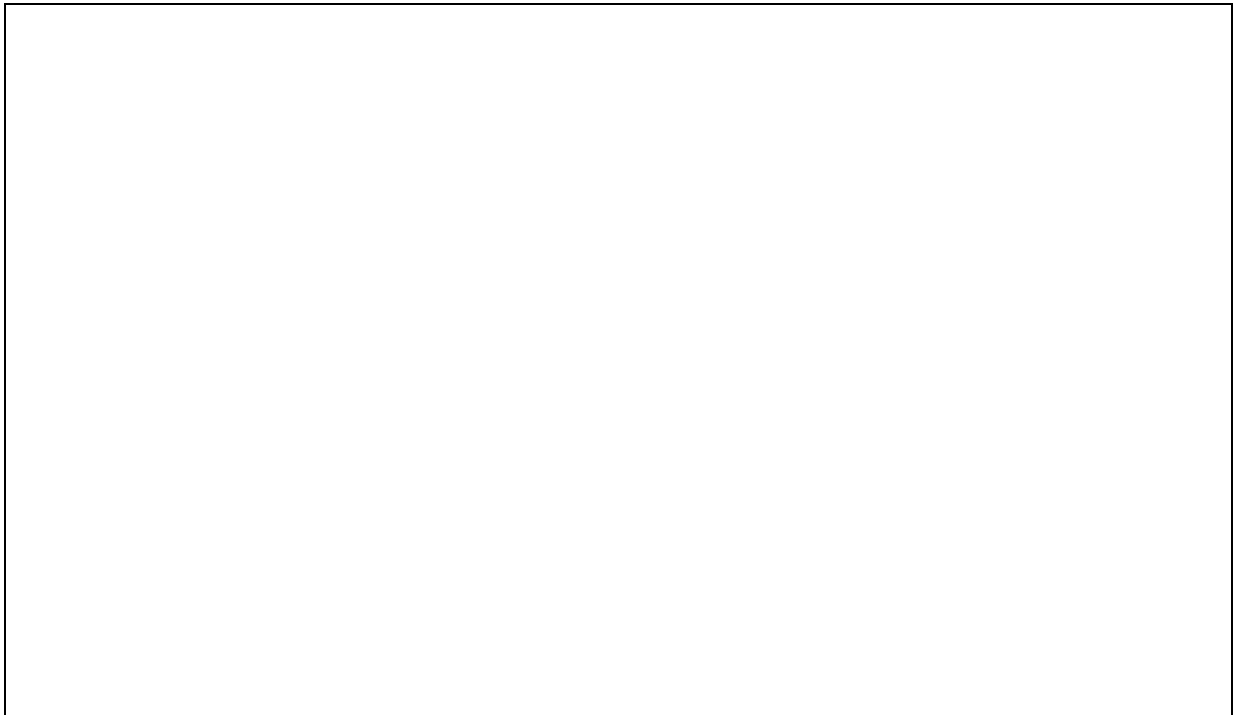
Remiantis šiais tyrimo rezultatais galima daryti išvadą, kad migracijos procesą įtakoja ne tik politiniai, ekonominiai ir socialiniai veiksniai, bet ir viešoji nuomonė. Šis teiginys pagrindžia poreikį dėl kompleksinių priemonių taikymo sprendžiant migracijos problemą valstybiniu mastu. 67 proc. respondentų mano, jog migracijos problemą turi spręsti valstybė (žr. 15 pav.). 20 proc. respondentų mano, kad migracijos problemą turi spręsti valstybė derindama savo veiksmus su verslu, bei viešosiomis įstaigomis.

Šaltinis: sukurta autorės.

15 pav. Migracijos problemos sprendimo vertinimas, proc.

Iš anketoje pateiktų klausimų respondentų mano, kad efektyviausios migracijos mažinimo priemonės yra gyventojų pajamų didinimas (92,5 proc.). Taip pat teigiamą įtaką migracijos mažinimui turėtų mokesčių mažinimo politika (žr. 16 pav.).

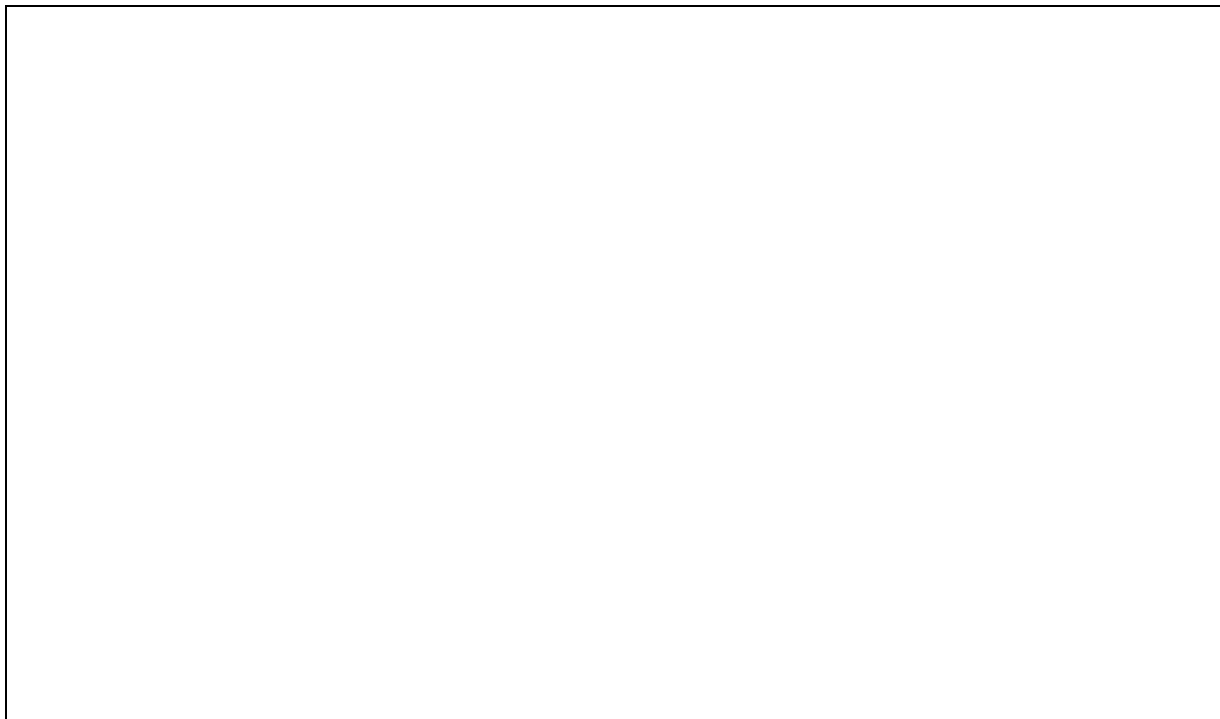

Šaltinis: sukurta autorės.

16 pav. Migracijos mažinimo priemonių efektyvumo įvertinimas, proc.

Psichologine migracijos mažinimo priemone galėtų būti žemės nuosavybės atstatymas, kas teigiamai motyvuotų visuomenę vystyti veiklą Lietuvoje (40 proc.).

Remiantis tyrimo duomenimis nustatyta, kad valstybė mažindama migraciją pagrindinį dėmesį turėtų skirti kvalifikuotiems darbininkams ir specialistams (65,5 proc.) (žr. 17 pav.), nes būtent šis socialinis sluoksnis labiausiai yra įtakojamas migracijos procesų ir didžiausias šio visuomenės sluoksnio narių skaičius yra emigravęs į užsienį.

Šaltinis: sukurta autorės.

17 pav. Visuomenės sluoksniai reikalaujantys didžiausio valstybės dėmesio kovojant su migracija, proc.

Taip pat valstybė turi skirti atitinkamą dėmesį akademiniam jaunimui, kuris yra smarkiai įtakojamas trumpalaikės migracijos procesų, tačiau sugrįžęs iš laikinos migracijos nesugeba integruotis į visuomeninį gyvenimą.

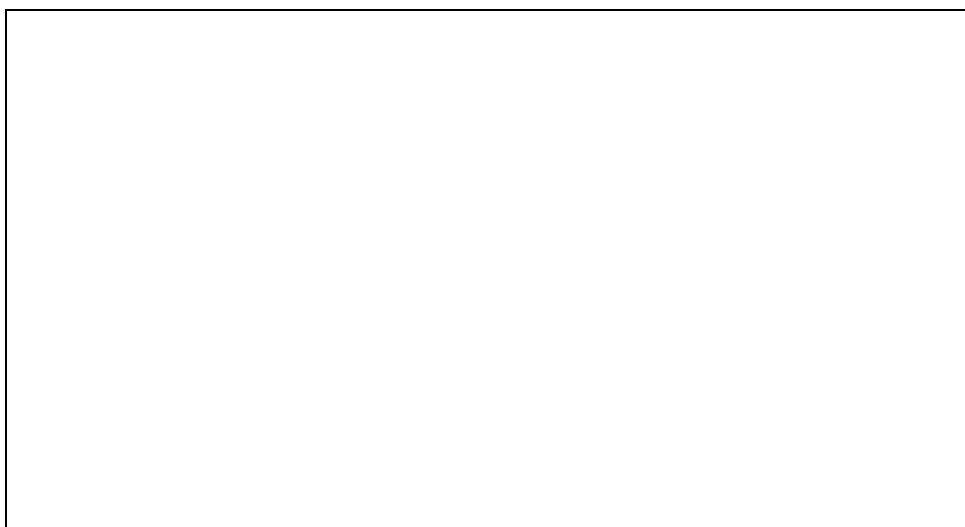
Remiantis visuomenės apklausos rezultatų apibendrinimu galima teigti, kad respondentai teigiamai vertina migracijos procesą, daugiausiai kaip galimybę užsidirbti ir pagerinti savo ekonominę ir socialinę gerovę. Visuomenės nuomone, pagrindiniai migraciją įtakojantys veiksniai yra ekonominiai. Tyrimu nustatyta, kol valstybė nesudarys sąlygų visuomenei pagerinti savo ekonominę ir socialinę padėtį, migracija šalyje nemažės.

Remiantis visuomenės apklausos rezultatais galima teigti, kad visuomenėje yra susiformavęs teigiamas požiūris į migraciją. Migracija visuomenėje nėra vertinama kaip paskutinė priemonė sprendžiant ekonomines ir socialines problemas, priešingai, vyrauja kitoks požiūris. Visuomenė migraciją vertina kaip pagrindinį būdą pagerinti savo ekonominę ir socialinę padėtį.

Tokia tendencija visuomenėje rodo, kad su migracija turi būti kovojama ne tik ekonominėmis priemonėmis, bet ir keičiant visuomenės nusistatymą.

3.3. Ekspertų apklausos duomenų analizė

Ekspertų apklausoje dalyvavo 30 respondentai, iš kurių 6 ekspertai priklauso 26 – 35 m. amžiaus grupei, 9 ekspertai – 36 - 45 m amžiaus grupei, 12 ekspertų – 46 - 55 amžiaus grupei ir 3 ekspertai - 56 – 65 m amžiaus grupei. (žr. 18 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

18 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal amžių , proc.

80 proc. respondentų pagal socialinę padėtį priskiriami tarnautojams, 20 proc. – verslininkams. Visi apklausoje dalyvavę ekspertai gerai susipažinę su migracijos procesais Lietuvoje, bei turi atitinkamą kompetenciją juos vertinti. 40 proc. ekspertų pateisina visuomenės migraciją, 30 proc. pateisina iš dalies (žr. 19 pav.), ir 30 proc. ekspertų migracijos nepateisina ir jai nepritaria.

Šaltinis: sukurta autorės.

19 pav. Migracijos kaip proceso vertinimas, proc.

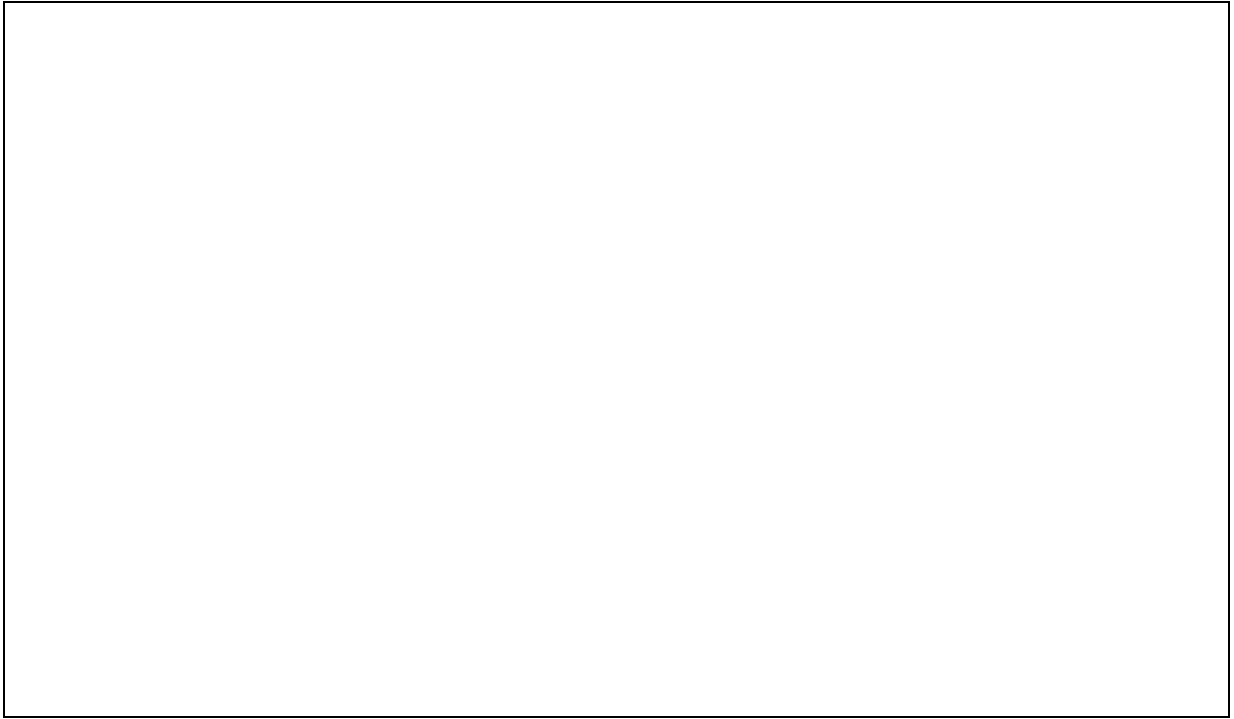
Ekspertų (80 proc.) nuomone migracija įtakoja šalies ekonomiką ir darbo rinką, šis poveikis pasireiškia net ir tose ekonomikos, bei darbo rinkos sektoriuose, kurie tiesiogiai nesusiję su migracija (žr. 20 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

20 pav. Migracijos įtaka šalies ekonomikai įvertinimas, proc.

Ekspertų nuomone, migracijos įtaka šalies ekonomikai ir darbo rinkai pasireiškė ilgalaikėje perspektyvoje. Migracijos neigiama įtaka šalies ekonomikai, ekspertų vertinimu, pasireiškė per „protų“ nutekėjimą, specialistų praradimą, šie ir kiti veiksniai neigiamai įtakos ekonomikos vystymąsi. (žr. 21 pav.).

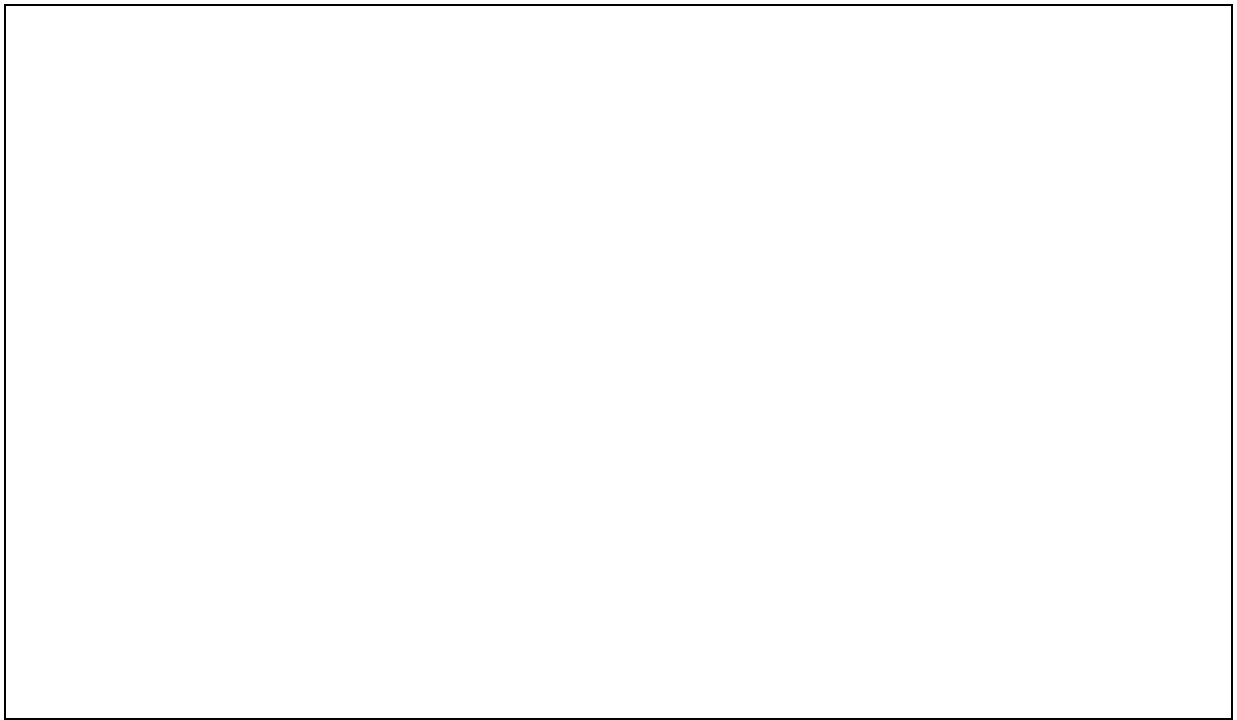

Šaltinis: sukurta autorės.

21 pav. Neigiamos migracijos įtakos šalies ekonomikai įvertinimas , proc.

Ekspertų vertinimu, migracijos procesas įtakos daugelį ekonomikos sričių. Didžiausią neigiamą įtaką ekonomikai bus padaroma dėl prarandamos specialistų ir išsilavinusių žmonių potencialo, kuris mažins šalies ekonomikos konkurencingumą.

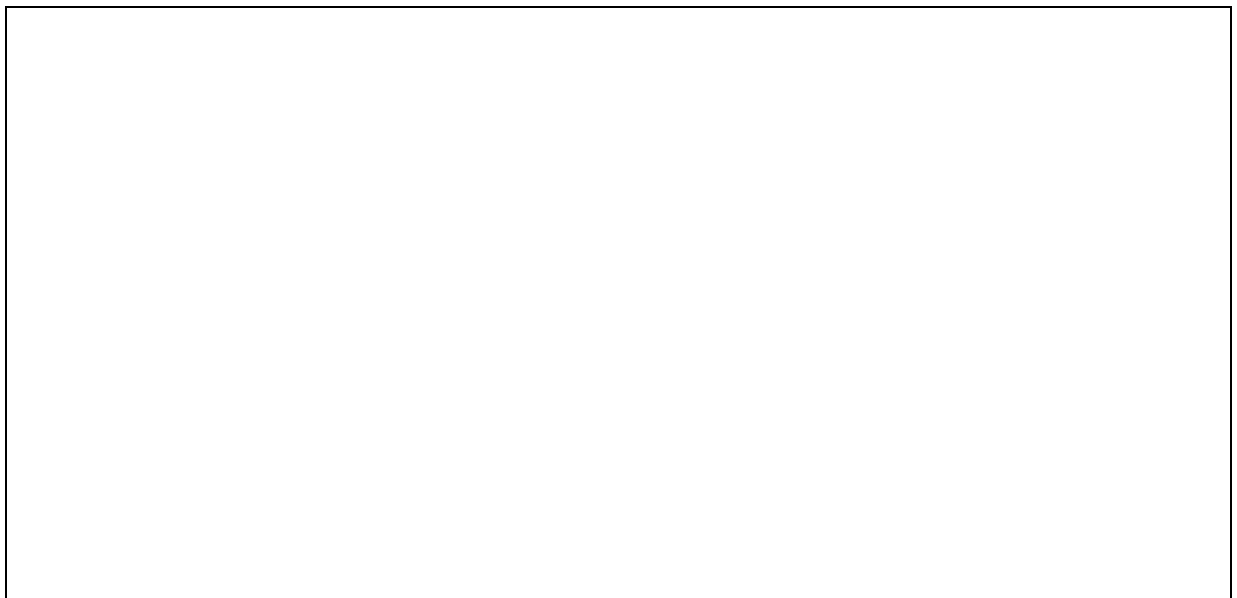
Tyrimu nustatyta, kad ekspertai šiuo metu neįžvelgia teigiamo migracijos poveikio šalies ekonomikai. 40 proc. respondentų kaip teigiamą migracijos įtaką šalies ekonomikai įvertino didėjančią vartojimą, kuri įtakoja emigrantų išleidžiami pinigai perkant turtą Lietuvoje už pinigus uždirbtus užsienyje (žr. 22 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

22 pav. Migracijos įtakos šalies ekonomikai įvertinimas, proc.

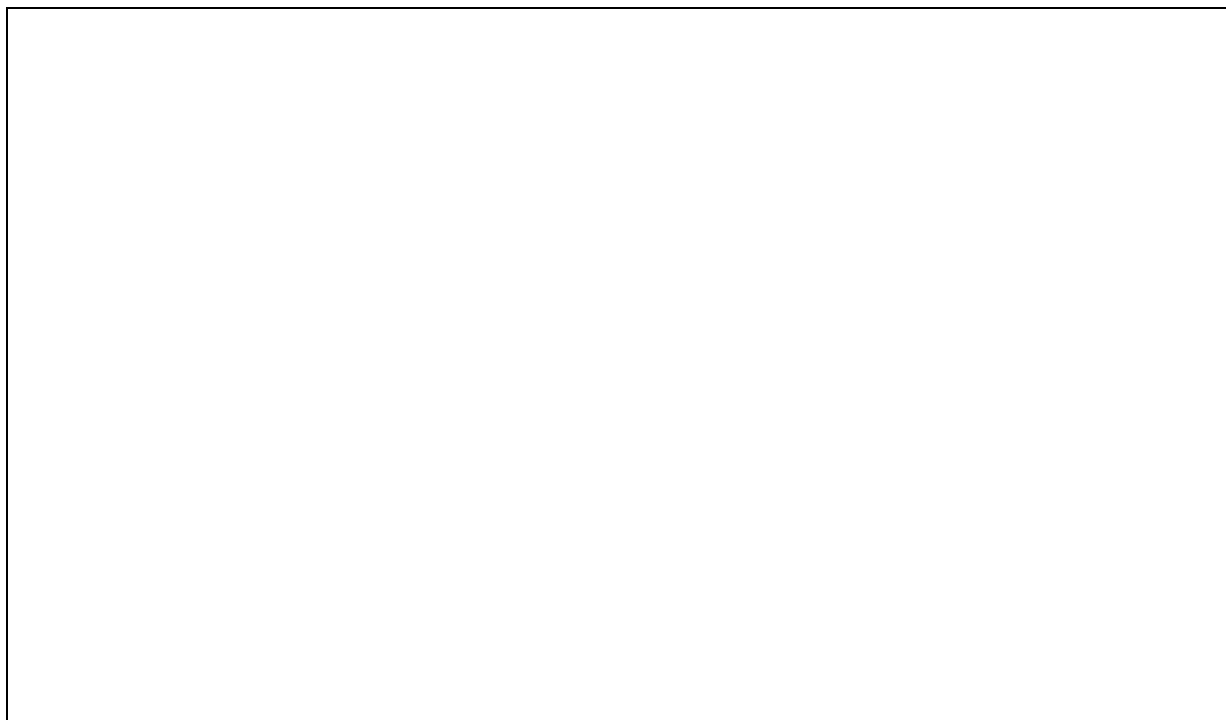
Ekspertų vertinimu, migracijos poveikis darbo rinkai pasireiškia trumpuoju laikotarpiu, pokyčių rezultatai pastebimi jau dabar. Kaip matome iš 23 paveikslo, didžiausias neigiamas migracijos poveikis darbo rinkai pasireiškė darbo jėgos trūkumu.

Šaltinis: sukurta autorės.

23 pav. Neigiamos migracijos įtakos šalies darbo rinkai įvertinimas, proc.

Ekspertų nuomone, migracija į užsienyje, daugelio vidurinėsios visuomenės klasės atstovų vertinama kaip atsarginis variantas, taip formuojamas neigiamas visuomenės požiūris į darbdavius ir darbo aplinką Lietuvoje. Atitinkamai mažėja motyvacija dirbti geriau ir branginti turimą darbą. Tačiau ekspertai pripažįsta teigiamus migracijos įtakojamus pokyčius darbo rinkai, kurie pasireiškia lygiaverčių darbo santykių formavimusi. Didžiausiu teigiamu migracijos poveikiu ekspertai pažymi vidutinio pareigybinio darbo užmokesčio augimą, bei padidėjusį darbdavių socialinį aktyvumą (žr. 24 pav.).

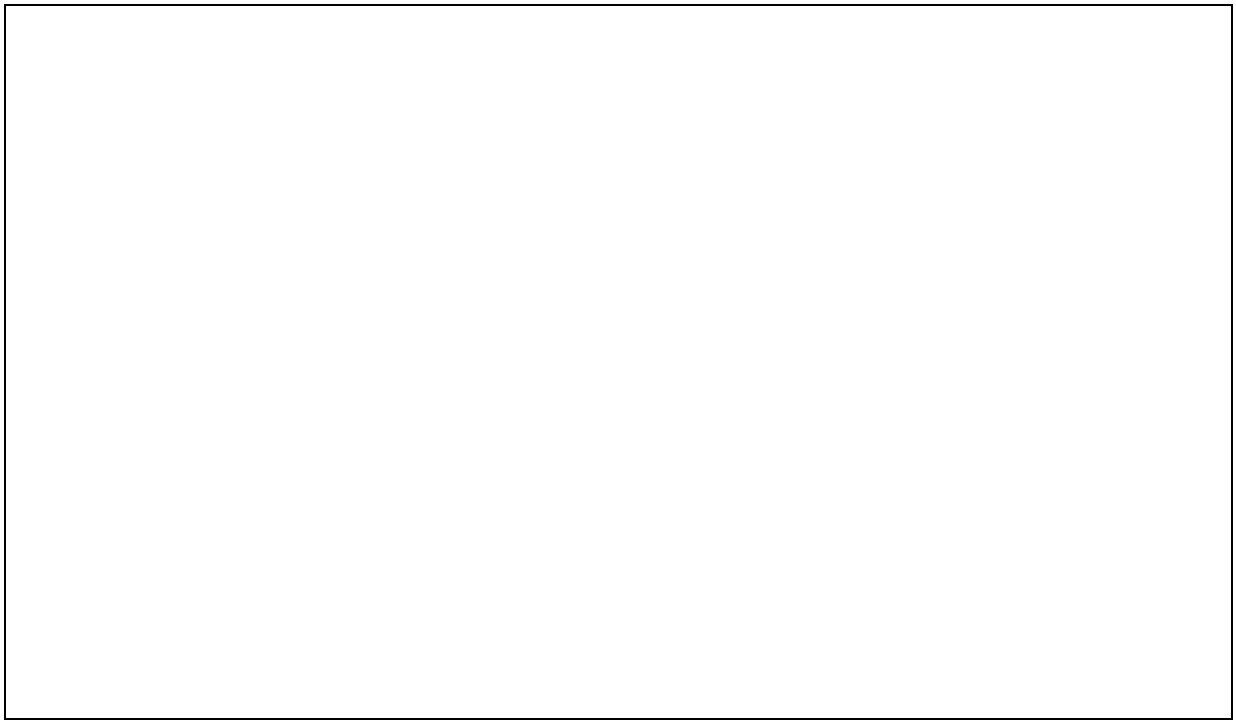

Šaltinis: sukurta autorės.

24 pav. Teigiamos migracijos įtakos šalies darbo rinkai įvertinimas , proc.

Dėl migracijos susidarantis darbo jėgos trūkumas įtakoja darbdavius ne tik kelti atlyginimą, bet ir gerinti darbuotojų darbo sąlygas, bei vystyti socialinio dialogo plėtrą.

Ekspertų vertinimu, pagrindiniai politiniai, ekonominiai, socialiniai veiksniai labiausiai įtakojantys migracijos didėjimą Lietuvoje yra keli. Tačiau pagrindinis jų - maži atlyginimai (žr. 25 pav.).

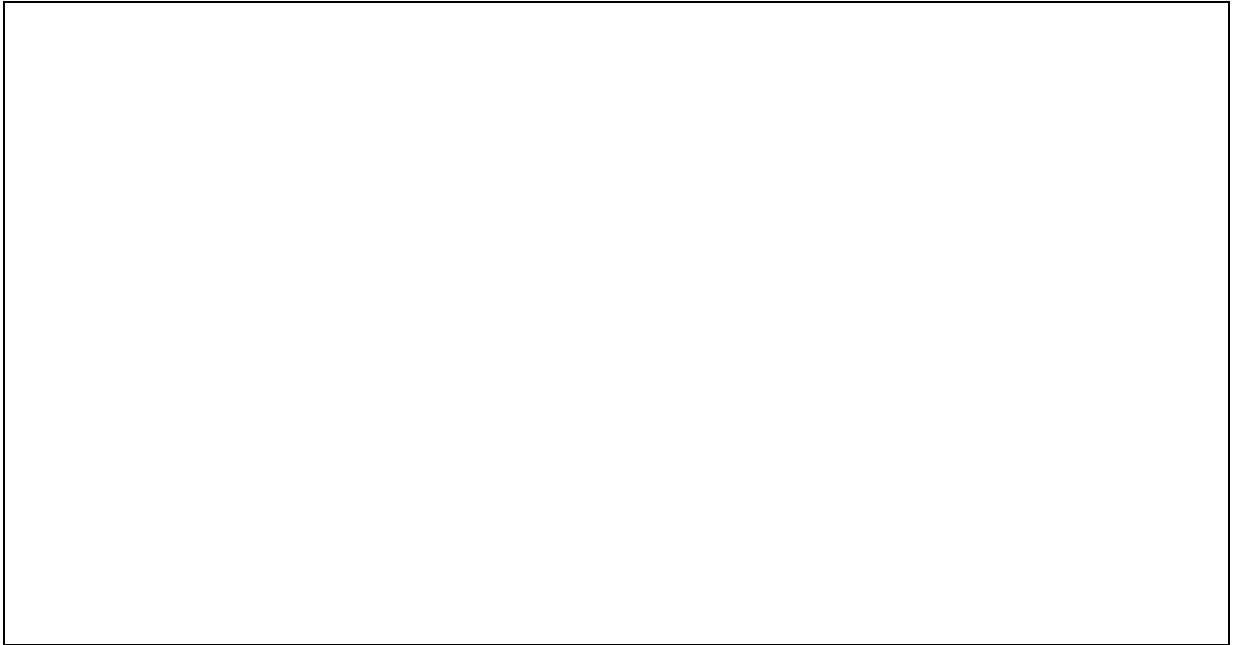

Šaltinis: sukurta autorės.

25 pav. Politinių, ekonominių, socialinių veiksnių labiausiai įtakojančių migracijos didėjimą Lietuvoje įvertinimas, proc.

Be mažų atlyginimų migraciją skatina prastos darbo sąlygos, prasta švietimo sistema, bei visuotinė nuomonė, kad užsienyje yra geriau. Ekspertų nuomone eliminavus šiuos veiksnius migracija imtų mažėti, tačiau migracijos mažinimas turi būti vykdomas valstybės mastu (90 proc.). Ekspertų vertinimu, kovojant su migracija pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas darbo rinkos politikos sureguliuavimui

Ekspertų vertinimu, efektyviausios kovos su migracija priemonės ekonominėje politikoje yra regioninė integracija į šalies ekonomikos vystymą. (žr. 26 pav.).

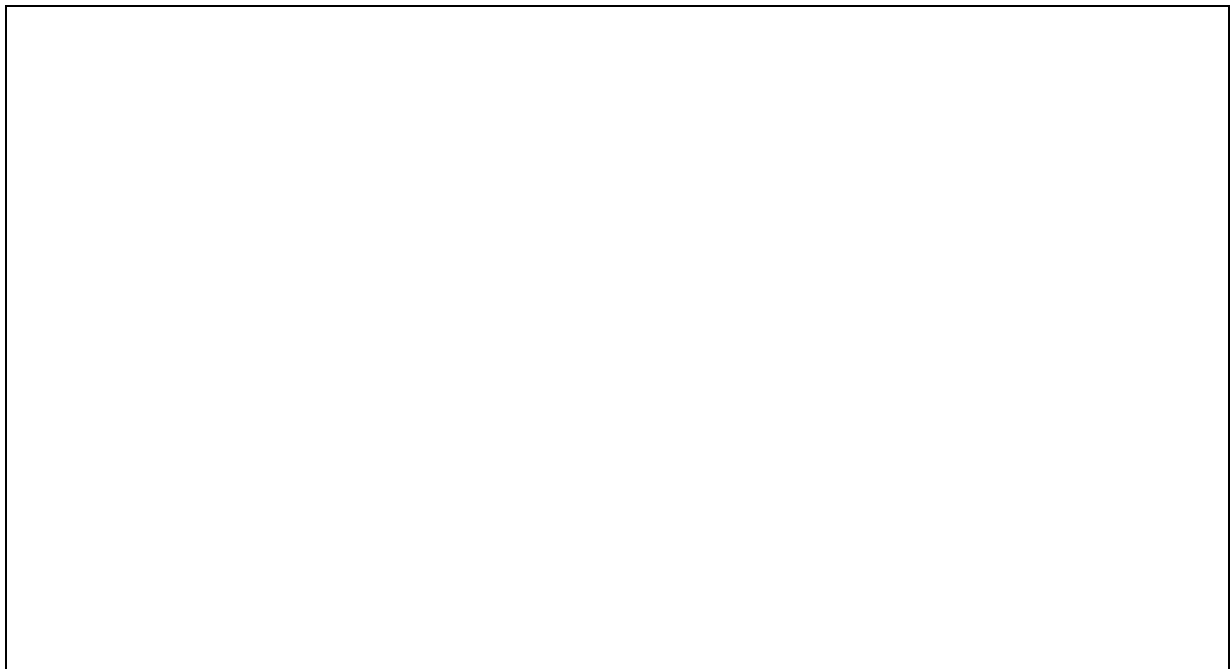

Šaltinis: sukurta autorės.

26 pav. Kovos su migracija priemonių ekonominėje politikoje įvertinimas, proc.

Kaip alternatyvą spręsti su migracija susijusias ekonomikos problemas, ekspertai įvardija pramonės struktūros prisitaikymą prie migracijos. Tai padėtų surasti sprendimus kaip pritraukti darbo jėgą iš užsienio, bei perkelti dalį gamybos į šalis su pigesne darbo jėga.

Socialinėje politikoje kovos su migracija priemonės yra socialinės diferenciacijos mažinimas (80 proc.) (žr. 27 pav.), tai leistų sumažinti socialinį skirtumą tarp vidutines ir mažas turinčių visuomenės narių.

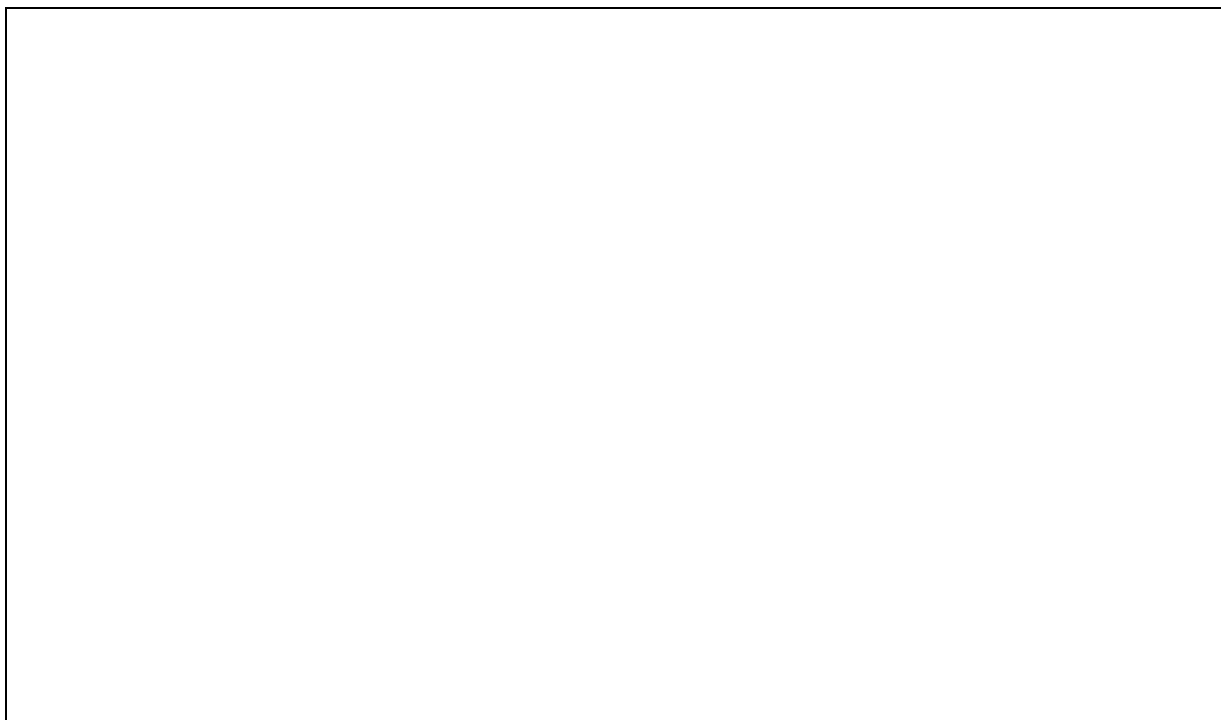

Šaltinis: sukurta autorės.

27 pav. Kovos su migracija priemonių įvertinimas socialinėje politikoje, proc.

Ekspertų vertinimu, kaip matyti iš 27 paveikslo, kovojant su migracija labai svarbu didinti socialinį saugumą (50 proc.), o taip pat vystyti socialinę paramą jaunoms šeimoms (40 proc.). Šiomis priemonėmis būtų gerinama socialinė aplinka, kuri yra labai svarbus veiksnys lemiantis individo apsisprendimą emigruoti.

Ekspertų vertinimu, darbo rinkoje efektyviausios kovos su migracija priemonės būtų atlyginimų didinimas (lygiagrečiai derinant darbo našumą) (90 proc.), bei darbo sąlygų gerinimas (70 proc.) (žr. 28 pav.).

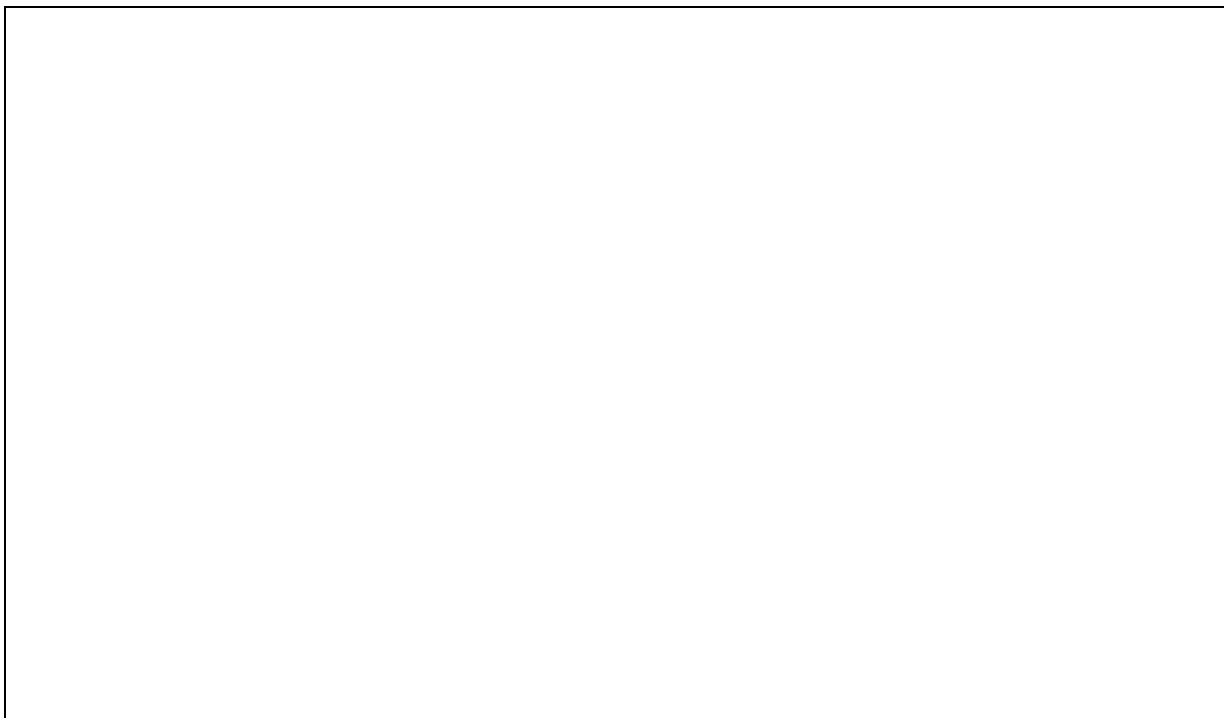

Šaltinis: sukurta autorės.

28 pav. Kovos su migracija priemonių įvertinimas darbo rinkoje, proc.

Papildomą teigiamą efektą, ekspertų vertinimu, sudarytų saugumo ir lankstumo darbo rinkoje formavimas (40 proc.), darbo našumo didinimas (30 proc.) ir žmonių išteklių plėtra (30 proc.).

Švietimo politikoje kovai su migracija pagrindinis dėmesys, ekspertų vertinimu, turėtų būti skiriamas jaunimo praktinių specialybinių įgūdžių tobulinimas (80 proc.), tai formuotų glaudesnę ryšį tarp studijų metu įgyjamos specialybės ir praktikoje reikalingų įgūdžių (žr. 29 pav.).

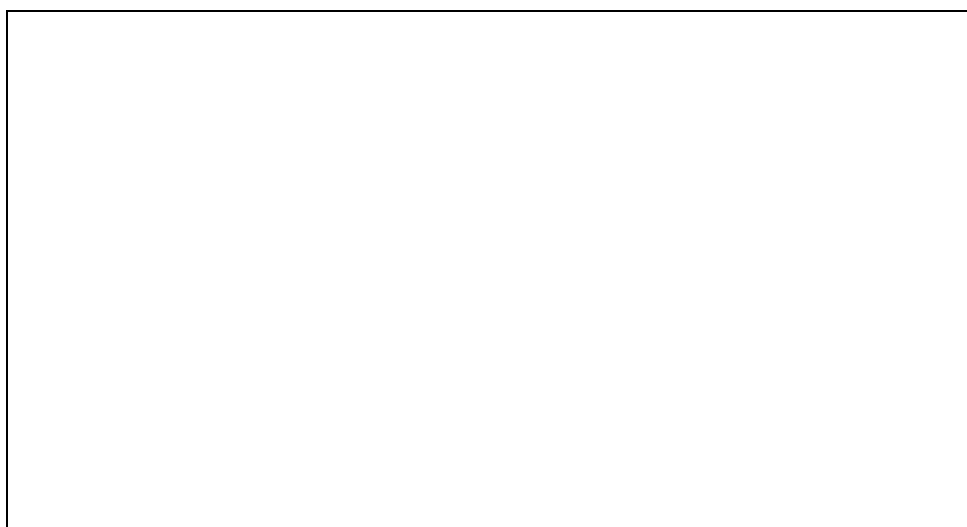

Šaltinis: sukurta autorės.

29 pav. Kovos su migracija priemonių įvertinimas švietimo sistemoje, proc.

Ekspertų vertinimu, daugiau dėmesio turi būti skiriama švietimo sistemos kokybės gerinimui (40 proc.), atsižvelgiant į dėstomų disciplinų poreikį ir sąsajas su specialybe praktikoje.

Ekspertų vertinimu formuojant kovos su migracija sistemą valstybiniame lygmenyje, pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas specialistams (50 proc.) ir akademiniam jaunimui (30 proc.) (žr. 30 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

30 pav. Visuomenės sluoksniai, kuriems vyriausybė turi skirti daugiausiai dėmesio kovojant su migracija, proc.

Ekspertų teigimu, masiškas specialistų išvykimas tampa labai rimta pramonės ir kitų sričių problema, nes specialistai yra sunkiai pakeičiami, o jų pritraukimo galimybės iš NVS ir kitų Rytų Europos šalių yra labai ribotos. Šiai problemai spręsti vyriausybė veiksnius turėtų derinti su verslu, siekiant sukurti sistemą, kuri motyvuotų specialistus pasilikti Lietuvoje.

Remiantis visuomenės apklausos rezultatų apibendrinimu galima teigti, kad ekspertai migraciją suvokia kaip vieną iš priemonių gerinti socialinę gerovę esamoje visuomenės socialinėje situacijoje. Tačiau ilgalaikėje perspektyvoje migracija, ekspertų vertinimu, turės labai neigiamas pasekmes Lietuvos ekonomikai ir darbo rinkai. Todėl valstybė turi imtis ryžtingų veiksmų kovai su migracija ekonominiame, socialiniame ir politiniame lygmenyje.

3.4. Tyrimo rezultatų aptarimas

Visuomenės ir ekspertų apklausos duomenų Cross analizė atliekama įvertinant atskirų tyrimo grupių požiūrį į migraciją, jos įtaką ekonomikai ir darbo rinkai.

Cross analizė duomenų rezultatai pateikiami 12 lentelėje.

12 lentelė

Visuomenės ir ekspertų apklausos duomenų Cross analizė

Respondentai	Ekspertai	Palyginimas/išvada
44 proc. respondentų teigiamai vertina masišką migraciją. 33 proc. respondentų migracijai pritaria iš dalies,	40 proc. ekspertų pateisina visuomenės migraciją, 30 proc. pateisina iš dalies	Tyrimu nustatyta, kad visuomenei trumpalaikė/nuolatinė migracija yra priemonė susitvarkyti/pagerinti savo socialinį gerbūvį.
52 proc. respondentų migraciją tiesiogiai sieja su ekonominiais procesais vykstančiais šalyje.	Ekspertų nuomone migracijos įtaka šalies ekonomikai ir darbo rinkai pasireišk ilgalaikėje perspektyvoje.	Visuomenės ir ekspertų nuomone migracija įtakoja ekonomiką ilgalaikėje ir trumpalaikėje perspektyvoje.
47,5 proc. respondentų nuomone, migracija daro neigiamą įtaką ekonomikos vystimuisi. 27,5 proc. respondentų mano, kad dėl migracijos prarandama dalis mokesčių ir dėl to didesnė mokesčių našta užgula mokesčių mokėtojus.	Ekspertų vertinimu, migracijos procesas įtakos daugelį ekonomikos sričių. Didžiausią neigiamą įtaką ekonomikai bus padaroma dėl prarandamos specialistų ir išsilavinusių žmonių potencialo, kuris mažins šalies ekonomikos konkurencingumą.	Remiantis tyrimais galima teigti, kad migracija iškraipo ekonomiką, mažina konkurencinį ekonomikos potencialą tarptautiniame lygmenyje.
Respondentų nuomone migracija formuoja kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą (45 proc.), migracija įtakoja	Ekspertų vertinimu migracijos poveikis darbo rinkai pasireiškia trumpuoju laikotarpiu, pokyčių rezultatai	Darbo jėgos trūkumas ribos tokių pramonės šakų vystimąsi, kurioms reikalinga daug

kvalifikuotos darbo jėgos mažėjimą (35 proc.), bei daro neigiamą įtaką atliekamų darbų kokybei.	pastebimi jau dabar. Didžiausias neigiamas migracijos poveikis darbo rinkai pasireiškė darbo jėgos trūkumu	sąlyginai pigios darbo jėgos. Mažės pramonės įmonių konkurencingumas ir gebėjimas konkuruoti užsienio rinkose.
Didžiausią teigiamą įtaką darbo rinkai migracija turėjo darbo užmokesčio didėjimas.	Didžiausiu teigiamu migracijos poveikiu ekspertai pažymi vidutinio pareigybinio darbo užmokesčio augimą, bei padidėjusį darbdavių socialinį aktyvumą	Migracijos įtakotas darbo jėgos trūkumas formuoja naujus santykius darbo rinkoje, kurie yra palankesni darbuotojui.
Respondentų vertinimu migracijos didėjimą Lietuvoje labiausiai įtakojantys politiniai, ekonominiai, socialiniai veiksniai yra maži atlyginimai, didelė mokesčių našta, prastos darbo sąlygos.	Ekspertų vertinimu pagrindiniai politiniai, ekonominiai, socialiniai veiksniai labiausiai įtakojantys migracijos didėjimą Lietuvoje yra maži atlyginimai ir nestabili socialinė padėtis.	Migracijai mažinti būtina gerinti visuomenės ekonominę ir socialinę gerovę.
67 proc. respondentų mano jog migracijos problemą turi spręsti valstybė	Be mažų atlyginimų migraciją skatina prastos darbo sąlygos, prasta švietimo sistema, bei visuotinė nuomonė,	Migracija turi būti sprendžiama valstybiniame lygmenyje.

Šaltinis: sukurta autorės.

Atlikus visuomenės ir ekspertų apklausos duomenų Cross analizę nustatyta, kad abi respondentų grupės iš esmės gana panašiai vertina migracijos procesą, jo įtaką šalies ekonomikos ir darbo rinkai. Tačiau ekspertai skirtingai nei visuomenė, išvelgia platesnio masto neigiamas migracijos pasekmes ekonomikai, bei ne taip palankiai vertina darbo jėgos trūkumą darbo rinkoje.

Remiantis tyrimo duomenimis teikiami sekantys siūlymai:

- Valstybė turi peržiūrėti savo ekonominę, socialinę, švietimo politiką atsižvelgdama į poreikius mažinti migraciją. Turi būti numatytos konkrečios priemonės, kurios gerintų visuomenės socialinę gerovę. Tai gali būti pasiekama mažinant mokesčius, gerinant sveikatos aptarnavimo sistemą, modernizuojant aukštojo mokslo sistemą;
- Valstybė taip pat turi įtakoti viešąją nuomonę, bei požiūrį migracijos atžvilgiu. Tuo tikslu turi būti rengiamos viešos akcijos, pateikiama patikima informacija apie migracijos privalumus ir trūkumus, tam, kad kiekvienas gyventojas galėtų savarankiškai suformuoti objektyvią nuomonę.
- Kovoje su migracija valstybė turi bendradarbiauti su verslu, įvairiomis priemonėmis skatinti verslą, kad jis sudarytų geresnes darbo sąlygas specialistams, bei taikytų tikslesnę darbuotojų darbo užmokesčio diferencijavimo sistemą pagal jų kvalifikaciją, darbo stažą, bei darbo našumą. Tai papildomai motyvuotų darbuotojus.

Išanalizavus migracijos teorijas, veiksnius ir pasekmes šalies ekonomikai ir darbo rinkai buvo iškeltos hipotezės, kuriomis tyrimo metu siekiau įvertinti ar jos pasitvirtino ar ne. Hipotezių paneigimą arba patvirtinimą pateikiu sekančiai:

1. Migraciją Lietuvoje įtakoja ekonominių, socialinių ir politinių veiksnių visuma, kurią apjungia visuomenės nuomonė.

Atlikus tyrimą hipotezė patvirtinta, nes migraciją renkasi dažniausiai tie žmonės kurie yra nusivylę ne tik savo ekonomine padėtimi, bet ir šalies socialine gerove, bei politine sistema. Tai daugiausiai žmonės nematantys savo perspektyvų Lietuvoje ir priklausantys žemesniems socialiniams sluoksniams. Tokie žmonės labai pasiduoda visuomeniniai nuomonei, kuri šiuo metu yra labai palanki migracijos atžvilgiu. Todėl galima teigti, kad migraciją Lietuvoje įtakoja ekonominių, socialinių ir politinių veiksnių visuma, kurią apjungia visuomenės nuomonė.

2. Trumpalaikėje perspektyvoje migracija teigiamai įtakoja šalies ekonomiką, ilgalaikėje perspektyvoje migracijos pasekmės šalies ekonomikai yra neigiamos;

Atlikus tyrimą hipotezė patvirtinta, nes trumpalaikėje perspektyvoje migracija teigiamai įtakoja šalies ekonomiką, nes sumažino nedarbo lygį, taip pat įtakojo darbo užmokesčio didėjimą, bei darbdavių požiūrio į darbuotojus kitimą. Migracija taip pat turėjo teigiamos įtakos šalies ekonomikai, nes didžioji dalis emigrantų užsienyje uždirbtus pinigus leidžia ir investuoja Lietuvoje, tokiu būdu skatinamas nekilnojamo turto rinkos vystimasis, taip pat naudotų automobilių rinka ir kitos šalies rinkos.

Migracijos poveikis šalies ekonomikai ir darbo rinkai priklauso nuo šio proceso masto. Lietuvoje migracijos augimo tempai stabilizavosi, tačiau pats migracijos procesas yra smarkiai įtakojamas išorės veiksnių. Migracijos didėjimą Lietuvoje labiausiai įtakojantys politiniai, ekonominiai, socialiniai veiksniai yra maži atlyginimai, didelė mokesčių našta, prastos darbo sąlygos. Tai skatina vis daugiau žmonių galvoti apie ilgalaikę migraciją iš šalies. Dėl šios priežasties vis daugiau emigrantų siekia visam laikui įsitvirtinti užsienyje, investuoja į nekilnojamą turtą, atiduoda savo vaikus mokytis į užsienio mokyklas ir t.t.

Ypatingai ilgalaikę emigraciją jaunimas, kuris neturėdamas materialinio ir finansinio pagrindo Lietuvoje, po mokslų baigimo renkasi ilgalaikę emigraciją. Dėl valstybės praranda žmogiškąjį potencialą, kuris ateityje sudarys ekonomikos vystimosi pagrindą. Todėl ilgalaikėje perspektyvoje emigracija daro didelę žalą valstybės vystimuisi. Ekonominio potencialo praradimas paskatins eilę neigiamų ekonominių procesų, kurių rezultate verslas iškels savo gamybines bazines į užsienio šalis ir šalies ekonomika praras savo konkurencingumą tarptautiniame lygmenyje.

3. Pagrindinė migracijos priežastis yra ekonominiai motyvai, padidinus atlyginimus galima būtų sumažinti migraciją;

Atlikus tyrimą nustatyta, kad ekonominės priežastys yra pakankamai svarbios, tačiau atlyginimų didinimas neišspręs migracijos problemų, nes kardinalus atlyginimų didinimas neišvengiamai paskatins infliaciją, todėl realus gyvenimo kokybės pagerėjimas nebus užtikrintas. Be to augant atlyginimams augs ir visuomenės poreikiai, kurių padidinti atlyginimai ilgainiui negalės patenkinti.

4. Migracijos problemų sprendimas, tai pirmiausiai visuomenės ekonominės ir socialinės gerovės kūrimas ir vystymas, pereinant prie visuomenės nuomonės keitimo.

Atlikus tyrimą hipotezė pagrįsta, nes migracijos problemos sprendimas turi sudarkyti ekonominių, socialinių ir politinių problemų sprendimo visumą. Šių problemų realus sprendimas leistų pademonstruoti visuomenei, kad valstybė rūpinasi savo žmonėmis ir taip formuoti visuomenės nuomonę migracijos atžvilgiu. Visuomenės nuomonės formavimas yra ne mažiau svarbus nei ekonominių ir socialinių problemų sprendimas, nes visuomenėje yra susiformavęs teigiamas požiūris į migraciją. Migracija visuomenėje nėra vertinama kaip paskutinė priemonė sprendžiant ekonomines ir socialines problemas, priešingai, vyrauja kitoks požiūris. Visuomenė migraciją vertina kaip pagrindinį būdą pagerinti savo ekonominę ir socialinę padėtį. Tokia tendencija visuomenėje rodo, kad su migracija turi būti kovojama ne tik ekonominėmis priemonėmis, bet ir keičiant visuomenės nusistatymą.

IŠVADOS

Išanalizuoti literatūros šaltiniai ir atliktas tyrimas leidžia pateikti tokias išvadas:

1. Darbo jėgos mobilumą apsprendžiantys svarbiausi mikroekonominiai veiksniai:
 - a. *geografinis judėjimas* – tai darbuotojų judėjimas tarp šalių ir atskirų regionų šalies viduje;
 - b. *amžius* - tai vienas svarbiausių veiksnių, apsprendžiančių, kas migruoja;
 - c. *išsilavinimas* yra geriausias veiksnys, parodantis, kas migruoja kiekvienoje amžiaus grupėje;
 - d. *atstumas* – kuo didesnis atstumas tuo didesni piniginiai ir psichologiniai kaštai;
2. Darbo jėgos mobilumą apsprendžiantys svarbiausi makroekonominiai veiksniai:
 - a. *darbo rinkos situacija* - emigruojančių skaičius yra tuo didesnis, kuo didesnis nedarbo lygis ir kuo daugiau laisvų darbo vietų svetur;
 - b. *žmogaus kapitalo didinimo galimybės* - žmogiškasis kapitalas susideda iš pajamas generuojančių sugebėjimų, žinių ir žmogaus sukauptos patirties;
 - c. *teisinės mobilumo kliūtys* - teisiniai migracijos ribojimai ir šalių atstumai.
3. Ekonominiu požiūriu migracija yra atsakas į ekonomines galimybes geriau gyventi, kurios keičiasi priklausomai nuo darbo rinkos sąlygų (pvz. darbo užmokesčio skirtumų).
4. „*Protų nutekėjimas*“ apibūdina kvalifikacijų praradimą, atsirandantį, kai aukštos kvalifikacijos darbuotojai migruoja į tas užimtumo formas, kurioms nereikalinga patirtis ir įgūdžiai, įgyti ankstesniame darbe. Apskritai kalbant, būtina skirti du skirtingus fenomenus: laikiną išvykimą siekiant praplėsti savo mokslinį akiratį, ir išvykimą visam laikui – „protų nutekėjimą“ griežtąja prasme.
5. Emigracija Lietuvoje pasirodo tik nuo XIX a. vidurio, žlugus Lietuvos-Lenkijos valstybei. 1831 m. ir 1863 m. sukilimai prieš rusus vertė nemažą gyventojų dalį, ypač dvasininkus ir smulkius bajorus, palikti Lietuvą. Kaimo gyventojai ir bedarbiai sudarė emigrantų daugumą (94,7%), akivaizdžiai dominuojant vyrams (67,6%).
6. Lietuvoje šiuo metu vyksta spartus protų nutekėjimas, turintis didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei bendrajai šalies pažangai. Iš Lietuvos kasmet išvažiuoja dešimtys ar net šimtai gambiausių mokslininkų, gydytojų, inžinierių, kitų aukštos kvalifikacijos specialistų.
7. Absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų palankiai vertina emigraciją iš Lietuvos dėl sunkios šalies socialinės ir ekonominės padėties. Ateityje daug kas priklausys nuo Lietuvos socialinės ir ekonominės padėties, jei ji pablogės, gali sukelti papildomą emigracijos bangą, įtrauksiančią ir tuos, kurie šiuo metu dar nesusimąsto apie išvykimą iš šalies.

8. Apibendrinant galima teigti, kad potencialūs emigrantai iš Lietuvos yra darbingo amžiaus, t.y. nuo 26 iki 45 m., priklausantys darbininkų socialiniam sluoksniui.
9. Viena svarbiausių migracijos priežasčių yra ekonominiai motyvai, t.y. makrolygio veiksniai, tarp kurių didžiausią reikšmę užima silpna šalies ekonominė padėtis, žemas darbo užmokesčio lygis, aukštas nedarbo lygis ir kiti makroekonominiai rodikliai;
10. Nagrinėjant migracijos poveikį šalies ekonomikai ir darbo rinkai Lietuvoje, būtina pabrėžti, kad šiai problemai reikia skirti kur kas didesnę dėmesį:
 - a. turi būti pradėta rinkti informaciją apie tikrąjį emigrantų (migrantų) skaičių bei jų migracijos motyvus;
 - b. būtina atlikti išsamią šių duomenų analizę ir prognozuoti potencialių migrantų srautus;
 - c. valstybė turėtų tobulinti socialinę ir ekonominę politiką, - reikėtų sudaryti geresnes gyvenimo, būsto įsigijimo, darbo ir kitas sąlygas, kurios sumažintų stūmimo veiksnių poveikį.

PASIŪLYMAI

1. Į emigraciją reikėtų pažvelgti diferencijuotai, matant reiškinio visumą ir įvairius jo aspektus kaip darbo jėgos, specialistų migraciją ir protų nutekėjimą. Privalu atsižvelgti ir į besikeičiančias pasaulio sąlygas: globalizaciją, informacines galimybes.
2. Nėra tikslių duomenų apie emigracijos mastus, todėl galima būtų emigrantus statistikai įvertinti naudojant tokius duomenis kaip : (1) kertant sieną skanuotus paso duomenis, (2) turistinių ir įdarbinimo agentūrų duomenis, (3) avialinijų ir transporto kompanijų duomenis, (4) darboviečių ir mokymo įstaigų, iš kurių žmonės išvyksta, duomenis.
3. Tiesioginis emigracijos stabdymas yra neįmanomas, jau mokyklose reikia pradėti šviesti ir teikti informaciją, kad išvykimo motyvacija būtų teisinga; reikalingas informacijos sklaidimas per savivaldos institucijas, darbo biržas, visuomenines organizacijas.
4. Vienas iš pasiūlymų būtų tai, kad Lietuvoje artimiausiu metu būtų kryptingas ES paramos investavimas į žmogiškuosius išteklius, nes būtent šioje srityje itin stinga valstybės strateginio mąstymo, kuris įgalintų kryptingą, tikslinį investavimą į mokslo bei studijų reformą, suaugusiųjų švietimo tinklo kūrimą ir Lietuvai trūkstamų specialistų rengimą bei jų darbo sąlygų gerinimą.
5. Mokamas aukštasis mokslas sukuria prielaidas absolventams išvykti – tokių subsidijų pakeitimas paskolų sistema leistų išlaikyti valstybėje daugiau kvalifikuotų specialistų.
6. Ekonominių emigracijos paskatų šalinimas: (1) pajamų mokesčio mažinimas (minimalaus atlyginimo didinimo atsisakymas); (2) smulkaus verslo plėtra, jo reguliavimo mažinimas, (3) įsidarbinimo sistemos gerinimas.

KAZLAUSKIENĖ, Diana. (2007) The Influence of Migration to the Country's Economics and Labor Market. MBA* Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 74 p.

SUMMARY

Volatile political, economical and social environment in Lithuania have influence for migration. When administrative limitation of emigration from Lithuania were derestricted and multiplying number of countries opened its borders, emigration from Lithuania increased. So it is very important to analyze what factors have influence for migration amount and what influence migration has on country's economics and on labor-market. (Matiušaitytė, R., 2003, p. 1)

The **topicality** of the theme is conditioned by the migration amount which is now increased by various reasons. The political, social and economical variations in Lithuania make influence to the international migration.

The object of the research – labor market migration.

The objective of the work - to analyze the migration influence to Lithuanian economics and labor market - appealing to scientific literature analysis, statistical data analysis and the results of the questionnaire survey.

The goals of the work:

- To explore the theories, characterizing migration phenomenon and the results;
- To analyze the evolution of emigration and to identify its reasons;
- To give the variety of migration and to analyze the factors influencing migration;
- To discuss today's Lithuanian migration tendencies;
- To evaluate the migration subsequences to the country economics and labor market
- To give the suggestions that should decrease the emigration.

The structure of the work – this master work consists of three parts. In the first part is analyzed theory needed to the future analyzes. In the second part – is described the emigration from Lithuania situation, given statistical data and diagrams. In the third part – is given the accomplished research.

The size of the work is 74 pages, 30 pictures, 12 tables.

The method of the research - the empirical survey has been quizzed giving the questionnaire to the respondents chosen by chance. The answers were gathered from the November 2006 till the March of 2007. Also was done the analyzes of the scientific literature which analyzes the migration subsequences, and the systemic analyzes of the statistical data, graphic statistical data analyzes, comparison.

In this master work were used various articles, monographs, the dissertation thesis and other publications. Also statistical collections, books and other articles.

LITERATŪRA

1. Accession Monitoring Report. May-December. (2005), A joint online report by the Home Office, the Department for Work and Pensions, the Inland Revenue and the Office of the Deputy Prime Minister, 22 February. Vilnius: Eugrimas, p. 34. ISBN 9955-501-93-6
2. BAGDONAVIČIENĖ, Vida. (2004) *Šiuolaikinė lietuvių migracija į užsienį – dinamiškas socialinis fenomenas*, Vilnius, p. 15.
3. BUZIENĖ, Laima. (2004) Vietoj nuosavo verslo – emigracija. *Lietuvos žinios*, Vilnius, Nr.16 (144), p. 3.
4. CAMPBELL, McConnell R.; STANLEY, Brue L. (1986) *Contemporary labor economics*. USA, p. 607. ISBN 0024-4589.
5. *Darbas Jungtinėje Karalystėje* (2004) Department of Trade Industry / Home Office, p. 12.
6. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 1998-2001 (tyrimų duomenimis) (2002) [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės [žiūrėta 2006 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą : < <http://www.kastat.lt/>>.
7. DAUGĖLA, Vladas; KAZLAUSKIENĖ, Aušra; SNIEŠKA, Vytautas. (2000) Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje. *Inžinerinė ekonomika*, Kaunas: Technologija, Nr. 5 (20) p. 17-21. ISBN 1392-2785.
8. Demografijos metraštis. (2001). ISBN 1392-9984.
9. EHRENBERG, Ronald G.; SMITH, Robert S. (1996) *Modern Labor Economics: Theory and Public Policy*, Addison-Wesley, USA p 650.
10. Ekonomikos ir regioninės plėtros grupė [interaktyvus].(2004) [žiūrėta 2005 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą:
<www.mruni.lt/mru_lt_dokumentai/katedros/ekonomikos_katedra/2007m/destytoju%20CV/CV_Macerinksiene.doc>.
11. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) (1997) m. Reglamentavimo poveikio analizė. Geriausia praktika OECD šalyse (*angl. Regulatory Impact Analysis. Best Practice in OECD Countries*), Paryžius p. 67.
12. GLIOSAITĖ, Kristina. (2004) Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas [interaktyvus] *Vilnius: Pilietinės Visuomenės Institutas* [žiūrėta 2005 m. spalio 7 d.]. Prieiga per internetą: <www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf>
13. KARDELIS, K. (1997) *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika*. Kaunas: Technologija.
14. Kiek žalingas „protų nutekėjimas“, *Ekonomika*, "Atgimimo" straipsniai, 2002 m. spalio 4-10 d. Nr. 35 (720) 2002 m. spalio 4-10 d. Nr. 35 , prieiga per internetą:
<<http://www.atgimimas.lt/articles.php?id=1033717022>>

15. KRUMPLYTĖ Jolita; PALUMICKAITĖ Jurgita; OBRIKYTĖ Žaneta. (2005) *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, Vilnius: VDU leidykla.
16. KUZMICKAITĖ, Daiva. (2004) Teoriniai tarptautinės migracijos diskursai [interaktyvus] *Vilnius: Pilielinės Visuomenės Institutas* [žiūrėta 2005 m. spalio 7 d.]. Prieiga per internetą: <www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf>
17. Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedija. (1978) Vilnius.
18. Lietuvos Statistikos Departamentas. (2005) *Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 2000 – 2005m.* [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės [žiūrėta 2006 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą : < <http://www.kastat.lt/>>.
19. MAKUSKIENĖ, Živilė (2004) *Lietuviai iš niekieno žemės* [interaktyvus] [žiūrėta 2005 m. lapkričio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ausra.pl/0411/zm1.html>>.
20. MARCINKEVIČIENĖ, Rūta. (2004) Emigracija spaudoje: požiūrio atspindys ar formavimas [interaktyvus] *Vilnius: Pilielinės Visuomenės Institutas* [žiūrėta 2005 m. balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf>.
21. MARTIŠIUS, Mantas. (2005) *Emigracija, imigracija ir adaptacija* [interaktyvus] [žiūrėta 2005-10-31] Prieiga per internetą: <<http://www.emigrantas.com/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=433>>.
22. MATIUŠAITYTĖ, Raimundė. (2003) *Ekonomika*, VU leidykla, Nr. 63, p. 45.
23. MATIUŠAITYTĖ, Raimundė. (2003). Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. // Socialiniai mokslai. *Ekonomika*, Vilnius: VU, Nr.63.
24. MERKYS, Gediminas. (1999) *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradžios pradmenys*, Šiauliai. p. 63 ISBN 9986-662-11-7.
25. MORKVENAS, Rimantas. (2004) Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai [interaktyvus] [žiūrėta 2006-12-25]. Prieiga per internetą: <www.civitas.lt/files/Konferencija_Emigracija_04_12_02_pranesimai.pdf>.
26. Potencialaus laisvo darbo jėgos judėjimo į ES valstybes įvertinimas (2001) [interaktyvus]. Vilnius, [žiūrėta 2006 m. kovo 05 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/socmin/Migracija-prezentacija1_files/frame.htm> f>.
27. RAČKAUSKAS, Karolis V. (1915) Jungtinės Amerikos Valstijos, Vikipedija, laisvoji enciklopedija, p. 23.
28. RUZGYS, Juozas; ERIKSONAS, Linas. (2005) Kodėl išvažiuojame iš Lietuvos – ar sugrįšime? [interaktyvus] *Vilnius: Pilielinės Visuomenės Institutas* [žiūrėta 2005 m. balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf>.

29. SAVICKAS, M (2007) *Emigracija – kas nutylima?* [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://search.delfi.lt/cache.php?id=13E00C5EA2372A3D>.
30. SIPAVIČIENĖ, Audra. (1997) *International Migration in Lithuania: Causes, Consequences, Strategy*, Vilnius: Lithuanian Institute of Philosophy and Sociology.
31. SIPAVIČIENĖ, Audra. (2001) *Tarptautinė migracija Lietuvoje* [interaktyvus] (žiūrėta 2005 m. lapkričio 2 d.). Prieiga per internetą: <http://www.sti.lt/monitor/5sk.pdf>.
32. STANAITIS, Algirdas. (1984). *Gyventojų geografija*. Vilnius, p.175.
33. STEPANAUSKAS, Ramūnas. (2003) *Protų nutekėjimas ar protų apsikeitimas?* [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: http://www.balticlabs.com/forumas/MKS03_stepanauskas_pranesimas.doc.
34. SVIDLERIENĖ, Danguolė. (2004) *Lietuvos gyventojų skaičiaus prognozės 2005-2030*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, p. 32.
35. VAITIEKŪNAS, Saulius. (1997) *Gyventojų migracijos Lietuvoje 1918-1939 m.* Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai.
36. VIKŠRAITIS, Vidmantas, VELIČKA, Rimantas, JASINAVIČIUS, Rimvydas. (2006) *Darbo rinka – dabartis ir perspektyvos*, [interaktyvus]. Vilnius: konferencijų ciklas: darbdavių konferencijos „prie apvalaus stalo“, [žiūrėta 2006 m. gegužės 05 d.]. Prieiga per internetą : <http://www.i-manager.lt/upload/200605/lpkkonferencija.doc>.
37. БУРСАК, Антон. (2006) Миграция процессов. Из журнал „Секрет фирмы“ № 2 (137) 16.01.2006 [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.sf-online.ru/article.asp?OID=926F83CE-32E5-4EF3-9823-B6EB6944652B&rubricOID=&magOID>
38. ПСИХОЛОГИЯ БИЗНЕСА.,(2004) Автор: Коллектив авторов, „Как сбалансировать работу и личную жизнь“, Альпина Бизнес Букс , p. 125.

ANKETA

MIGRACIJOS POVEIKIS ŠALIES EKONOMIKAI IR DARBO RINKAI TYRIMAS

Mieli respondentai,

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto magistrantė Diana Kazlauskienė studijuojanti verslo vadybą ir administravimą atlieka tyrimą. Užpildę šią anketą, padėsite surinkti informaciją, apie išvykstantį į užsienį Lietuvos jaunimą bei nustatyti išvykimo tikslus ir priežastis. Anketa yra anonimiška. Anketavimo būdu surinkta informacija bus panaudota studijų tikslams. Dėkoju už suteiktą informaciją.

Dėkojame už sugaištą laiką

Visuomenės anketinės apklausos instrumentarijus

1.	Ar pateisinate masišką Lietuvos visuomenės migraciją į užsienį?	Taip	
		Ne	
		Iš dalies	

2.	Jūsų nuomone, ar migracija įtakoja šalies ekonomiką ir darbo rinką?	Taip	
		Ne	
		Iš dalies	

3.	Įvertinkite migracijos neigiamą įtaką šalies ekonomikai.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
3.1.	„protų“ nutekėjimas;			
3.2.	specialistų praradimas;			
3.3.	visuomenės senėjimas;			
3.4.	mokesčių praradimas;			
3.5.	neigiama įtaka ekonomikos vystymuisi;			
3.6.	Formuojasi verslo iškėlimo į NVS ir kitas pigios darbo jėgos šalis tendencija.			

4.	Įvertinkite migracijos teigiamą įtaką šalies ekonomikai.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
4.1.	Didėja vartojimas;			
4.2.	Emigrantų užmezgami ryšiai užsienyje skatina Lietuvos integraciją į			

	tarptautinę ekonomiką;			
4.3.	Emigrantų uždirbami pinigai išleidžiami Lietuvoje, didėja ne tik vartojimas, bet ir skatinamas verslas;			
4.4.	Netiesiogiai skatinamas verslas;			

5.	Įvertinkite migracijos neigiamą įtaką šalies darbo rinkai.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
3.1.	Trūksta darbo jėgos;			
3.2.	Mažėja darbo jėgos kvalifikacija ir atliekamo darbo kokybė;			
3.3.	Formuojasi neigiamas visuomenės požiūris į darbdavius ir darbo aplinką;			
3.4.	Mažėja visuomenės motyvacija dirbti gerai;			

6.	Įvertinkite migracijos teigiamą įtaką šalies darbo rinkai.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
6.1.	Mažėja nedarbas;			
6.2.	Investicijų į žmogiškąjį kapitalą augimas;			
6.3.	Gerėja darbuotojų darbo sąlygos;			
6.4.	Vidutinio darbo užmokesčio augimas;			
6.5.	Užimtumo lankstumo augimas;			
6.6.	Padidėjo darbdavių socialinis aktyvumas;			
6.7.	Darbo santykių harmonizavimas ir socialinio dialogo plėtra.			

7.	Kokie politiniai, ekonominiai, socialiniai veiksniai labiausiai įtakoja migracijos didėjimą Lietuvoje.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
7.1.	Politinis nestabilumas;			
7.2.	Korupcija;			
7.3.	Maži atlyginimai;			
7.4.	Didelė mokesčių našta;			
7.5.	Prasta švietimo sistema;			
7.6.	Prasta sveikatos apsauga;			
7.7.	Prastos darbo sąlygos;			
7.8.	Ribotos galimybės kelti profesinę kompetenciją;			
7.9.	Visuotinė nuomonė, kad užsienyje yra geriau.			

8.	Jūsų nuomone, valstybė turi imtis priemonių mažinti migraciją?	Taip	
		Ne	
		Iš dalies	

9.	Jūsų nuomone, kokios žemiau pateiktos migracijos mažinimo priemonės yra efektyviausios. *	Įvertinimo balai		
		1	2	3
9.1.	Sudaryti galimybes Lietuvos gyventojams gauti didesnes pajamas;			
9.2.	Mažinti darbo jėgos apmokestinimą iki 15 proc.;			
9.3.	Mažinti bendrą verslo reguliavimo našta;			
9.4.	Baigti žemės nuosavybės restitucijos procesą, reformuoti teritorijų planavimą ir suteikti pagrindines galias savininkui spręsti dėl savo nuosavybės naudojimo.			
9.5.	Skatinti smulkų verslą?			

10.	Kokiems visuomenės sluoksniams valstybė turėtų skirti daugiausiai dėmesio kovojant su migracija?	Specialistams	
		Verslininkams	
		Akademiniam jaunimui	
		Išsilavinimo ir specialybės neturintiems žmonėms.	

11. Jūsų amžius:

Iki 20	21-25	26-35	36-45	46-55
56-65		daugiau		

12. Jūsų socialinė padėtis:

Tarnautojas	Verslininkas	Darbininkas	Studentas, moksleivis	Pensininkas
Bedarbis				

Ekspertų anketinės apklausos instrumentarijus

1.	Ar pateisinate masišką Lietuvos visuomenės migraciją į užsienį?	Taip	
		Ne	
		Iš dalies	

2.	Jūsų nuomone, ar migracija įtakoja šalies ekonomiką ir darbo rinką?	Taip	
		Ne	

	Iš dalies	
--	-----------	--

3.	Įvertinkite migracijos neigiamą įtaką šalies ekonomikai.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
3.1.	„protų“ nutekėjimas;			
3.2.	specialistų praradimas;			
3.3.	visuomenės senėjimas;			
3.4.	mokesčių praradimas;			
3.5.	neigiama įtaka ekonomikos vystymuisi;			
3.6.	Formuojasi verslo iškėlimo į NVS ir kitas pigios darbo jėgos šalis tendencija.			

4.	Įvertinkite migracijos teigiamą įtaką šalies ekonomikai.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
4.1.	Didėja vartojimas;			
4.2.	Emigrantų užmezgami ryšiai užsienyje skatina Lietuvos integraciją į tarptautinę ekonomiką;			
4.3.	Emigrantų uždirbami pinigai išleidžiami Lietuvoje, didėja ne tik vartojimas, bet ir skatinamas verslas;			
4.4.	Netiesiogiai skatinamas verslas;			

5.	Įvertinkite migracijos neigiamą įtaką šalies darbo rinkai.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
3.1.	Trūksta darbo jėgos;			
3.2.	Mažėja darbo jėgos kvalifikacija ir atliekamo darbo kokybė;			
3.3.	Formuojasi neigiamas visuomenės požiūris į darbdavius ir darbo aplinką;			
3.4.	Mažėja visuomenės motyvacija dirbti gerai;			

6.	Įvertinkite migracijos teigiamą įtaką šalies darbo rinkai.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
6.1.	Mažėja nedarbas;			
6.2.	Investicijų į žmogiškąjį kapitalą augimas;			
6.3.	Gerėja darbuotojų darbo sąlygos;			
6.4.	Vidutinio darbo užmokesčio augimas;			
6.5.	Užimtumo lankstumo augimas;			
6.6.	Padidėjo darbdavių socialinis aktyvumas;			

6.7.	Darbo santykių harmonizavimas ir socialinio dialogo plėtra.			
------	---	--	--	--

7.	Kokie politiniai, ekonominiai, socialiniai veiksniai labiausiai įtakoja migracijos didėjimą Lietuvoje.*	Įvertinimo balai		
		1	2	3
7.1.	Politinis nestabilumas;			
7.2.	Korupcija;			
7.3.	Maži atlyginimai;			
7.4.	Didelė mokesčių našta;			
7.5.	Prasta švietimo sistema;			
7.6.	Prasta sveikatos apsauga;			
7.7.	Prastos darbo sąlygos;			
7.8.	Ribotos galimybės kelti profesinę kompetenciją;			
7.9.	Visuotinė nuomonė, kad užsienyje yra geriau.			

8.	Jūsų nuomone, valstybė turi imtis priemonių mažinti migraciją?	Taip	
		Ne	
		Iš dalies	

9.	Kokioms veiklos sritims turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys kovojant su migracija?	Ekonominė politika	
		Socialinė politika	
		Darbo rinkos politika	
		Švietimo politika	

10.	Kokios kovos su migracija priemonės efektyviausios ekonominėje politikoje. *	Įvertinimo balai		
		1	2	3
10.1.	Regioninė integracija į šalies ekonomikos vystymą;			
10.2.	Pramonės struktūros prisitaikymas prie migracijos;			
10.3.	Verslo sąlygų gerinimas;			
10.4.	Smulkaus verslo skatinimas;			

11.	Kokios kovos su migracija priemonės efektyviausios socialinėje politikoje. *	Įvertinimo balai		
		1	2	3
11.1.	Sveikatos apsaugos sistemos vystymas;			
11.2.	Socialinė parama jaunoms šeimoms;			

11.3.	Socialinio saugumo didinimas;			
11.4.	Socialinės diferenciacijos mažinimas;			
11.5.	Šeimos ir demografinė politikos vystymas;			

12.	Kokios kovos su migracija priemonės efektyviausios darbo rinkos politikoje. *	Įvertinimo balai		
		1	2	3
12.1.	Darbo našumo didinimas;			
12.2.	Darbo sąlygų gerinimas;			
12.3.	Atlyginimų didinimas;			
12.4.	Gyventojų ekonominio aktyvumo didinimas;			
12.5.	Teritorinio mobilumo skatinimas;			
12.6.	Saugumas ir lankstumas darbo rinkoje formavimas;			
12.7.	Žmonių išteklių plėtra			

13.	Kokios kovos su migracija priemonės efektyviausios švietimo politikoje. *	Įvertinimo balai		
		1	2	3
13.1.	Švietimo sistemos sąveikavimas su darbo rinka;			
13.2.	Švietimo sistemos kokybės gerinimas;			
13.3.	Jaunimo praktinių specialybinių įgūdžių tobulinimas.			

14.	Kokiems visuomenės sluoksniams valstybė turėtų skirti daugiausiai dėmesio kovojant su migracija?	Specialistams	
		Verslininkams	
		Akademiniam jaunimui	
		Išsilavinimo ir specialybės neturintiems žmonėms.	

15. Jūsų amžius:

Iki 20	21-25	26-35	36-45	46-55
56-65	daugiau			

16. Jūsų socialinė padėtis:

Tarnautojas	Verslininkas	Darbininkas	Studentas, moksleivis	Pensininkas
Bedarbis				

KLAUSIMYNAS

Visuomenės anketinės apklausos instrumentarijus

Nr.	Klausimas
1	Ar pateisinate masišką Lietuvos visuomenės migraciją į užsienį?
2	Jūsų nuomone, ar migracija įtakoja šalies ekonomiką ir darbo rinką?
3	Įvertinkite migracijos neigiamą įtaką šalies ekonomikai.*
4	Įvertinkite migracijos teigiamą įtaką šalies ekonomikai.*
5	Įvertinkite migracijos neigiamą įtaką šalies darbo rinkai.*
6	Įvertinkite migracijos teigiamą įtaką šalies darbo rinkai.*
7	Kokie politiniai, ekonominiai, socialiniai veiksniai labiausiai įtakoja migracijos didėjimą Lietuvoje.*
8	Jūsų nuomone, valstybė turi imtis priemonių mažinti migraciją?
9	Jūsų nuomone, kokios žemiau pateiktos migracijos mažinimo priemonės yra efektyviausios. *
10	Kokiems visuomenės sluoksniams valstybė turėtų skirti daugiausiai dėmesio kovojant su migracija?
11	Jūsų amžius?
12	Jūsų socialinė padėtis?

*vertinimas atliekamas 3 balų skalėje: 1 – žemiausias įvertinimas, 3 - aukščiausias įvertinimas.

Ekspertų anketinės apklausos instrumentarijus

Nr.	Klausimas
1	Ar pateisinate masišką Lietuvos visuomenės migraciją į užsienį?
2	Jūsų nuomone, ar migracija įtakoja šalies ekonomiką ir darbo rinką?
3	Įvertinkite migracijos neigiamą įtaką šalies ekonomikai.*
4	Įvertinkite migracijos teigiamą įtaką šalies ekonomikai.*
5	Įvertinkite migracijos neigiamą įtaką šalies darbo rinkai.*
6	Įvertinkite migracijos teigiamą įtaką šalies darbo rinkai.*
7	Kokie politiniai, ekonominiai, socialiniai veiksniai labiausiai įtakoja migracijos didėjimą Lietuvoje.*
8	Jūsų nuomone, valstybė turi imtis priemonių mažinti migraciją?
9	Kokioms veiklos sritims turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys kovojant su migracija?
10	Kokios kovos su migracija priemonės efektyviausios ekonominėje politikoje. *
11	Kokios kovos su migracija priemonės efektyviausios socialinėje politikoje. *
12	Kokios kovos su migracija priemonės efektyviausios darbo rinkos politikoje. *
13	Kokios kovos su migracija priemonės efektyviausios švietimo politikoje. *
14	Kokiems visuomenės sluoksniams valstybė turėtų skirti daugiausiai dėmesio kovojant su migracija?
15	Jūsų amžius?
16	Jūsų socialinė padėtis?

Šaltinis: sukurta autorės